HAYRABOLULU HASÎB DÎVÂNI

HAZIRLAYANLAR

Dr. Ramazan EKİNCİ – Dr. Suat DONUK

Genel Yayın Yönetmeni • Yaşar HIZ
Editör • Taşkın KÖKSAL
Kapak Tasarım & Dizgi • Hatice Uzun
Birinci Basım • © Kasım 2015
ISBN • 978-605-324-346-5

KİTAP & CAFE
SERÜVEN

gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt
Son Çağ
Sertifika No:25931

ÖN SÖZ

Tarihî çağlardan günümüze intikal eden kalıntılar insanoğlunun düşünmek, hissetmek, hayal etmek ve güzel olana meyletmek gibi vasıflarını eskiden beri sergilediğini göstermektedir. Bu melekelerin ortaya çıkarttığı şiir, insanlık tarihinin en eski sanat türlerinden biridir. İnsanlık tarihi ile paralel olarak ilerleyen şiir, tarih boyunca topluma, çağa ve coğrafyaya göre farklılıklar göstermiştir. Bu farklılıklardan dolayı, kendisinin üst kimliği olan edebiyatla birlikte çeşitli dönemlere ayrılmıştır.

Divan edebiyatı; şiirin uzun soluklu, yüksek tesirli dönemlerinden biridir. İslam kültüründen doğmuş bir dönem olan divan edebiyatı bu yönüyle milletler üstü bir görüntü sergilemektedir. Müslüman milletlerin birer şubesini oluşturdukları bu şiir anlayışının en önemli edebî ürünleri divanlardır. İlgili döneme mensup şairlerin şiirlerini topladıkları eser olan divanlar bu edebiyata adını da vermiştir.

Osmanlı kültür sahasında varlıklar dünyasının âlem-i kebîr ve âlem-i sagîr diye ikiye ayrıldığı bilinmektedir. Âlem-i kebîr tüm kâinatı kapsıyorken âlem-i sagîr tek başına insanı karşılamaktadır. Bu nitelemeyle özgünlüğü vurgulanan insan, gerçekten de fert fert; fikir ve his yapısı, beklenti, davranış, kabul ve inançları ile ayrı birer dünya izlenimi yaratmaktadır.

Şahsiyetlerinin hususî vasıflarıyla bambaşka birer dünya görüntüsü çizen insanların iç dünyalarının manzaralarını yansıttıkları satıhlar çoğu zaman mısralar olmuştur. Mısraların bir araya gelmesiyle oluşan çoğu şiirde zübde-i âlem olan insanın aklının ortaya koyduğu benzersiz idealleri ve muhayyilesi ile bedîî yaratma gücünün sergilediği eşsiz hayalleri izleriz.

Bireylerin bir araya gelmesiyle meydana gelen toplum, tıpkı insan gibi bir karakter ve hafızaya sahiptir. İnsanlığın birer şubesi olan toplumların terakkisi, insanlığın da iyiye doğru evrilmesi anlamına gelmektedir. Toplumun dinî, siyasî, sosyal, kültürel ve ekonomik zihniyetinin aksettiği yegâne alan, büyük bir bölümünü şiirlerin oluşturduğu edebî metinlerdir.

Divanlar, Osmanlı toplumuna mensup bir bireyin fikirlerini, iç dünyasından manzaraları, hayal gücünün sınırlarını ve söz konusu toplumun zihniyetinin izdüşümlerini aynı anda bulabileceğimiz en önemli eserlerdir. Varisi olduğumuz bu kültürel mirasların sayfaları arasında hiçbir tarih kitabında bulunmayan bir bilgiye ulaşmak mümkün olduğu gibi sıradan bir hissin olabilecek en mükemmel şekilde ifadesine rastlamak da vakidir. Yine divanlarda Osmanlı sosyal hayatının bilinmeyen yönlerine ve şekil veya

muhteva cihetiyle olsun belagatin tarihî seyrine ışık tutan pek çok veri bulmak mümkündür.

Harf inkılâbıyla birlikte Osmanlılardan kalan kitaplar ile çağımızın insanları arasına bir engel girmiş durumdadır. Bu nedenle günümüz okuyucularının İslam kültür âleminin önemli verimlerinden olan divanlardan doğrudan istifadesi mümkün değildir. Arap alfabesinden Latin alfabesine çevirmek suretiyle bu engeli ortadan kaldırmak ve bilimsel yöntemlerle elde edilen inceleme sonuçlarıyla birlikte divanları yayınlamak eski Türk edebiyatı sahasında araştırmalar yapan bilim insanlarının sorumluluğundadır.

Akademik çalışmalarımız esnasında XVIII. Yüzyıl şairlerinden Hayrabolulu Seyyid Mehmed Hasîb Efendi *Dîvânı*'nın bir nüshasına denk geldik. Ecdadımızdan bugünlere intikal eden bu eser üzerinde henüz bilimsel bir çalışma yapılmadığını gördük. Yurtiçi ve yurtdışı kütüphane kataloglarını taramamız neticesinde *Hasîb Dîvânı*'nın ikinci bir nüshasının olduğunu tespit ettik. Temin ettiğimiz iki nüsha üzerinde gerçekleştirdiğimiz ön incelemeler sonucunda divanın 142'si gazel, 23'ü kıta, 12'si müfred ve 5'i mesnevi olmak üzere 182 manzume ihtiva ettiğine şahit olduk. Divanın, tarih ve nazire manzumeleri bakımından zenginliği dikkatimizi çekti. Eserin dikkat çekici başka bir özelliği son dönem divan edebiyatı eserlerinde görülen yeniyi arama çabalarını oldukça belirgin surette sergilemesiydi. Divanda bir manzumede oldukça fazla vezin kalıbının kullanılması ve birden çok matla veya makta beytinin kurulması bu yenileşme arayışının şekil bakımından örnekleri olarak verilebilir. Vatan gibi somut temalara yönelme, bir şehrin köylerinin isimlerinden mazmunlar üretme ve bir manzumenin tüm beyitlerini tek bir mazmun etrafında oluşturma gibi tasarruflar muhteva bakımından yenilik çabasının göstergeleri sayılabilir.

Divan edebiyatının yerleşmiş kaidelerinin terk edildiği, farklı mazmunların denendiği bir dönemde yazılan, hat ile imlası özensiz iki nüshası bulunan bir eserin metnini kurmanın güçlükleri bu işin erbabı olanlar tarafından bilinmektedir. Buna rağmen Seyyid Mehmed Hasîb'in divanını müşterek bir çalışmayla yayınlanmanın XVIII. yüzyıl Türk edebiyatı ürünlerinden birini okuyucuların takdirine sunmak ve divan edebiyatının tarihî seyrini inceleyen bilim insanlarına mühim bir kaynak hazırlamak adına önemli bir hizmet olacağına karar verdik.

Elinizdeki kitap bir giriş ve üç bölümden meydana gelmiştir. Giriş bölümünde XVIII. Asır divan edebiyatının genel görüntüsü sergilendikten sonra "Hasîb" mahlasları şairlerin hayatları hakkında bilgiler verilmiştir. 1. Bölüm'de Hayrabolulu Seyyid Mehmed Hasîb'in hayatı ve edebî kişiliğine

yer verilmiştir. Burada şairin doğum yeri ve tarihi, eğitimi, ailesi, vefat tarihi hakkında malumat bildirildikten sonra edebî şahsiyetinin hususî çizgileri çizilmiş, eserleri ayrıntılı bilgilerle desteklenerek sıralanmıştır. İncelemeye ayrılan 2. Bölüm'de Hayrabolulu *Hasîb Dîvânı* şekil ve muhteva bakımından tetkik edilmiş, ortaya çıkan sonuçlar ortaya konmuştur. Hasîb'in biyografik eserlerde yer alan fakat divanda bulunmayan manzumeleri de bu bölüme alınmıştır. Çalışmanın son kısmı olan 3. Bölüm'de metin tesisinde dikkat edilen hususlar sıralandıktan sonra Hayrabolulu *Hasîb Dîvânı*'nın mevcut iki nüshanın mukayesesiyle kurulan tenkitli metni verilmiştir.

Bu eseri yayına hazırlarken pek çok kişinin destek ve yardımını gördük. Divanda yer alan nazirelerin aslî şekillerini bulmak çalışmamızın en müşkül aşamasını oluşturuyordu. Söz konusu müşkülümüzü teshil eden Sayın Yrd. Doç. Dr. Vicdan Özdingiş ve Yrd. Doç. Dr. H. İbrahim Demirkazık'a şükranlarımızı sunuyoruz.

Hayrabolulu *Hasîb Dîvânı*'nın elinize ulaşmasını sağlayan Gece Kitaplığı Yayınevi çalışanlarına teşekkürü bir borç biliriz.

Bikr-i mazmun arayışıyla farklı manalar peşinde koşulurken tanzim edilen şiirlerin mazmunlarını çözmede hatalarımız olmuş olabilir. Fakat bu zorluğun üstesinden gelmek adına sergilenen müşterek bir çaba da söz konusudur. Hatalarımızın bu çabanın hürmetine affını bu kitabın sayfalarını çevirecek olan herkesten istirham ediyoruz.

Dr. R. Ekinci - Dr. S. Donuk

Kasım - 2015

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

age : adı geçen eser

AKM : Atatürk Kültür Merkezi

C. : cilt

çev. : çeviren

EH : Emanet Hazinesi

hzl. : hazırlayan

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

MÖ : Muzaffer Özak

s. : sayfa

S. : Sayı

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TTK : Türk Tarih Kurumu

yy. : yüzyıl

GİRİŞ

XVIII. asır, Osmanlı Devleti için daha ilk yıllarından itibaren büyük sıkıntıların ortaya çıktığı, (1699'da Karlofça Antlaşması'yla kaybedilen topraklar, 1703'te Edirne Vak'ası, 1730'da Patrona Halil İsyanı, 1792'de Kırım'ın Rus hakimiyetine geçmesi vb.) kemâlden zevâle dönüşün hızlı bir şekilde gerçekleştiği bir devir olmuştur. Ekonomik, siyasi ve sosyal hayatta yaşanan olumsuz hadiselerin aksine edebiyat ve sanat faaliyetlerinde her hangi bir duraklama yaşanmamış, bu sahalarda çok önemli sayılabilecek gelişmeler vukû' bulmuştur. Avusturya ile 1718'te imzalanan Pasarofça Anlaşması'yla birlikte uzun süren savaş dönemlerinin ardından 1730'a kadar sürecek ve tarihimizde Lâle Devri olarak anılacak sulh ve refah devri başlayacaktır. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sadrazam olmasıyla birlikte Osmanlı ülkesinde o güne dek görülmemiş değişiklikler gerçekleşmiş; paşanın sanat ve edebiyata karşı merakı, şiire ve şaire değer vermesinin yanı sıra edebiyat hâmîliği İstanbul'u şairlerin toplanma mekânı konumuna yükseltmiştir. Osmanlı'nın önde gelen devlet ricalinin kasırları ve köşklerinde kurulan eğlence meclislerinde şiir ve şair o meclisin olmazsa olmazı konumundaki demirbaşları arasına girmiştir. Lâle Devri'ni sonlandıran başta Nevşehirli, Damat İbrahim Paşa ve bu asır klasik Türk şiirinin zirve isimlerinden Nedîm'in ölümüyle sonuçlanan Patrona Halil ve avanesinin çıkardığı isyanın yankıları basiretli devlet adamlarını yakınında toplayan I. Mahmud'un aldığı tedbirlerle kısa sürede atlatılmış, sanat ve edebiyattaki gelişme kesintisiz olarak asrın sonuna kadar sürmüştür.

Daha XVIII. asrın başından itibaren Osmanlı tahtına oturan sultanların hemen her birinin şair olması -III. Ahmed (Necîb), I. Mahmud (Sebkatî), III. Mustafa (Cihangîr), III. Selim (İlhâmî)- ve bu padişahların şairleri koruyup kollamaları vasıtasıyla hem şair hem de ortaya konan edebî ürün sayısında geçmiş asırlarla mukayese edilemeyecek kadar büyük artış görülmüştür. Şüphesiz bunda Damat İbrahim Paşa, İzzet Ali Paşa, Koca Râgıb Paşa, Hekimoğlu Ali Paşa ve Râtib Ahmed Paşa gibi hem şair hem de Osmanlı devlet teşkilatının en üst mertebelerine kadar çıkmış ricalin de mühim payı vardır. Bu devlet adamları sahip oldukları zengiliğin haricinde siyasi nüfuzlarını da kullanarak şairlere sahip çıkmış, maddi kaygılardan azade bir şekilde şiirle iştigal etmelerine katkı sunmuşlardır. Bu çalışmanın konusunu da dedesi Osmanlı devlet ricali içinde bir kethuda olan Çorumî Mustafa Paşa'nın torunu Hayrabolulu Seyyid Mehmed Efendi'nin hayatı, eserleri ve divanı teşkil etmektedir.

Hasîb mahlaslı şairlerin eserleri ve şiirlerinin birbirine karıştırılması sebebiyle[1] çalışmamızın giriş bölümünde edebiyat tarihimizde "Hasîb" mahlasını kullanmış şairlerin hayat hikâyeleri ele alınarak eserleri bildirilecek, böylelikle Hayrabolulu Hasîb'in hem yaşadığı dönemin tam olarak bilinmesi hem de Hasîb'in eserlerinin bu mahlası kullanan diğer şairlerin eserleriyle karıştırılmasına mani olmak hedeflenmiştir.

TÜRK EDEBİYATI TARİHİNDE HASÎB MAHLASINI KULLANMIŞ ŞAİRLER

Klasik Türk edebiyatının temel kaynakları olan şair tezkireleri, *Şakâyıku'n-Numâniyye* tercüme ve zeylleri, biyografik bilgi ihtiva eden tarihler, muhtelif tarikat büyüklerinin hâl tercümelerinin anlatıldığı eserler üzerinde yapılan ayrıntılı incelemede "Hâseb sahibi kimse"[2]; "Haseb'den sıfat-ı müşebbehe. Zâtı zikr ve kadri olan, meziyet-i şahsiyye sâhibi"[3]; "değerli, itibarlı, soyu temiz, muhterem, saygın, şahsî meziyet sahibi"[4] ve Allah'ın sıfatlarından olup "insanlara yeten, insanların yaptıklarını koruyup, hesaba çeken"[5] mânâlarındaki "Hasîb" kelimesini edebiyat tarihimiz de kendisine mahlas olarak seçmiş sekiz şair bulunmaktadır.

Bunlar Kayseri mahkemesi kâtiplerinden Hasîb Efendi (ö. ?), Mevlevî dervişlerinden Seyyid Mehmed Hasîb Dede (ö. 1709-10), Uşşâkîzâde Seyyid İbrahim Hasîb (ö. 1724), Müminzâde Ahmed Hasîb (1752-53), Yedikulelizâde Seyyid Abdulhalîm Hasîb (ö. 1759-60), Hayrabolulu Seyyid Mehmed Hasîb, Üsküdarlı Hasîb (ö. 1786), Konyalı Hasîb Dede'dir. (ö. 1870)

Hayrabolulu Hasîb'in hayatını ayrıntılı şekilde ortaya koymadan evvel Hasîb mahlaslı bu şairleri tanıtmak ve Hayrabolulu Hasîb'in edebiyatımız içindeki yerini tespit etmemizde yardımcı olacaktır.

---

[1] Bu karıştırmalar için bkz. Ramazan Ekinci, "Hayrabolulu Hasîb ve Eserlerinden Örnekler", *Yeni Türkiye* - Balkanlar ve Rumeli Özel Sayısı, C. 2, s. 2383-2385.

[2] Mustafa Koç-Eyüp Tanrıverdi (hzl.), Mütercim Âsım Efendi, *Kâmûsü'l-Muhît Tercümesi*, Yazma Eserler Kurumu Başk. Yay., İstanbul 2013, C. 1, s. 348.

[3] Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî,* İkdâm Matbaası, Dersaâdet 1317, s. 549.

[4] Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, İstanbul 2013, s. 385.

[5] İsmail Karagöz, *Esma-i Hüsna*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2007, s. 80.

1. Kayserili Hasîb[6]

Şairin hayatı, doğum ve ölüm tarihi konusunda kaynaklarda neredeyse hiçbir bilgi yer almamaktadır. Elimizde *Kudûmiyye* başlığı altında bir şiiri bulunan Hasîb'in hayatı hakkındaki bilgiler Ahmet Emin Güven'in naklettiği Râgıp Bey mecmuasındaki malumattan ibarettir. Anlaşıldığına göre, Hasîb, tıpkı Abdullah Hüsnî ve Ahmed Lebîb Efendi gibi Kayseri mahkemesinin önde gelen kâtiplerindendir. Kadılık, kâtiplik ve Kur'ân okuma üzerine önemli hizmetler yapmış, Kayseri kadısı İbrâhîm-i Arabî'ye vekâleten kadılık görevinde bulunmuştur. Divanı ya da başka bir eserleri olup olmadığı hususunda herhangi bir bilgi yoktur.

2. Seyyid Mehmed Hasîb Dede[7]

Tam olarak ne zaman doğduğu bilinmeyen şair muhtemelen XVII. asrın ortalarında İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mehmed'dir. Soyu Hz. Peygamber'e dayandığı için Efendi olarak anılmaktadır. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra Mevlevî Yûsuf Dede'den inabet alarak mevleviliğe girdi. Esrar Dede'ye göre Nesib Yusuf Dede tarafından yetiştirildi. Daha sonra İstanbul'a dönerek Müneccimbaşı Ahmed Dede'ye intisap ederek Mevlevî dervileri arasına katıldı. Seyyid Mehmed Dede namıyla tanındı. Bir müddet İstanbul'da kaldı. Daha sonra 1099/1687-88'de Mısır Kahire'ye, 1101/1689-90'da Hicaz'a gitti. Kahire'de Siyahi/Sipahî Mustafa Dede'ye hizmet etti. Sonra Anadolu'ya dönerek Konya'daki Hz. Mevlânâ Dergâhı'nı, sonra Afyon'daki Sultan Divânî Dergâhı'nı, ve Kütahya'da Dergâh-ı Arguniye'yi ziyaret etti. Burada İznik'e giderek orada bir mektep açtı. Çocukların eğitimi ile uğraştı. İznik Mevlevihanesi şeyhi oldu. İznik'te

---

[6] Şairin hayatı yazılırken aşağıdaki kaynaktan istifade edilmiştir:

Atabey Kılıç, "Hasîb", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, http: //www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1942

[7] Şairin hayatı yazılırken aşağıdaki kaynaklardan istifade edilmiştir:

Abdulkerim Abdulkadiroğlu (hzl.), *İsmail Belîğ Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr,* AKM Yay., Ankara 1999 s. 67-68;

Mehmet Arslan (hzl.), *Mehmet Siraceddin Mecma-ı Şuara ve Tezkire-i Üdeba,* Dilek Matbaacılık, Sivas 1994, s. 110-111;

İlhan Genç (hzl.), *Esrar Dede Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye: İnceleme-Metin*. AKM Yay., Ankara 2000, s. 123-125;

Adnan İnce (hzl.), *Sâlim Efendi Tezkiretü'ş-Şu'arâ,* AKM Yay., Ankara 2005, s. 286-287;

İsmail Hakkı Aksoyak, "Hasîb, Derviş Seyyid Mehmed", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* http: //www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1801

1121/1709-10 yılında vefat etti. Ölüm tarihi Beliğ ve Sâlim'de 1121/1709-10, Esrar Dede'de 1132/1719-20'dir.

Kaynaklarda Arapça, Farsça ve Türkçe şiir söylemede yetenekli olduğu bildirilen Seyyid Mehmed Dede, şiirlerinde Hasîb mahlasını kullandı. Şairin divan tertip edip etmediği hususunda kaynaklar herhangi bir bilgi mevcut değildir.

3. Uşşâkîzâde Seyyid İbrahim Hasîb[8]

---

[8] Şairin hayatı yazılırken aşağıdaki kaynaklardan istifade edilmiştir:

Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekāyiü'l-Fuzalâ*, (tıpkıbasım: A. Özcan) Çağrı Yay. İstanbul 1989, C. III, s. 565-67;

İnce, age, 285-86;

Abdulkadiroğlu, age, s. 68;

Müstakim-zâde Süleymân Sa'deddin Efendi, *Mecelletü'n-Nisâb*, (tıpkıbasım), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, vr. 184a;

Sadık Erdem, *Râmiz ve Âdâb-ı Zurâfâ'sı,* AKM Yay., Ankara 1994, s. 74-75;

Rıza Oğraş (hzl.), *Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-Endûz'u*, Kültür Bakanlığı, e-kitap, s. 113-14, http: //ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219113/h/bahce.pdf [12.07.2013]

Ruhsar Zübeyiroğlu (hzl.) *Mecmû'atü't-Terâcim, Mehmed Tevfik Efendi.* İstanbul Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi. 1989, s. 252-53;

Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-Ârifîn, Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musannifîn*, Beyrut 1992/1413, C. II, s. 37-38;

Fındıklılı İsmet, *Tekmiletü'ş-şakâ'ik fî Hakk-ı Ehli'l-hakâ'ik* (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 334;

Nuri Akbayar (hzl.), *Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996., s. 649;

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri,* İstanbul 1333, C. III s. 17;

Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (çev. Coşkun Üçok), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1992, s. 283-84;

Ali Cânib Yöntem, "Vekāyiü'l-Fuzalâ", *Hayat Mecmuası*, Ankara 1928, III/75, s. 2-3;

Mehmed Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî - Dîvân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, (tıpkıbasım: C. Kurnaz-M. Tatcı) Bizim Büro Yay., Ankara 2001, C. I, s. 816;

Hans Joachim Kissling, *Usâqîzâde's Zeyl-i Saqa'iq,* Otto Harrasowitz, Wiesbaden 1965, s. III-XVII;

Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Yay., Ankara 2008, s. 359-59;

Hans Georg Majer, *Vorstudien Zur Geschichte Der İlmiye Im Osmanichen Reich*, R. Trofenik München 1978, , s. 61-100, 103, 121, 173-276;

Hans Georg Majer, "Uşşâkî-zâde", *İslâm Ansiklopedisi*, MEB Yay., Eskişehir 1997, C. XIII, s. 77-80;

Ali Uğur, *The Ottoman Ulemâ in The Mid-17 th. Century, An Analysis Of The Vakâ'i'ü'l-Fuzalâ Of The Mehmed Şeyhî Efendi*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin 1986, s. XIII-XXI;

1075/1664'te ailesinin beşinci çoçuğu olarak İstanbul'da dünyaya geldi. Asıl ismi İbrahim'dir. Annesi Hz. Peygamber soyundan geldiği için İbrâhîm Efendi'ye, seyyid unvanı verildi. Kaynaklarda da şairin tam ismi Seyyid İbrahim Hasîb Efendi olarak kayıtlıdır. Osmanlı ilmiye sınıfı arasında mühim bir yere sahip olan Uşşâkîzâdeler ailesinden Seyyid Abdülbâkî Efendi'nin oğludur. Annesi Nakibüleşrâf Seyrekzâde Seyyid Abdurrahman Efendi'nin kızı Şerîfe Sâliha Hanım'dır. Babasının dedesi Halvetiyye tarikatının Uşşâkiye kolunun kurucusu Hüsâmeddîn-i Uşşâkî'dir.

Seyyid İbrahim Efendi önce babasından, onun ölümü üzerine Muttalibzâde Mehmed Sâlih Efendi, Kazasker Ak Mahmûd Efendi ve Kazasker Abdülbâkî Ârif Efendi'den dersler almıştır. İyi bir tahsil alan İbrahim Efendi, babasının 1090 Receb/1679 Ağustos'unda Mekke kadılığına tayin edilmesiyle mülazemete kabul edildi. Belli bir süre alt derecedeki medreselerde görev yaptıktan sonra 11 Cemâziyelevvel 1098/25 Mart 1687'de Şeyhülislâm Ankaravî Mehmed Emîn Efendi'den imtihanı geçerek yirmi üç yaşında Muharrem Ağa Medresesi müderrisliğine getirildi. 10 Rebîülevvel 1101/22 Aralık 1689'da Şehzadebaşı'ndaki Ebülfazl Mahmûd Efendi, 16 Safer 1105/17 Ekim 1693'te yine Şehzâdebaşı yakınlarındaki Hammâmiyye ve 6 Zilhicce 1106/18 Temmuz 1695'te Ûlâ-yı Hüsrev Kethüda Medresesine tayin edildi. 11 Zilkade 1110/11 Mayıs 1699'da Sahn-ı Semân medreselerinden birine, 22 Safer 1112/8 Ağustos 1700'de Çarşamba'da Kovacıdede mahallesindeki Ûlâ-yı Zekeriyyâ, 14 Şevvâl 1113/14 Mart 1702'de Edirnekapı'daki Ayşe Sultan Medresesesi'ne atandı. Bu arada *Zeyl-i Atâyî*'ye zeyl yazdığı, dönemin şeyhülislamı Seyyid Feyzullâh Efendi tarafından duyulunca 1702'de Edirne'ye davet edildi. Kendine Evreşe kazası arpalık olarak tevcih edildi. Ayrıca şair, Seyyid Feyzullah Efendi'yle olan samimiyetini ilerleterek onun meclislerine dâhil oldu.

Şeyhülislâm Feyzullâh Efendi'nin ilmî ve idari kadroları çocukları ve yakınlarına tevcih ettirmesi, terfi bekleyen ulema arasında hoşnutsuzluğa yol açmaktaydı. Bunun sonucunda ortaya çıkan ve Osmanlı tarihlerinde Edirne Vakası olarak zikredilen isyanda Feyzullâh Efendi'ye yakınlığı

Haluk İpekten, vd., "XVIII. yy. Divan Nazmı", *Büyük Türk Klâsikleri*, Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul 1987, s. 212-13;

Raşit Gündoğdu (hzl.), *Uşşâkîzâde Târîhi*, Çamlıca Yay., İstanbul 2005, s. XXIX, XLVI-LVI, CLX-CLXIII;

Raşit Gündoğdu, "Uşşâkîzâde İbrahim Efendi", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi,* TDV Yay, İstanbul 2012, C. 42, s. 233-34;

Ramazan Ekinci, "HASÎB, Uşşâkîzâde Seyyid İbrâhîm", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, http: //www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1134

bilinen Seyyid İbrahim Efendi de zarar gördü. İsyan esnasında Uzuncaova'ya kaçtı. Burada da kendini güvende hissetmeyince isyanın bitmesine yakın Edirne'ye geri döndü. Şeyhülislam ve maiyetine yakınlığı aleyhinde kullanıldı ve rütbesi tenzil edilerek Beşiktaş'taki Barbaros Hayreddin Paşa Medresesi'nde görevlendirildi. 1704 yılından itibaren tekrar yükselmeye başlayan İbrahim Efendi 20 Rebîülâhir 1116/22 Ağustos 1704'te mûsıla-i Süleymâniyye rütbesiyle Sâniye-i Sarây-ı İbrahim Paşa Medresesine tayin edildi. Hasîb'in ilk kadılığı 1706 Ağustos'unda Medine'ye gönderilmesiyle başladı. Burada şeyhülharemlik rütbesine sahip oldu. Kendi arzusuyla Medine kadılığından ayrıldıktan sonra Mandalyat ve Ayazmend kazaları arpalık olarak verildi. 15 Şevval 1125/4 Kasım 1713'te İzmir kadılığına getirildi ve bir yıl sonra azledildi. Kendisine Gediz ve Yenipazar kazaları arpalık olarak verildi. Bundan sonra herhangi bir görev almayan Seyyid İbrahim Efendi 2 Şevval 1136/24 Haziran 1724'te vefat etmiş ve Nişancı Paşa Camii karşısındaki Keskin Dede Mezarlığına defnedildi.

Uşşâkîzâde Seyyid İbrâhîm Hasîb'in en önemli eseri Nev'îzâde Atâyî'ye zeyl olarak yazdığı ve 1044-1106 yılları arasında yaşamış ulemâ, meşâyih ve devlet adamlarından yaklaşık 540 kişinin hayat hikâyelerini anlattığı *Zeyl-i Şakâyık*'ıdır.

Hasîb'in bir diğer eseri ise *Târîh-i Uşşâkîzâde* adıyla bilinen *Târîh*'idir. 1106-1124/1695-1712 yılları arasında vukû bulan hadiselerin kronolojik olarak anlatıldığı bir eserdir. Eserde yazarın bildirilen tarihler arasında vefat eden mühim şahısların biyografilerine de yer verilmiştir.

Hasîb'in bir divan tertip edip etmediği hususunda elimizde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. *Büyük Türk Klâsikleri*'ne yazılan Uşşâkîzâde Hasîb biyografisinde sehven Hayrabolulu Hasîb'in şiirlerine yer verilmiştir.

4. Müminzâde Ahmed Hasîb[9]

[9] Şairin hayatı yazılırken aşağıdaki kaynaklardan istifade edilmiştir:

Mesut Aydıner (hzl.), *Mü'minzâde Seyyid Ahmed Hasîb Efendi Ravzatü'l-Küberâ Tahlil ve Metin,* TTK Yay.,Ankara 2003.

Babinger, age, s. 312-313;

Bursalı Mehmed Tâhir, age, C. II, s. 140, C. III, s. 144;

Menderes Coşkun (hzl.), *Manzum Bir Şairler Tezkiresi Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân,* Bizim Büro Yay., Ankara 2002, s. 5-12;

Şairin asıl ismi, kaynakların biri hariç tamamında Ahmed olarak bildirilmiştir. Hasîb'in muasırı olan Sâlim Efendi, tezkiresinde şairin adını Mehmed şeklinde bildirmiştir. Ancak tezkirenin matbu nüshasında ise şairin adı Ahmed olarak kayıtlıdır. (Sâlim 1315; 221-222) Mü'minzâde adıyla da tanınan Ahmed Hasîb Efendi Bursa'da doğmuştur. Şiirlerinde Hasîb ve Hâsib mahlaslarını kullanan şairin doğum tarihi, "en erken" 1690'lı yıllar olarak tahmin edilmektedir. Küçük yaşta babasını kaybeden Hasîb, Bursa'da kendisine komşu olan Seyyid Mustafa Efendi'nin desteğiyle medreseye gitmiş ve döneminin meşhur âlimlerinden dersler almıştır. Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin oğlu Seyyid Mustafa Efendi'nin özel kâtibi olmuştur. 1120/1708-09 yılında Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi'ye kitapçılık yapan Hasîb, zamanının meşhur müderrislerinden Süleyman Efendi'ye intisap etmiştir. Süleyman Efendi Veliyyüddinzâde Ahmed Paşa Medresesi'nde görev yaparken, ona muîd olmuştur. Daha sonra mülazım olan şair, 1129 /1717 Receb'inde Şeyhülislâm Ebû İshak İsmail Efendi tarafından imtihan edilerek Esediyye Medresesi'nde vazifeye başlamıştır. Hançeriyye Medresesi'ndeki görevinden sonra 1147/1735 Şevval'inde Saraybosna kadılığına tayin edilmiştir. Kayseri, Tokat ve Bağdad'da da kadılık vazifesinde bulunan Hasîb, 1160/1747-48'te atandığı Manisa mevleviyetindeki görevinden azledilerek İstanbul'a dönmüştür. Ömrünün son yıllarını Atpazarı semtinde geçirmiştir. Şairin ölüm tarihi hususunda kaynaklarda ihtilaf vardır. Hasîb, Râmiz ve Es'ad Efendi'ye göre, 1160/1747-48 yılında; Fatîn, Fındıklılı İsmet, Mehmet Tevfik, Bursalı Tâhir

---

Ömer Çiftçi (hzl.), *Fatîn, Hatîmetü'l-Eş'âr,* s. 101. http: //ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219117/h/metin.pdf [12.07.2013]

Erdem, age, s. 75-76;

Süleyman Eroğlu, "Türk Edebiyatında Miyâhiyye Türüne Bir Örnek: Hâsıb Efendi'nin Miyâhiyyesi", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 2008* 15, s. 429-440;

Fatin Dâvûd, *Tezkire-i Hâtimetü'l-Eş'âr*. İstanbul 1271, s. 225;

İnce, age, s. 287;

Tuman, age, s. C. I., s. 817;

Günay Kut, "Ahmed Hasîb Efendi", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi,* TDV Yay., İstanbul 1989, C. II, s. 87-88;

Günay Kut-Turgut Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme". *Türkische Miszellen: Robert Anhegger Armağanı,* İstanbul 1987, s. 215-216;

Oğraş, age, s. 112;

Fındıklılı İsmet, age, s. 225-227;

Sâlim Efendi, *Tezkire-i Sâlim,* İkdâm Matbaası, Dersaâdet 1305, s. 221-222;

Zübeyiroğlu, age, s. 311;

Ramazan Ekinci-Göker İnan, "Hasîb, Mü'minzâde Ahmed Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, http: //www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=168

ve Mehmed Nâil Tuman'a göre ise 1166/1752-53 yılında vefat etmiştir. İstanbul'da Emir Buhârî türbesi karşısında bulunan Kazasker Abdurrahman Efendi Mektebi bahçesine defnedilmiştir.

Kaynaklarda Hasîb'in edebî şahsiyeti hakkında övgü dolu sözler yer almaktadır. Zarif ifadelere sahip, tasavvufa vakıf bir şair; belâgatlı, fasîh bir dile sahip nâsir olduğu bildirilmektedir. Şairin Arapça, edebiyat ve tarih bilgisi oldukça ileridir. Hasib'in eserleri şunlardır:

***a) Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân*:** Hasîb'in eserleri arasında en meşhurudur. "Tevârîh-i Âl-i Osman" türünde manzum olarak kaleme alınan hacimli bir eserdir. Tamamı manzum olan eserin sayfa kenarlarındaki notlar mensurdur. Yaklaşık on sekiz bin beyittir. Eserde, Osmanlı devletinin kuruluşundan itibaren Fatih dönemine kadar ki 180 yıl içerisinde geçen hadiseler padişahlara göre dönemlere yarılarak anlatılmaktadır. Eserin 1-189 yaprakları arası Süleyman Şah'tan Fatih'e kadarki dönem 189b-466'ya kadarki kısım Fatih dönemi bahis konusu edilmektedir. Fâtih devri şairlerinden, tabiplerinden, şeyhlerinden, vüzerâ ve ümerâsından, bazı tarikat ehlinin menâkıbından ve Fâtih devrinde tamir edilen cami, türbe gibi binalarla bazı yeni yapılardan bahsedilmektedir.

***b) Ravzatü'l-küberâ*:** Şehid Ali Paşa'nın teşvikiyle Osmanzâde Tâib'in *Hadîkatü'l-vüzerâ*'sına zeyil olarak kaleme alınmaya başlanan eserin asıl konusu, 1703 Edirne Vak'ası'nı anlatmaktadır. Şeyhülislam Seyyid Feyzullah Efendi ailesine yakın bir çevrede yetişen Hasîb Efendi, dönemin oldukça dikkat çekici olayının şahitlerinden olan Feyzullah Efendi'nin oğlu Şeyhülislam Seyyid Mustafa Efendi'nin uzun yıllar özel kâtipliğini yapmış, ondan dinlediklerini ve diğer kaynaklardan derlediklerini bu eserinde ayrıntılı olarak dile getirmiştir.

c) Divan: Şairin divanı olduğu bilgisini veren ilk kaynak Mehmed Tevfik Efendi'dir. Ayrıca Bursalı Mehmed Tahir, eserin müretteb bir divan olduğunu bildirmektedir. Kütüphane kayıtlarında bu eser bulunmamaktadır.

***d) Dergeh-nâme*:** İstanbul'da mevcut doksan yedi tekkeden bahseden mesnevi tarzındaki bu eser, 129 beyittir.

***e) Mecmûa-i Tevârîh*:** Hekimoğlu Ali Paşanın 15 Safer 1155/21 Nisan 1742 tarihinde tekrar sadârete gelmesi münasebetiyle söylenen kaside, gazel, tebrik gibi şiir ve yazıların onun isteği üzerine bir araya getiril-

mesinden oluşmuştur. Bu mecmuada pek çok kişinin yanı sıra Ahmed Hasîb Efendi'nin de tarihleri vardır.

f) Miyâhiyye: Bursa'daki su kaynaklarının isimlerini, buralardan su içmenin faydalarını anlatan bu manzum eser, Bursa sularının methiyesi niteliğindedir. Kırım hanı Kaplan Giray Han'a Bursa ziyareti esnasında hediye edilmiştir. Şairin mahlası bu eserde de "Hâsib" olarak kayıtlıdır. Miyâhiyye'nin tamamı kırk dört beyittir. İlk otuz sekiz beyti Hâsib Efendi tarafından kaleme alınmış, kalan altı beyti ise, Babaefendizâde Şeyh Said Efendi (ö. 1288/1871) tarafından manzumeye zeyl olunmuş kırk dört beyitlik bir manzumedir.

5. Yedikulelizâde Seyyid Abdulhalîm Hasîb[10]

Asıl adı Abdülhalîm olan şairin doğum tarihi bilinmemektedir. Aslen Yedikulelidir. Babası, Yedikuleli Emîr Efendi unvanıyla bilinen, hat sanatındaki maharetiyle meşhur olmuş ve Mirahor Camii imamlığı yapmış olan Yedikuleli Abdullah Efendi'dir. Hz. Peygamber'in soyundan geldiği için "Seyyid Abdülhalîm Efendi" olarak tanınan şair, Abdülkerim Efendi'den ve Hoca Mehmed Râsim Efendi'den Arapça ve Farsçanın yanı sıra dinî ve ladinî ilimleri tahsil etmek suretiyle kendini iyi bir şekilde yetiştirdi. Babasından hüsn-i hattın "aklâm-ı sitte" adı verilen altı çeşidini ayrı ayrı meşk etti ve Şeyh Hamdullah üslubunu hakkıyla öğrendikten sonra icazet aldı. *Tuhfe-i Hattâtîn* yazarı Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn Efendi'yle tanışarak yakın dostluk kurdu ve onun da müntesibi olduğu Nakşîbendî tarikatine intisap etti. Müderris olan Abdülhalîm Efendi, 20 Şevval 1145/5 Nisan 1733 tarihinde Behmen Ağa Medresesi'ne, 21 Rebîülâhir 1166/25 Şubat 1753 tarihinde de Seyyîd Mehmed Şerîf Efendi'nin yerine Murâd Paşa-yı Atîk Medresesi'ne atandı. Daha sonra saray-ı âmire hocalığına getirildi. Bu sırada felç olduğundan saraydaki

---

[10] Şairin hayatı yazılırken aşağıdaki kaynaklardan istifade edilmiştir:

Akbayar, age, s. 649;

Çiftçi, age, s. 101;

Erdem, age, s. 77;

İbnülemîn Mahmûd Kemâl, *Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn Efendi, Tuhfe-i Hattâtîn,* Devlet Matbaası, İstanbul 1928;

Müstakîmzâde, *Mecelletü'n-Nisâb,* vr. 184a;

Tuman, age, C. 1, s. 818;

Mehmet Gürbüz, "Hasîb, Yedikulelizâde Seyyid Abdulhalîm Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, http: //www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3970

görevine iki seneden fazla bir süre ara vermek durumuna kaldı. Hastalığı müddetince göreve Mestçizâde Ahmed Efendi vekâlet etti. Bu süre zarfında iyileşme ümidini kaybeden Abdülhalîm Efendi, saraydaki görevini oğlu Seyyid Mehmed Sa'îd Efendi'ye bıraktı. Ancak bir sene içinde oğlunun vebaya yakalanarak ölmesi üzerine padişahın emriyle, 700 akçe bahşişle beraber görev tekrar kendisine verildi. Süleymaniye Medresesi'nde müderrislik yaptığı sırada 1173/1759-60 yılında vefat etti. Cenaze namazı Koca Mustafa Paşa Camii'nde kılındıktan sonra Eyüp Sultan Mezarlığı'nda babası ve dedesinin yakınlarına defnedildi.

Hat sanatındaki maharetinden başka nazım ve nesirde yetenekli olan Hasîb'in şiirleri dönem şairleri tarafından beğenilmiştir. Ancak kaynaklarda şairin divanı ya da başka bir eseri olup olmadığı konusunda bilgi verilmez. Hatta Fatîn şairin tek bir beytini gördüğünü belirtir.

6. Hayrabolulu Seyyid Mehmed Hasîb

Bu konuda 1. bölümde ayrıntılı bilgi verilecektir.

7. Üsküdarlı Hasîb[11]

Üsküdarlı Hasîb'in hayatı hakkında bilinenler oldukça sınırlıdır. Doğum tarihi bilinmeyen şair, nisbesindeki "Üsküdarî" adından hareketle İstanbullu olduğu söylenebilir. Nakşibendî şeyhlerindendir. H. 1200/1786 yılında İstanbul'da vefat etti ve Üsküdar Toptaşı yakınlarındaki dergâhında defnedildi.

Üsküdarlı Hasîb'in en mühim eseri İslâm büyükleri hakkında yazdığı *Vefeyât-ı Ekâbir-i İslâmiyye*'sidir. Ayrıca muhtelif Osmanlı şairleri tarafından söylenilen na't-ı şerifleri toplayarak bir eser meydana getirmiştir. Nakşibendî tarikatı meşhurlarından Ahmed Yekdest ile Mehmed Emin Tokadî'nin menkıbelerini de yazmıştır.

---

[11] Şairin hayatı yazılırken aşağıdaki kaynaklardan istifade edilmiştir:

Bursalı Mehmed Tâhir, age, C. III, s. 47;

Komisyon, "Hasib-i Üsküdarî" *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yay. İstanbul 1981, C.4. s. 137;

Emine Çakır, "Hasîb-i Üsküdârî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* http: //www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6063

8. Konyalı Hasîb Dede[12]

1800 yılında Konya'da doğan Hasîb Dede, Sertarîk Hasan Emir Dede’nin oğludur. Medrese tahsili gördükten sonra Mevleviliğe meyletti. Konya Mevlevihanesi’nde neyzenbaşı oldu (1829). Bir ara Mısır’da İbrahim Paşa’nın sarayında misafir olarak bulundu. Orada hekimliğe merak sararak bu sahada epeyce ilerledi. Aynı zamanda resim de yapan Hasîb Dede’nin Konya tekkesi mutfağında "Tâbût-ı Ali" isminde bir tablosu ve tabloya yazılı bir şiiri vardır. Mutasavvıflığının yanı sıra mûsikişinâs bir şair olan Hasib Dede 1870'de vefat etmiştir. Divan tertip edip etmediği bilinmemektedir.

---

[12] Şairin hayatı yazılırken aşağıdaki kaynaklardan istifade edilmiştir:

Komisyon, “Hasib Dede” *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yay. İstanbul 1981, C.4. s. 136;

Hilal Erdoğan, “Hasîb Dede”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, http: //www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=5483

1. BÖLÜM

HAYRABOLULU SEYYİD MEHMED HASÎB

1. Hayatı[13]

1.1. Adı

Şairin hayatı hakkında bilinenler oldukça sınırlıdır. Kaynaklardaki bilgiler de birbirinin tekrarından öteye geçmez. Asıl ismi Mehmed'dir. Hz. Peygamber'in soyundan geldiği için "Seyyid" unvanıyla anılmıştır. Kaynaklarda ismi ve nisbesi şu şekillerde geçmektedir: "Çorumîzâde Seyyid Mehmed Hasîb, Hayrabolulu Seyyid Mehmed Hasîb"

1.2. Doğum Yeri ve Tarihi

Doğum yeri tam olarak bilinmese de nisbesinden bugün itibariyle Tekirdağ'a bağlı Hayrabolu'da doğduğu düşünülmektedir. Şair doğum tarihini bildirmek maksadıyla bizzat kendisi şu tarihi düşürmüştür:

---

[13] Şairin hayatı yazılırken şu kaynaklardan istifade edilmiştir:

Silahdârzâde Mehmed Emin, *Tezkire*, Yazma, Millet Ktp. Ali Emirî Tarih, no 795, vr. 19a;

Filiz Kılıç (hzl.), *Şefkat, Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdadî*, Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap, s. 29-31 http: //ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10742,metinsbpdf.pdf?0;

Sadık Erdem (hzl.), *Ârif Hikmet, Tezkire-i Şu'arâ,* TTK Yay., Ankara 2014, s. 62;

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Matba'a-i Âmire, İstanbul 1333, C.1, s. 84 (dipnotta);

Nuri Akbayar (hzl.), *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, C. 2, s. 649;

Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz (hzl.), *Osmânzâde Hüseyin Vassâf, Sefîne-i Evliyâ*, Kitabevi Yay., İstanbul 2011, C. 3, s. 227-235;

Tuman, age, C. 1, s. 820;

Komisyon, "Hasîb", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* Dergâh Yay., İstanbul 1980, C. 4, s. 136; M. Baha Tanman, "Atâ Efendi Tekkesi", *DİA,* İstanbul 1993, C. 4, s. 36-37;

Zülfikar Güngör, "Osmanlı Döneminde Çorumlu Divan Şairleri",*Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* C. IV S. 7-B, s. 60-62;

Kürşat Şamil Şahin, "HASÎB, Çorumîzâde Seyyid Mehmed" *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* http: //www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4000

Ekinci, "Hayrabolulu Hasîb ve Eserlerinden Örnekler", s. 2373-2385.

Didiler çün öksüz oğlan göbeğin kendi keser
Destüne al kilk-i pâki mevlidün sen dahi yaz

Ben dahi itdüm du'â didüm hemân târîhümi
Ola bu Seyyid Mehemmed 'âlem içre ser-firâz[14]
اوله بو سيد محمد عالم ايچره سرفراز

Manzumedeki tarih mısraının ebced hesabına göre değeri 1124'tür. Buna göre şair hicrî 1124, milâdî 1712-13 yılında doğmuştur. '

1.3. Eğitimi ve İcazeti

Şairin nasıl bir eğitim aldığına dair elimizde herhangi bir bilgi yoksa da Hüseyin Vassâf'ın onu âlim, fâzıl ve kerem sâhibi bir velî olarak göstermesinden hareketle zâhirî ve bâtınî ilimleri tahsil eylediği söylenebilir. Divanında yer alan 1 beyitlik Farsça-Arapça tarih, onun Farsça ve Arapçayı şiir yazacak kadar bildiğinin delilidir.

Hüseyin Vassâf ve Bursalı Tâhir'in bildirdiğine göre genç denilebilecek bir yaşta Şeyh Hasan Sezâyî Efendi'ye (ö. 1738) intisab ederek bu Gülşenî tarikatı pirinin halifelerinden oldu. Silahdârzâde ve Şefkat-i Bağdâdî, Seyyid Mehmed Hasîb'in Kanlıcalı Şeyh Mehmed Ata'ullâh Efendi'nin (ö. 1789) dervişlerinden olduğunu ifade etmiştir. Hasîb'in *Dîvân*'ındaki Şeyh Mehmed Ata'ullâh Efendi'ye yazılan arz-ı hâl, Şeyh Mehmed Ata'ullâh Efendi'nin kızının doğumuna düşürdüğü tarih, şeyhin dergâhında medfûn bir derviş için düşürdüğü tarih manzumesi tezkireci Silahdârzâde ve Şefkat'in verdiği bilgiyi te'yîd eder niteliktedir. Şeyh Mehmed Ata'ullâh Efendi'nin Nakşbendî şeyhi olduğu bilinmektedir. Bu durumda Seyyid Mehmed Hasîb, Gülşenî hilâfetine ilaveten Nakşbendî icâzeti de alıp almadığı bilinmemektedir.

1.4. Ailesi

Çorumlu Kethudâzâde Mustafa Bey'in ailesindendir. Seyyidliğini babasından mı yoksa annesinden mi geldiği bilinmemektedir. Şairin "Mîr Hasîb" olarak anılmasından ve dedesi tarafından cami yaptırılmasından

[14] Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Emanet Hazinesi 1617 vr. 11b (Bu nüsha bundan sonra EH olarak kısaltılacaktır); Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Muzaffer Özak Yazmaları 232/1 vr. 11a. (Bu nüsha bundan sonra MÖ olarak kısaltılacaktır)

hareketle ailesinin maddi olarak çok iyi bir konumda bulunduğu söylenebilir. Tarihi tam olarak bilinmese de dîvânda bildirildiğine göre Kanlıcalı Şeyh Mehmed Ata'ullâh Efendi'nin kızıyla evlenmiştir.[15] Ayrıca eserdeki tarih manzumelerine göre 1164'te (1750-51) oğlu Rıza, 1182'de de (1768-69) oğlu Ziya dünyaya geldi. Başka çocuğunun olup olmadığı bilinmemektedir.

Hayrabolu a'yânından olan Hasîb'in oldukça zengin, cömert ve fakirleri koruyup gözeten biri olduğu bildirilmektedir.

1. 5. Arkadaş Çevresi

Şairin divanı incelendiğinde devrindeki birçok devlet adamı, şair ve ayan sınıflarına mensup kimselerle sıkı münasebetler tesis ettiği görülmektedir. Gerek türlü vesilelerle düşürdüğü tarihler gerekse tamamına yakını muasırı olup büyük bir kısmı da Hasîb yaşadığı sosyal çevrede hayat sürmüş olan şairlerin şiirlerine yazılan nazireler bu iddiamızı ispatlar niteliktedir. Şairin en fazla nazire yazdığı şairlerden olan Kömürkayazâde Fennî'nin divanının sonunda Hasîb'in başta Fennî olmak üzere Edirneli Seyyid Mehmed Kesbî'nin birbirleriyle müşaare eyledikeri kayıtlıdır.[16] *Hasîb Dîvânı*'ndan anlaşıldığına göre bu Hasîb'in şiirleştiği kişiler arasında sadece bu üç şair olmayıp o devirdeki diğer şairlerden Sabih Ahmed Efendi, Boğazhisarlı İzzet, Ayak naibi Tâbî de vardır.

1.6. Vefatı ve Medfûn Olduğu Yer

Hasîb'in ölüm tarihi ve medfûn olduğu yerle alakalı elimizde kesin deliller mevcuttur. Bütün biyografik kaynaklarda Hasîb'in 1199 yılında vefat ettiği kayıtlıdır. Ayrıca selef ve haleflerinden farklı olarak şair, sahip olduğu keşf ve kerâmet vasıtasıyla kendi vefâtı için şu tarihi düşürmüş ve bu manzume de divan nüshalarında yer almıştır:

Al beni mesned-i zât-ı nesîb
Eyledi 'ukbâya güzer ol edîb

Rıhletinün târîhidür şübhesiz

---

[15] EH vr. 28b.

[16] 46a.

Mâte mine'l-'ışk Mehemmed Hasîb[17]
مات من العشق محمد حسيب

Manzumedeki tarih mısraının ebced hesabına göre değeri 1204'tür. Dîvânda "şübhe" kelimesinin sonundaki "ه" harfinin sayı değeri olan "5"in, toplam sonuçtan çıkarılması gerektiği bildirilmiştir.[18] Buna göre şair hicrî 1199, milâdî 1784-85 yılında 75 yaşında iken vefat etmiştir. Hüseyin Vassâf'ın bildirdiğine göre Hayrabolu'da vefat etmiş; kendi adına yapılmış olan caminin haziresine defnedilmiştir.

Yaptığımız araştırmalarda bahsedilen caminin bugün itibariyle "Çarşı Câmi'i, Hasîb Bey Câmi'i" adlarıyla bilindiği ve ibadete açık olduğu tespit edilmiştir. Hayrabolu merkezde yer alan camiin asıl adı "Çorumî Mustafa Paşa Câmi'i"dir. Ahşap bir çatısı olan cami, dikdörtgen planlı yarı kargir bir yapıya sahiptir ve tek katlıdır. Yanında kare kaideli, yuvarlak yivli gövdeli, tek şerefeli minaresi bulunmaktadır. Cami 2008 yılında restore edilmiştir.

---

17 EH vr. 33a; MÖ vr. 33b.

18 MÖ vr. 33b.

Resim 1: Çorumî Mustafa Paşa Câmi'i

Resim 2: Çorumî Mustafa Paşa Câmi'i

Girişteki kitabede camiin H. 1098/1686-87 senesinde tamamlandığı kayıtlıdır. Hicrî mahlaslı bir şair camiin yapımına şu tarihi düşürmüştür:

Kethudâ-zâde vezîr-i a’zam
Ol pesendîde-i ricâl-i fuhûl

Mustafâ Beg güzîde-i devrân
Her işi hûb [idi] her sözi ma‘kûl

Tâlib olup rızâna yâ Rabbî
Mâlin itdi bu câmi‘e mebzûl

Beyt-i cennet medâr-ı rahmet kıl
Fazl u lutfundan oldurur me’mûl

Hicriyâ didi yapı târîhin
Eyle bu hayrumı İlâhî kabûl

Sene 1098

Câmiin haziresinde dört kişiye ait kabir bulunmaktadır. Hepsinin de mezar taşlarında tarih manzumeleri kayıtlıdır. Bu dört mezar taşından biri kaidesinden ayrılmış ve bir kısmı toprağa gömülü vaziyette yan yatmıştır.

Hayrabolu’daki yerel kaynaklarda câminin Çorumî Mustafa Efendi tarafından yaptırılmaya başlandığı ve tamamlamaya ömrü yetmediğinden torunu Hasîb Efendi tarafından tamamlandığı bildirilmektedir. Hüseyin Vassaf’ın verdiği bilgiler de bu anlatılanları teyit eder niteliktedir. Ancak ortada şöyle bir problem vardır. Hayatı hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmadığımız Kethudazâde Mustafa Efendi bu caminin yapımına bilinmeyen bir tarihte başlamış ve henüz eser tamamlanmadan vefat ettiyse neden caminin kitabesinde 1098 tarihli bir kitabe kayıtlıdır? Ayrıca 1124 tarihinde doğan Hasîb Efendi en erken 20’li yaşlarda yarım kalan camiyi

tamamlattığını varsaysak dahi eser en az 50 yıl inşaat halinde kalmış gerekmektedir. Bizzat görme ve inceleme imkânı buluduğumuz bu cami, uzun sürecek bir inşaat faaliyetini gerektirecek kadar büyük bir yapı değildir.

Kanaatimizce caminin haziresinde medfun olan Hasîb'in, tasavvufî kimliği ve şöhreti caminin Hasîb Bey Câmi'i olarak anılmasında etkendir.

Hasîb'in mezarı yukarıda bildirilen hazirenin dışında, caminin sağ arka köşesinde özel bir bölümde pencereye yakın bir kısımdadır. Yukarıdaki tarih manzumesi mezar taşına hakkedilmiştir:

Resim 3: Seyyid Mehmed Hasîb'in Kabri

2. Edebî Şahsiyeti

Hasîb'in edebî şahsiyetiyle alâkalı olarak kaynaklara göz atıldığında sadece iki kişinin değerlendirmesine tesadüf edilir. Bunlardan ilki olan Şeyhülislâm Ârif Hikmet şunları söyler:

"bazan muvâfık-ı mazâmini var ise de sekâmet-i ibâreden hâlî değildir"[19]

İkincisi olan Hüseyin Vassâf ise şunları bildirir:

"Gâyet latîf ve zarîf eş'ârı vardır. Şu gazelleri pek latîfdir."[20]

Görüldüğü üzere her iki değerlendirme de birbirinin zıddı şeklindedir. Hem manzum silsilenâmesini hem de divanının metnini hazırlarken bizlerin dikkatini çeken ise şairin devrinin şiir dilini eserlerine başarıyla aksettirdiğidir. Mutasavvıf şahsiyeti mevcut şiirlerinde neredeyse hiç belli olmaz. Şiirleri umumiyetle âşıkâne tarzda yazılmış olup, az da olsa nasihat ihtiva eden hikemî söyleyişlere rastlanır. Bilhassa bazı gazellerinde XVIII. asır Türk şiirinin zirve şahsiyetlerinden Nedîm'in (ö. 1730) tesîri kendini açık bir şekilde hissettirir. Boğaz safaları, Sadabad gezmeleri Hasîb'de de kendine yer bulmuştur. Şairin en dikkat çekici özelliği bazı yenilik arayışlarıdır. İleride de ayrıntılı bahsedileceği üzere klasik gazel formunda yeni denemeler yapması, aynı manzume içinde birçok vezin kullanması, klasik şiir estetiği içerisinde kendisine belirgin şekilde yer etmiş mazmunlara çeşitli ilave çabaları bunların birkaçıdır. Tarih düşürme hususunda gayet mahirdir.

3. Eserleri

Seyyid Mehmed Hasîb'in bugün itibariyle yapılan araştırmalarda *Gülşen-i Ebrâr* ve *Dîvân* adlı iki eserinin olduğu tespit edilmiştir.

3. 1. *Gülşen-i Ebrâr*

Seyyid Mehmed Hasîb'in kaleme aldığı Gülşenî tarikatı silsilesidir. Edebiyat tarihimiz boyunca yazılmış az sayıdaki manzum silsilenâmelerden

[19] Erdem, age, s. 62.

[20] Akkuş-Yılmaz, age, s. 227.

birisi olan bu eser, mesnevi nazım şekliyle ve aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* cüzüyle yazılmıştır. Tamamı 88 beyitten oluşan bir eserdir. Şair, eserinin ismini, metnin içinde şöyle bildirmiştir:

Çün gül-i sad-berg buldı silsile nazmı hitâm
Gülşen-i Ebrâr oldı nâm ana beyne'l-enâm

Kütüphane kayıtları ve kataloglarda yapılan taramalarda eserin müstakil bir yazma nüshası tespit edilememiştir. Müstakil olmasa da bu silsilenâmeye ilk olarak, Gülşenî şeyhlerinden Ahmed Müsellem Efendi'nin (ö. 1754-55), kayın pederi Şeyh Sezâyî Efendi'nin (ö. 1738) *Etvâr-ı Seb'a* adlı manzumesine *Şerh-i Kasîde-i Şümu'-ı Lâmi' fî Beyân-ı Etvâr-ı Sâbi'* adıyla yazdığı şerhin 29 Şaban 1314/2 Şubat 1897'de basılan nüshasının sonunda "Silsile-nâme-yi Gülşenî li-Hasîb Beğefendi 'An Hulefâ-yı Sezâyî Efendi Kuddise Sırrıhumâ" adıyla rastlanmaktadır. Ayrıca Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* adlı biyografi kitabında bu silsileyi nakletmiştir.[21] Vassâf'ın bildirdiği silsilenâme metni, kısmen eksiktir.

Metin, şairin Gülşenî tarikatı mensubu dervişlere hitabıyla başlar. Tamamı 8 beyit olan bu giriş kısmında Hasîb müridlere türlü nasihatlar vererek tarikat ulularının isim ve şöhretlerini öğrenerek gönül evinin hakikatlar kapısını açmasını öğütler:

Ey olan gül-çîn-i gülzâr-ı tarîk-ı Gülşenî
Müstefîz-i feyz-i envâr-ı tarîk-ı Gülşenî

Ey bulan ihlâs ile râh-ı hüdâdan insilâk
Nûr-ı zikru'llâh ile dâ'im derûnun eyle pâk

Ey olan gavvâs-ı bahr-ı zât-ı esmâ vü sıfât
Bil mezâhir neydügin dahi şü'ûn-ı mümkinât

Hem tahallî hem tahallî ile zikru'llâhdan
Bul tecellî dâ'imâ bir mürşid-i âgâhdan

Himmet-i pîrân ile eylersen ifnâ-yı vücûd
Bâtınun bulur dem-â-dem safvet-i 'ayn-ı şühûd

Ögren esrâr-ı tarîkı hem dahi ashâbını

[21] Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ-i Ebrâr*, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar 2307, s. 158-160.

Her birinden beyt-i kalbe aç hakā’ik bâbını

İsm ü resm ü şöhret ü nisbetlerin ta‘dâd kıl
İrtibât eyle dil-i vîrâneni âbâd kıl

Asıl eser denilebilecek kısım bundan sonra başlar. Şair silsilenâmesinde önce Gülşenî tarikatı pirlerini, daha sonra da Gülşenîliğin bağlı bulunduğu Rûşenîliğin şeyhlerini bildireceğini ifade eder:

Evvelâ seccâde-pîrâ-yı tarîk-ı Gülşenî
Pertev-i şem‘-i tecellâ-yı ferîk-ı Rûşenî

Eserde Hasîb, Şeyh Hasan Sezâyî Efendi’den başlayıp geriye doğru giderek Hz. Ali’ye, onun da üzerinden Hz. Peygamber’e ulaşan Gülşenî silsilesini manzum şekilde anlatır.[22] Hz. Peygamber’den sonra başta Cebrâil olmak üzere dört büyük melek ve onlardan sonra da sözü Allah’a getirir. Allah’a ulaşmanın türlü yolları olduğunu bildirerek on üç farklı tarikatın isimlerini zikreder:

Çünki enfâs-ı halâyık denlü var Allâh’a râh
Vuslat-ı cânâneye irişdürür bî-iştibâh

Nakşıbendî Mevlevî Veysî Rufâ’î Halvetî
Kâdirî vü Gülşenî Sa’dî Cibâvî Celvetî

Edhemî Bektâşî vü Bayramî ey nûr-ı basar
Rütbe-i i‘dâdda olur tamâm isnâ-‘aşar

Ol tarafdan her biri oldı sırât-ı müstakîm
Cümlesin hak üzre bil ey sâhib-i tab‘-ı selîm

İsimleri bildirilen tarikatlardan hangisine girilirse girilsin sâlikin doğru yol üzere olacağını bildiren şair, piri Şeyh Hasan Sezâyî Efendi’yi anar, eserinin ismini zikreder ve metnin veznini bildirerek eserini sonlandırır.

---

[22] Hüseyin Vassâf, Hasîb’in bu silsilenâmesine bir zeyl yazmıştır. Vassâf zeylinde, Hasîb’in bıraktığı yerden -yani Sezâyî Efendi’den- başlayarak kendi zamanındaki Şeyh Şerefüddin Efendi’ye kadar yer vermiştir. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ-i Ebrâr*, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar 2307, s. 182-183.

Bi’smi’llāhi’r-Raḥmāni’r-Raḥīm

Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün

Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1 Ey olan gül-çīn-i gülzār-ı ṭarīḳ-ı Gülşenī
Müstefīż-i feyż-i envār-ı ṭarīḳ-ı Gülşenī

Ey bulan iḫlāṣ ile rāh-ı hüdādan insilāk
Nūr-ı ẕikru’llāh ile dā’im derūnuň eyle pāk

Ey olan ġavvāṣ-ı baḥr-ı ẕāt-ı esmā vü ṣıfāt
Bil meẓāhir neydügin daḫi şü’ūn-ı mümkināt

Hem taḫallī hem taḥallī ile ẕikru’llāhdan
Bul tecellī dā’imā bir mürşid-i āgāhdan

5 Himmet-i pīrān ile eylersen ifnā-yı vücūd
Bāṭınuň bulur dem-ā-dem ṣafvet-i ‘ayn-ı şühūd

Ögren esrār-ı ṭarīḳı hem daḫi aṣḥābını
Her birinden beyt-i ḳalbe aç ḥaḳā’iḳ bābını

İsm ü resm ü şöhret ü nisbetlerin ta‘dād ḳıl
İrtibāṭ eyle dil-i vīrāneňi ābād ḳıl

Evvelā seccāde-pīrā-yı ṭarīḳ-ı Gülşenī
Pertev-i şem‘-i tecellā-yı ferīḳ-ı Rūşenī

Bülbül-i gülşen-serā ya‘nī **Sezāyī Şeyḫ Ḥasen**
Pertev-i şems-i **Fenāyī** nūr-baḫş-ı encümen

10 Anları irşād iden şeyḫi **Meḥemmed La‘li**’dür
Ma‘den-i feyż-i İlāhī’nüň ser-āmed la‘lidür

Şeyḫ-i irşādı anuň daḫi **Meḥemmed Sırrī**’dür
Ḳuṭb-ı ‘asruň maẓharı ġavs̱ūň müeyyid sırrıdur

Andan evvel şeh-nişīn-i iḥtidā **Sulṭān Ḥasen**
Kār-fermā-yı füyūżāt-ı Ḫudā-yı ẕü’l-minen

Anı istiḫlāf iden daḫi ʻ**Aliyy-i Ṣafvetī**
Kim odur irşād iden erbāb-ı vecd ü ḥāleti

Anlaruñ şeyḫi **Emīr Aḥmed Ḫayālī**’dür bilüñ
Kümmelīnüñ muḳtedāsı ekmeli her kāmilüñ

15 Anlaruñ hem vālidi hem şeyḫi **İbrāhīm**’dür
Taḫtgāh-ı Gülşenī’de ḫüsrev-i iḳlīmdür

Ol şeh-i dīhīm-tırāz-ı ıṣṭıfānuñ mürşidi
Rūşenī ḥażretleri nāmı ʻ**Ömer** ol māh idi

Neyyir-i evc-i saʻādet kevkeb-i burc-i ṣafā
Pertev-i şemʻ-i tecellī maṭlaʻ-ı şems-i hüdā

Seyyid-i Yaḥyā-yı Bākūyī’den idüp iḳtibās
İtdi kesb-i rūşenāyı istifāża ḳıldı nās

Pes anuñ da mürşidi ol **Pīr Ṣadrü’d-dīn**’dür
Maṣdar-ı nūr-ı tecellī şeyḫ-i ḫōş-āyīndür

20 Ol daḫi müsterşid oldı **Şeyḫ-i Aḫ ʻİzzü’d-dīn**’den[23]
Oldı ser-mest-i hüviyyet geçdi ān ü īnden

Ol daḥi **Aḫ-ı Merem** (?) ḥażretlerinden aldı kām
Ol ʻazīz-i muḥteremden ḳıldı taḥṣīl-i merām

Pes bunun da **Pīr ʻÖmer**’dür pīri ammā Ḫalvetī
Her ṭarīḳ-ı Ḥaḳ’da vardur bir çerāġ-ı vaḥdetī

O daḫi **Aḫ-ı Muḥammed**’den inābet eyledi
Dergehinde ḳūl ḳurbān oldı ḫidmet eyledi

O daḫi müstaḫlef-i **İbrāhim-i Gīlāni’**dür
Pīr-i zāhiddür Cenāb-ı Gülşenī’ye ṣānīdür

25 O daḫi **Seyyid Cemālü’d-dīn**’den olup mücāz
Ḥüsn-i sīretle ṭarīḳ-ı Ḥaḳ’da buldı imtiyāz

Pes o da aldı **Şihābü’d-dīn-i Tebrīzī**’den el
İtdi esrār-ı ṭarīḳ-ı Rūşenī’yi keşf ü ḥal

[23] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

Ol ʿazīzüñ mürşidi hem reh-nümā-yı milleti
Şeyẖ Rüknü'd-dīn Muḥammed'dür Necāşī nisbeti

Ol meh-i evc-i kemālüñ pey-rev-i reh-perveri
Şeyẖ Ḳuṭbü'd-dīn'dür necm-i hüdānuñ ebheri

Çün anuñ da **Bu'n-Necīb-i Sühreverdī** pīridür
Bülbülān-ı gülşen-i feyżüñ o daẖi biridür

30 Anları irşād iden pīrüñ dahi nāmı ʿ**Ömer**
Ya'ni Bekriyyü'n-neseb ol vāḳıf-ı sırr-ı ḳader

Üç ʿÖmer'dür kim serīr-i Gülşenī'de şāhdur
Her birisi āsmān-ı Gülşenī'de māhdur

Aña **Vaḥyü'd-dīn** ḳāḍī oldı şeyẖ-i muḳtedā
Maẓhar-ı ilhām olup buldı reşād-ı iḥtidā

Hem anuñ da mürşid-i rāhı **Muḥammed Bekri'**dür
Anı ser-mest eyleyen ṣahbā-yı ʿaşḳuñ sekridür

Görmeyince cām-ı ser-şār-ı mey-i ʿaşkı tamām
Gelmedi ṣaḥva ol ʿāşık bulmadı ẕevḳ-ı müdām

35 Ol daẖi **Mimşād-ı Dīnverī**'den oldı müstenīr
Oldı ḥaṭṭ-ı istivāda gūyiyā şems-i münīr

İḳtiżā itdi **Cüneyd**'üñ ol daẖi ās̱ārına
Ḫıṭṭa-i Baġdād'uñ oldı muttaṣıl aẖyārına

Vāḳıf-ı sırr-ı *ene'l-Ḥaḳ* **Nāṣır-ı Manṣūr**-ı dīn
Kāşif-i kenz-i ḥaḳīḳat ḥāmī-i dīn-i mübīn

Eyledi o da **Sırī-i S̱aḳaṭī**'den[24] iltimāʿ
Biri māh-ı pür-żiyādur biri şems-i ẕī-şiʿāʿ

Yaʿni ol remz āşinā-yı sırr-ı *mā-evhā*-yı Ḥaḳ
ʿĀrif-i bi'llāh iken **Maʿrūf**'dan aldı sebaḳ

40 Ol nesaḳ-sāz-ı eḳālīm-i hüdā sulṭān-ı çerẖ
Ḳuṭbü'l-aḳṭāb-ı velāyet **Ḥażret-i Hākān**-ı kerẖ

---

[24] Aslı "Sırrī-i S̱aḳatī" olan bu özel isim, vezin icabı "Sırī-i S̱aḳatī" biçiminde metne alındı.

Oldılar anlar daḫi **Dāvūd-ı Ṭāī**’den mücāz
Oḳunan ‘ilm-i ledünnīden hemān *Gülşen-i Rāz*

Oldılar me’ẕūn ta‘līm-i ḥadīs̱-i Muṣṭafā
Ṭutdı āfāḳı şemīm-i ‘anber ü ‘ūd u ṣafā

Oldılar anlar dahi me’ẕūn **Habīb-i A‘cemī**
Münkeşif oldı ḫafāyā-yı ṣudūrun mübhemi

Sırrını üstād ü tilmīẕüñ muḳaddes ide Ḥaḳ
Mekteb-i ‘ilm-i ledünden her biri almış sebaḳ

45 Ol daḫi **Sulṭān-ı Baṣrī**’den bulup irşād-ı tām
Ẓāhir ü bāṭın ‘ulūmun eyledi andan tamām

Ol Ḥasan kim aḥsenü’l-eṭvār-ı ḫayl-i evliyā
Muḥsin-i ṣāḥib-baṣīret nūr-ı çeşm-i etḳıyā

Ol ‘azīzüñ ḳadrini añlar ulü’l-ebṣār olan
Aç gözüñ diñle sözüm ey ṭālib-i dīdār olan

Anlaruñ da mürşidi oldı ‘**Aliyyü’l-Murtażā**
İtdi anlardan telaḳḳī-i ḳabūl-i ıṣṭıfā

Dāḫil-i rūḥın ledünnī olduġından bābdan
Mīve-çīn-i vaḥdet oldı a‘lem-i aṣḥābdan

50 Rūşen olduḳda cihān ḫūrşīd ile meh-tābdan
Çün güher peydā olur gencīne-i kem-yābdan

Ol ‘Aliyyü’l-Murtażā kim Ḥażret-i Kerrār’dur
Ṣıhr-ı sulṭān-ı rüsüldür seyyidü’l-ebrārdur

Mefḫar-i āl-i Nebī’dür ‘umdetü’l-aṣḥābdur
Muṣṭafā ‘ilme medīne ṣıhr-i pāki bābdur

Oldurur zevc-i Beṭūl-i Ḥażret-i Zehrā olan
Hem imāmeyn-i hümāmeyne eb ü üstād olan

Ṣavb-ı Ḥaḳ’dan da‘vet-i tekrīm ile mümtāzdur
Vāḳıf-ı esrār[dur ol] hem kāşif-i her rāzdur

55 İtdi anlar da telaḳḳī **Aḥmed-i Muḫtār**’dan

Seyyidü'l-Kevneyn **Muḥammed** mu'cizü'l-ās̱ārdan

Ol ḥabīb-i muḥterem kim maẓhar-ı *lev-lāḳ*dür
Ṣāḥibü'l-mi'rācdur nūr-ı semā vü ḫāḳdür

Ḥātem-i ḫayl-i rüsül üstād-ı kül hādī's-sebīl
Muḳtedā-yı enbiyā vü ṣāḥibü'l-ḫulḳı'l-cemīl

Bā'is̱-i tekvīn-i 'ālem ḫ̌āce-i 'ilm-i ḳıdem
Maḥrem-i esrār-ı *mā-evḥā* Resūl-i muḥterem

Dāver-i Baṭḥā vü Yes̱rib ol imām-ı ḳıbleteyn
Pādişāh-ı maşrıḳ u maġrib hümām-ı neş'eteyn

60 Ṣāḥib-i tāc u ridā hem mālik-i ṭabl u livā
Maẓhar-ı sırr-ı denā ṣāḥib-Burāḳ-ı i'tilā

Vāḳıf-ı esrār-ı 'ilm-i evvelīn ü āḫirīn
Ḫāzin-i genc-i şefā'at *raḥmeten li'l-'ālemīn*

Muṣṭafā Maḥmūd Muḥammed Aḥmed-i Muḫtār'dur
Enbiyā vü mürselīnüñ cem'ine sālārdur

Anlaruñ da reh-nümāsı **Ḥażret-i Cibrīl**'dür
Ḥāmil-i vaḥy-i İlāhī münzilü't-tenzīldür

Ol da **'Azrā'il**'den ol daḫi **Mikā'il**'den[25]
İtdi külliyen telaḳḳī ḥāl ü ḳāl ü kīlden

65 Her neye me'mūr ise ger 'aḳl-ı kül ger 'ilm-i kül
Bi'l-veṣāṭa eyledi teblīġ sulṭān-ı rüsül

Bi'l-vesā'iṭ cümlenüñ üstādı **İsrāfīl**'dür
Eşher-i aḳvāl ancaḳ Ḥażret-i Cibrīl'dür

Pes hidāyet eyleyen ḳullarını **Allāh**'dur
Enbiyā vü evliyā cümle delīl-i rāhdur

İhtidāya ḳābiliyyet de Ḥaḳ'uñ iḥsānıdur
Mürşid-i kāmil olan rāh-ı Ḫudā merdānıdur

Ḳāṣıd-ı Ka'be olan ḥuccāca lāzımdur delīl

---

[25] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

Bir ṭabīb-i ḥāẕıḳa muḥtācdur elbette ʿalīl

70 Reh-nümāsı olmayanlar ekserī kem-nām olur
Gitmeyüp ṭoġrı yola rüsvāy olur bed-nām olur

Ḫimye vü tedbīre merżā ʿādetā muḥtācdur
Ḫod-be-ḫod bulsa teşeffī belki istidrācdur

Kūy-ı yāra reh-nümāsız hīç mümkin mi vuṣūl
Ḫavf u ḥaşyetden ibāretdür o yolda saġ u sol

Nice berzaḫlar ẓuhūr eyler ṭarīḳ erbābına
Ol sebebden çehre-sāy ol bir ʿazīzüñ bābına

Ḫastedür sālik ṭabībi mürşid-i āgāhdur
Vāḳıf-ı derd ü devādur reh-ber-i güm-rāhdur

75 Zühd ü taḳvā sālike gerçi medār-ı fevz olur
Reh-nümāsız maṭlabuñ derd ü meşaḳḳatle bulur

Çünki enfās-ı ḫalāyıḳ deñlü var Allāh'a rāh
Vuṣlat-ı cānāneye irişdürür bī-iştibāh

Naḳşıbendī Mevlevī Veysī Rufāʼī Ḫalvetī
Ḳādirī vü Gülşenī Saʼdī Cibāvī Celvetī

Edhemī Bektāşī vü Bayramī ey nūr-ı baṣar
Rütbe-i iʿdādda olur tamām is̱nā-ʿaşar[26]

Ol ṭarafdan her biri oldı ṣırāṭ-ı müstaḳīm
Cümlesin ḥaḳ üzre bil ey ṣāḥib-i ṭabʿ-ı selīm

80 Ḳanġısından feyż-i Ḥaḳ olmış ise saña naṣīb
Vaṣl-ı kül içün olursun gülşeninde ʿandelīb

Her ṭarīḳuñ müntehāsı bir gül-i bī-ḫārdur
ʿİllet-i ġāʼiyyesi ancaḳ viṣāl-i yārdur

Būy-ı vuṣlat ister iseñ gülşen-i lāhūtdan
Maḥv idüp nām u nişānı ʿālem-i nāsūtdan

Gülsitān-ı Gülşenī'ye andelīb ol eyle zār

[26] 77 ve 78. beyitler şairin divanında yer almaktadır. Bkz. EH, vr. 30b.

Yan yakıl rūşen-dil ol şem'-i Hak'a pervāne-vār

Pes makām-ı rāhatü'l-ervāh usūl-i sūfiyān
Rāstdur 'uşşāka rāhı devr-i ḫūd devr-i revān

85 İstinād eyle **Ḥasībā** i'tinā gelsün dile
Süllem-i evc-i teraḳḳīdür bu naẓm-ı silsile

Kemterīn feyż-i Sezāyī'dür dili hüşyār iden
Kilk ü destüm bezm-i 'aşka nāy-ı mūsīḳār iden

Çün gül-i ṣad-berg buldı silsile naẓmı ḥitām
Gülşen-i Ebrār oldı nām aňa beyne'l-enām

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
Bād ber-īşān u taḥiyyāt u dürūd u ṭayyibāt[27]

3.2. *Divan*

Eser hakkında ikinci bölümde ayrıntılı bilgi verilecektir.

[27] Ahmed Müsellem Efendi, *Şerh-i Kasîde-i Şümu'-ı Lâmi' fî Beyân-ı Etvâr-ı Sâbi',* 29 Şaban 1314, s. 75-83.

2. BÖLÜM

DÎVÂN

Hayrabolulu Seyyid Mehmed Hasîb'in çalışmamızın da esasını teşkil eden en mühim eseri divanıdır. Kütüphane kayıtları ve elyazması kataloglarında yaptığımız ayrıntılı tarama neticesinde eserin bugün itibariyle iki nüshası tespit edilebilmiştir. Bunlar:

2.1. Nüshalar[28]

a) Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Emanet Hazinesi 1617 numarada kayıtlıdır. 310x160 mm ölçülerinde aharlı, sarı kâğıda sahip eser talik hatla yazılmıştır. Başlıklar ve mahlasların geçtiği yerlerde kırmızı mürekkep, kalan kısımlarda siyah mürekkep kullanılmıştır. Metin altın yaldızla çizilmiş çerçevenin içine yerleştirilmiştir. Zahriye kısmında herhangi bir kaydın bulunmadığı yazmanın 1b varağında mavi, kırmızı, yeşil, sarı ve pembe renklerle boyanmış çiçek motifli bir ser-levha yer almaktadır. Tamamı 34 yaprak[29] olan yazmanın satır sayısı bazı yapraklarda değişmekle birlikte umumiyetle 21'dir. Eserin cildi vişneçürüğü renkte deriyle kaplanmış, üzerine altın yaldızla çerçeveler çizilmiş ve çerçevelerin içine mavi canfes bir kumaş yapıştırılmıştır. Mavi kısmın üzerinde altın yaldızla bir çiçek motifi çizilmiştir. Cilt üzerindeki uygulamaların aynısı mıklepte de kullanılmıştır.

Yazmanın sonunda yer alan istinsah kaydında müstensihin Ahmed Hulûsî et-Tarsûsî olduğu ve metnin 1214'te (1799-1800) istihsah edildiği bildirilmektedir.

Eserin başı 1b:
Açar kebûter ol ʻazme per ü bâl sana
Bâzîçe levha-i cân üzre ʻarz-ı hâl sana
Eserin sonu 34a:
Rıhletinün târîhidür şübhesiz
Mâte mine'l-ʻışk Mehemmed Hasîb

---

[28] Nüshaların tavsifi şairin hayatıyla alakalı yazdığımız makaleden alınmıştı. Bkz. Ekinci, "Hayrabolulu Hasîb ve Eserlerinden Örnekler", s. 2378.

[29] Fehmi Ethem Karatay'ın kataloğunda sehven 39 yaprak olarak bildirilmiştir. Bkz. Fehmi Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C. 2, s. 211.

ماتت من العشق محمد حسيب (1199)

Bu nüshada toplamda 182 şiir yer almaktadır. Bu şiirlerin 142'si gazeldir. Bunların içinde 7'si tarih olan 13'ü nâ-tamam gazel vardır.[30] Geriye kalan 129 gazelin de 6'sı tarihtir. Gazellerin haricinde divanda 14'ü tarih manzumesi olan 23 kıt'a, 5 mesnevi ve 7'si tarih manzumesi olan 12 müfred yer almaktadır. Müfredlerden birisi Farsça-Arapça mülemmâ olan bir tarihtir.[31]

b) Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Muzaffer Özak Yazmaları 232/1 numarada kayıtlıdır. Ölçülerini tam olarak tespit edemediğimiz eser, aharlı bir kâğıda ince talik bir hatla yazılmıştır. Başlıklar ve mahlasların geçtiği yerlerde kırmızı mürekkep, kalan kısımlarda siyah mürekkep kullanılmıştır. Zahriye kısmında "Yâ Hû" başlıklı "Rüşdî" mahlaslı bir şaire ait 5 bentlik bir muhammes yer almaktadır. Metin 1b ve 2a varaklarında altın yaldızla, diğer yapraklarda ise kırmızı mürekkeple çizilmiş çerçevenin içine yerleştirilmiştir. Yazmanın 1b varağında altın sarısı renkle boyanmış çiçek motifli, tîğlı bir ser-levha yer almaktadır. 2a varağında der-kenârda "Fâtıma Leylâ Hanım" adında birinin doğum ve ölüm kayıtları vardır. 2b varağının der-kenârında "Yûsuf Kâmil, Râbiâ Ferîde, Atiye, Ahmed" isimli şahısların vilâdet kayıtları yer alır. 11a varağının der-kenârında kime ait olduğu bilinmeyen 3 beyitlik bir müstezâd ve 3 beyitlik bir mesnevi vardır. *Hasîb Dîvânı* 33b'de sona erer. Yazmanın 35b varağında Hanyalı Nûrî'nin Kâmî Yahyâ Efendi için kaleme aldığı 11 beyitlik gazel nazım şekliyle yazılmış mersiyesi yer alır. 36a'da 13 beyitlik bir gazel, 36b'de 15 beyitlik bir kıt'a yer alır. Yazmanın arka kapağının içine 5 beyitlik bir tarih kıt'ası yazılmıştır. Tamamı 36 yaprak olan yazmanın satır sayısı bazı yapraklarda değişmekle birlikte umumiyetle 20'dir. Eserin cildi vişneçürüğü renkte deriyle kaplanmış, üzerine ebrulu bir kâğıt yapıştırılmıştır. Cilt üzerine yapıştırılan ebrulu kâğıdın aynısı mıklebin üzerine de yapıştırılmıştır.

Yazmanın sonunda herhangi bir istinsah veya ferağ kaydı bulunmamaktadır.

Eserin başı 1b:

Açar kebûter ol 'azme per ü bâl sana

[30] Bir beyitten fazla, beş beyitten eksik olan ve gazel formunda kafiyelenen şiirler nâ-tamam gazel olarak değerlendirilmiştir.

[31] Hasîb'in hayatı ve eserleri hakkında kaleme aldığımız makalede şiir sayılarını Arap harfli metin üzerinden tespit ettiğimiz için toplam şiir sayısı ve bunların nazım şekillerine göre dağılımında bazı hatalar yapmışız. Burada bildirdiğimiz rakamlar kesin sonuçlardır.

Bâzîçe levha-i cân üzre ‘arz-ı hâl sana
Eserin sonu 33b:
Rıhletinün târîhidür şübhesiz
Mâte mine’l-‘ışk Mehemmed Hasîb
(1199) مات من العشق محمد حسيب

Bu nüshada toplamda 178 şiir yer almaktadır. 138 gazelin 6’sı tarih olan 12 nâ-tamam gazeldir. Geriye kalan 126 gazelin de 6’sı tarihtir. Gazellerin haricinde divanda 14’ü tarih manzumesi olan 23 kıt‘a, 5 mesnevi ve 7’si tarih manzumesi olan 12 müfred yer almaktadır. Müfredlerden birisi Farsça-Arapça mülemmâ olan bir tarihtir.

2.2. Şairin Divanında Yer Almayan Şiirleri

Hüseyin Vassâf, Hasîb’in Gülşenî pîri Sezâyî Efendi’nin bazı gazellerini tahmis ettiğini bildirmiştir. Ancak divanın her iki nüshasında da ne Sezâyî Efendi’nin gazellerine ne de başka bir şairin şiirlerine yapılmış tahmis bulunmaktadır. Ayrıca mutasavvıf bir şahsiyetin divanında tasavvufun temel öğretilerinden bahsetmemesi, kendi tarikatının düşüncelerini başta bu tarikatın müntesipleri olmak üzere bağlı bulunduğu toplumun diğer fertlerine aksettirecek şiirlere rastlanmaması dikkat çekicidir.

Divan nüshalarındaki şiirlerin nazım şekilleri göz önünde tutulduğunda sanki şairin kaside, rubâî, musammat (muhammes, tahmis, murabba, terbi‘, terkîb-i bend, terci‘-i bend vb) gibi nazım şekilleriyle kaleme alınmış şiirlerin bulunmadığı görülecektir. Hüseyin Vassâf, şairin dinî nitelikteki tahmislerini gördüğünü dikkate alırsak mevcut divan nüshalarının eksik veya muhtasar nüshalar olduğu sonucuna ulaşılabilir. Şairin divanında yer almayan şiirleri için yapılan taramalarda çeşitli mecmualarda Hasîb mahlasıyla kaleme alınmış birçok manzume tespit edilmiştir. Ancak bu şiirlerin hangilerinin Hayrabolulu Seyyid Mehmed Hasîb’e ve hangilerinin Hasîb mahlaslı diğer şairlere ait olduğunu belirleyebilmek oldukça güçtür.

Biyografik kaynaklar, bahis konusu edilen şahısların hâl tercümelerine ilaveten bazen şairlerin dîvânlarında yer almayan şiirleri de

ihtiva etmektedir.[32] Hasîb hakkında bilgi veren eserler bu açıdan tedkik edildiğinde, şairin divanında yer almayan bazı şiirlerin bildirildiği görülmüştür. Şairin divanının her iki nüshasında da yer almayan şiirleri şunlardır:

-1-

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

Unutdur 'aşḳ ile efsāne-i Mecnūn u Leylāyı
İrüp nāz u niyāza ḳıṣṣa-i Şāh u Gedādan geç

İşüñ altun it iksīr-i elemle pūte-i tende
Ġamıyla zerd-rū ol ārzū-yı kīmyādan geç

Nesīm-i ehl-i derd-i miḥnet ile feyż-yāb olsun
Vücūduñ gülşen it ol Gülşenī bād-ı ṣabādan geç

Taḥammülle hemīşe ol ḳadar eyle tevekkül kim
Rıżā-yı Ḳādiyü'l-ḫācāt ile ḫavf u recādan geç

Ḥasībā Ḥażret-i Sālim Efendi şi'rini görse
Ḳuṣūrun 'afv ile tekmīl ider ġayra recādan geç[33]

-2-[34]

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

Mey ü neyle ṣafā-yāb ol göñül gel bu hevādan geç
Semā' u raḳṣa gir ir menzile 'arż u semādan geç

Çeküp desti sebūveş sāḳiyā bezm-i ta'alluḳdan
Müdām ayaġına gelsün naṣībin iddi'ādan geç

---

[32] Biyografik kaynakların şairlerin divanlarında yer almayan şiirlerini ihtiva etmesi konusunda bkz. Ramazan Ekinci, "Hâkim Mehmed Efendi'nin Divanında Yer Almayan Şiirleri", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* S. 34, s. 133-145.

[33] Şefkat, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî*, Beyazid Ktp. Veliyyüddin Efendi 3427, s. 21.

[34] Bu şiirin kısmen değiştirilmiş ve kısaltılmış hali 18. sıradaki gazeldir.

Ḫaṭā itme göñül sevdā-yı zülf-i müşksāsından
İdüp ṭūl-i emel olma perīşān bu hevādan geç

Ḫafīden vāṣıl-ı iḫfā olup iḥyā-yı rūḥ ile
İdüp ḳalbinde ḥāṣıl bir veled ṣīt u ṣadādan geç

Esīr-i sırr-ı ʿaşḳ ol şāh-ı ʿālem olmaḳ istersen
Olup āzāde ġamdan ḳayd-ı ḥubb-i mā-sivādan geç

Külāh it dünye vü ʿuḳbāya baḳma Mevlevīlerveş
Libās-ı faḳr ile faḫr eyleyüp tāc u ḳabādan geç

Ṭabībe itme şerḥ-i şerḥa muḥtāc-ı devā olma
Yüri şāfī cevāb al derdi dermān bil devādan geç

Cebīnin ferş idüp dergāh-ı Ḥaḳḳa künc-i ʿuzletde
Tenüñ naḳş-ı ḥasīr it bī-riyā ol būriyādan geç

Hasībā Sālim ol cān içre pinhān idegör sırrı
Sana ḥüsnüñün ola luṭfu dirseñ māʿadādan geç[35]

-3-

Mefâʿilün / Feʿilâtün / Mefâʿilün / Feʿilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

Cigerüm şerḥaların dīde-i giryān büyüdür
Saḳy-ı emṭār ile ezhārumı bustān büyüdür

Nefes alduḳca cesāmet gelür ejderhāya
Nefs-i emmāreyi endīşe-i ʿiṣyān büyüdür

Ḳābil-i feyż olamaz düşmeyicek ḫāke nebāt
Mütevāżıʿ olanı raḥmet-i Raḥmān büyüdür

Dāġ baş sīneye cānum gibi şöhret-yāb ol
Şevket ü salṭanatı mühr-i Süleymān büyüdür

Kürsīye ʿörf-i ʿiẓāmıyla çıḳarmış vāʾiẓ
Ẓann ider ḳubbe-i ḥamḳā ile ʿunvān büyüdür

[35] Şefkat, *Tezkire-i Şuʿarâ-yı Şefkat-i Bağdâdî*, Millet Ktp. Ali Emirî Tarih 770, vr. 22a-22b.

Bā'iṣ-i rif'atimüz derd ü belā ḫōş geldi
Ḫandan-ı şöhretini ḫıdmet-i mihmān büyüdür

'Arż olunsa n'ola bu ġazel aḥbāba Ḥasīb
Şā'irüñ ḳadrini taḥsīn-i süḫandān büyüdür[36]

-4-

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

Raḳṣ ile her 'użvı kim cünbiş-künān-ı cilvedür
Cān u dil çār-pāre-i zīb-i benān-ı cilvedür

Döndi fānūs-ı ḫayāle āteş-i tennūresi
Gör o raḳḳāṣ āfeti kim şem'dān-ı cilvedür

Baġlanup ḳaldı kemer-bendinde göñlüm gālibā
Ārzūmend-i der-āġūş-ı meyān-ı cilvedür

Sīne sīm-āyīne zülf āvīze ruḫ ḳandīldür
Böyle şehr-āyīni seyr it kim zamān-ı cilvedür

Ṭurreler açmış 'iẕārında ṭınāb-ı 'anberīn
Şāh-ı ḥüsne iki müşgīn sāye-bān-ı cilvedür

Fes beyāż al fermene ḫūrşīddür surḫ-i şafaḳ
Maşrıḳ-ı gerdende ḫāli farḳdān-ı cilvedür

Ḳurs-ı güldür la'li aġız miskidür gül būseler
'Iyd içün āmāde dükkān-ı mekān-ı cilvedür

Merdüm-i çeşmim resen-bāz u terāzūdur nigeh
Tār-ı bārīk-i ḫayālim rīsmān-ı cilvedür

Bāġ-ı naẓmuñ serv-i mevzūn-ḳaddidür kilk-i Ḥasīb
Ḥavż-ı feyże mecre-i şād-ı revān-ı cilvedür[37]

-5-

[36] Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliyâ-i Ebrâr*, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar 2307, s. 158.
[37] Şefkat, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî*, Millet Ktp. Ali Emirî Tarih 770, vr. 22b-23a.

Mef'ûlü / Fâ'ilâtün / Mef'ûlü / Fâ'ilâtün /
Muzâri': _ _ . / _ . _ . / _ _ . / _ . _ .

İr vaṣl-ı kūy-ı yāra gel bāb-ı Rūşenī'den
Bu yolda uy hezāra mihrāb-ı Rūşenī'den

Dervīş Gülşenīdür bülbül hezār-taḥsīn
Pervāne de ṣayıldı aṣḥāb-ı Rūşenī'den

Sālik iseň birāder ḳıl ders-i 'aşḳı ezber
Olsun bu dil münevver meh-tāb-ı Rūşenī'den

Ṭıfl-ı dili uyandır āb-ı ḥayāta ḳandır
Şem'-i derūnı yandır gel tāb-ı Rūşenī'den

Deryā gibi idüp cūş ẕikr eyle olma ḫāmūş
Bu pendi eyledüm gūş aḥbāb-ı Rūşenī'den

Cān u dili Ḥasībā 'aşḳ ile eyle iḥyā
Feyż-i Sezāyi'den bul kem-yāb-ı Rūşenī'den[38]

2.3. Şekil Özellikleri

2.3.1. Nazım Şekilleri

Hasîb Dîvânı nazım şekilleri açısından zengin bir eser değildir. Gazel, kıta, müfred ve mesnevi olmak üzere dört farklı nazım şekli kullanılmıştır. Tenkitli metninde 182 şiirin bulunduğu eserde en fazla kullanılan nazım şekli, klâsik Türk şiirinin de en çok kullanılan ve sevilen nazım şekli olan gazeldir. Eserde toplamda 142 gazel vardır. Bunlar umumiyetle 5 beyitlidir. Gazellerin en hacimlisi 18 beyitten mürekkeptir.

Eserde 23 kıta kullanılmış olup bunların çoğu kıta-i kebire olarak adlandırılan 2 beyitten fazla olan nazım şeklidir. Metinde kullanılan kıtaların en hacimlisi 11 beyittir.

Divandaki bir başka nazım şekli ise müfreddir. Metinde toplamda 12 müfred kullanılmıştır.

Eser boyunca en az kullanılan nazım şekli mesnevidir. Divanda sadece 5 mesnevi yer almaktadır. Bunlar arasında en hacimlisi 27 beyitten oluşmaktadır.

---

[38] Ahmed Müsellem Efendi, *Şerh-i Kasîde-i Şümu'-ı Lâmi' fî Beyân-ı Etvâr-ı Sâbi',* 29 Şaban 1314, s. 83.

2.3.2. Dil ve Üslup Özellikleri

Hasîb'in kullandığı dil, yaşadığı devirdeki klasik şiir temsilcileriyle mukayese edildiğinde kısmen sade denilebilir. Tabiki bu değerlendirmemizde süslü ve ağdalı ifadelerin yoğunlukla kullanıldığı kasidelerin *Hasîb Dîvânı*'nda bulunmaması en baştaki etkendir. Atasözleri ve deyimleri sıklıkla kullanması devrinin şiir dili özellikleri arasında görülebilirse de şairin üslubunun bir parçasıdır. Hasîb'in şiirlerinde işlediği konular klâsik Türk şiirinin genel konularıyla aynıdır. Gazelleri umumiyetle âşıkâne tarzdadır. Nedîmâne tarzda yazılmış ve İstanbul'un çeşitli yerlerinin bahis konusu edildiği (Sadabad, Boğaz) şiirlerin yanı sıra bazı mizahî şiirler de yazması dikkat çekicidir.

2.3.3. Vezin

Hasîb Dîvânı'nda toplam 182 şiir bulunmaktadır. Bunlardan birer beyitlik 2 tarih manzumesinin vezni tespit edilememiştir. Hasîb'in divan şiiri geleneği içerisinde örneğine çok sık rastlanmayan bir uygulaması vardır. Şair eser içinde 165. sırada yer alan tarih manzumesinde 2 farklı vezin kullanmıştır. Ayrıca mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış 178. şiirde şair 16 kez vezin değiştirmiştir. Eser boyunca kullanılan vezinler şu şekildedir:

1) Remel Bahri: Divandaki 91 şiirin vezni remel bahrinin alt cüzleriyle yazılmıştır:
   - 52 kez *Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün*
   - 30 kez *Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün*
   - 5 kez *Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün*
   - 4 kez *Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün*
2) Hezec Bahri: Divandaki 54 şiirin vezni hezec bahrinin alt cüzleriyle yazılmıştır:
   - 45 kez *Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün*
   - 8 kez *Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fa'ûlün*
   - 1 kez *Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Fa'ûlün*
3) Muzâri Bahri: Divandaki 26 şiirin vezni muzâri bahrinin alt cüzleriyle yazılmıştır:
   - 26 kez *Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün*
4) Müctes Bahri: Divandaki 22 şiirin vezni müctes bahrinin alt cüzleriyle yazılmıştır:
   - 22 kez *Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün*
5) Münserih Bahri: Divandaki 1 şiirin vezni münserih bahrinin alt cüzüyle yazılmıştır:
   - 1 kez *Müfte'ilün / Fâ'ilün / Müfte'ilün / Fâ'ilün*

Şairin aruz kullanımı hususunda selefleri veya muasırları kadar usta olduğu söylenemez. Divan boyunca birçok vezin hatası tespit edilmiştir. Şüphesiz bunda da en önemli etkenler arasında her iki nüshanın müstensihinin de şiir bilgisinden yoksun olmaları yer alır. Zira bazı mısralarda kelimeleri ayırt edememe sonucu "ت" ve "ن" harfleri karıştırmalar, kelime atlamalar müstensihe ait yanlışların bazılarıdır. Divan metni boyunca birçok mısrada vezin aksaması tespit edilmiştir. Bu aksaklıkların büyük bir kısmı hece-kelime eksikliğinden, bir kısmı açık hece gerekirken kapalı heceli kelime kullanımından, az bir kısmı hece-kelime fazlalığından ve çok az bir kısmı da kapalı hece gerekliyken açık heceli kelime kullanımından meydana gelmiştir. Gruplandırılmış hâli şu şekildedir:

Hece veya Kelime Eksikliği:

- Çîn-i cebîni ayru vekîl olur (43/2)
- İtdi bedî'-i hüsnün ma'ânîsin beyân (48/2)
- Kıl vasf-ı 'akd-ı turre-i gazâlini (46/10)
- Gayret-kerde-i ye'se mahall veceldedür (46/8)
- Kânûn-ı kayda baksa ol kaşı kemân (50/4)
- Sen kâsıd-ı tab' ile bu nazmı irişdür (52/5)
- Zâkirânı 'andelîb ol gül-i hoş-bû mıdur (54/2)
- Olup zinde Hasîbâ mevtden olan âgâh (64/6)
- Hatun cem'a yekûn hüsnün taksîm göstermiş (70/3)
- Gitdüm diyâr-ı gurbete cânum el-vedâ' (74/1)
- Çıksa şâdurvân-ı kevser bahs-i tâli' (75/3)
- Ecel beni kısmetle âb u hâkime çek (82/2)
- Havf itme tîr-i kazâdan sen ol kadar (83/7)
- Reh-i kalenderîde kıldı sa'y-i cezîl (95/3)
- La'l-i fem hokka nigeh gizlik ebrû mikrâs (109/1)
- Âteşî-reng giyme gül-penbe biniş (140/3)
- Sitânbul'a med'uvven eyledi teşrîf (166/7)
- 'Aceb ol meh bize hem-sohbet olur mı (173/1)
- Çıkup bu târîhi didi bir abdâlun (174/9)
- Katır arpası ta'yîni ister her ay (178/17)
- Ya'kûb-ı müsellem olıcak Evren begi (179/2)
- Kara yahşı ururlar fukarâya nârı (179/7)
- H˘âceye aydın çeşmi çerâğ elbet (179/10)
- Çene eyler bana bûs gelse nevbet (179/13)
- Yüriyecek zabtuna al nefs atın (179/15)
- Ârzûlı isen anı varup eyle seyrân (179/20)
- Ger miyânın koçan ol servi ki dünyâda (180/3)
- Ol yüzi kara satıvirmemiş yürimiş (180/18)

- Şâh Hüseyin mâtemini nüh felek tutar (181/4)

Açık Hece Gerekirken Kapalı Heceli Kullanımlar:

- Ki ne bir reh-nümâya mâliküm ne ka**rın**daşum var (42/5)
- Çâh-ı mezellete dü**şüp** hor u hakīr olur (50/5)
- İder elbetde lu**tf** u ‘atâ ser-defter-i ‘aşk (80/3)
- Çü mâ’-i tînım **al**mış idi kûy-ı dil-berden (82/2)
- Hasîb gerd-i re**hin** cism-i kâlıb-ı pâkime çek (82/5)
- Dâğumla şerha-i l**â**le çerâğ**â**ndur Hasîb (86/8)
- Nice sad girye iderüz fir**â**kunda hez**â**rân (88/17)
- Bana **kiz**b ü riyâ ile itmiş pür-hûn (100/4)
- Bâ‘is bu nazma oldı **hûb**-rû serv-kad Hasîb (110/5)
- Dağ üsti n’ola bâğ **ol**sa ‘uşşâka Edirne (137/2)
- Gâh nîş ü gam gelür gâh bu **bez**me nûş-ı sürûr (142/4)
- Nefs şems şeref burcı **ol**dı gehvâre (156/1)
- İrâd idüp uçkura yakayın **kıs**sa vü metn (161/2)
- Eyle irhâ-yı ‘inâna **var** mı vâdî nev-üslûba (162/5)
- Göri**cek** dil-beri üştürde ‘âşık-ı nâ-çâr (178/8)
- Bu umûrcayla ne sayda te**vâ**rüd dildârı (179/24)
- Bir hemân çalka**mak**dan gayrı kalaycıya ne var (180/21)

Hece veya Kelime Fazlalığı:

- Mâli ‘azîz olan kişinün kendi rezîl olur (43/1)
- İtmiş çenârcığıla kavak müsellemî gâlibâ (87/3)
- Menba‘-ı hilm ü hayâ Mollâ Mehemmed kim (127/1)
- Bend-i bî-haddü hisâb var dilde (134/5)
- Ân gerek hüsn-i dil-ârâda ki ola cârûb-ı dil (143/2)

Kapalı Hece Gerekirken Açık Heceli Kullanımlar

- Yalvarı görsün ol şehe kim esîr olur (50/6)
- Hakk’a du‘â âhiri hâ**tif**den işit târîhin (75/8)
- Benân hâme **de**vât sîm-bâzû ebruvân mikrâs (126/1)
- Toğrıdur **pe**şîmâne yalancı hâcî (178/20)

2.3.4. Kafiye ve Redif

Hasîb Dîvânı kafiye açısından değerlendirildiğinde klâsik Türk edebiyatında kullanılan ses tekrarına dayalı bütün kafiye çeşitleri (mücerred, mürdef, mukayyed, müesses) eserde bulunduğu tespit edilmiştir.

a) Mücerred Kafiye: Yalnızca revi harfi ile yapılan kafiyeye verilen isimdir.[39] Diğer bir deyişle kafiyeyi teşkil eden kelimenin sonunda tek sesin tekrar etmesidir. Bu kafiye çeşidinin *Hasîb Dîvânı*'nda birçok örneğini görmek mümkündür.

Gitdükce germ olmasına meclis-i tara**b**
Sâkî-i nerm-meşreb-i gül-çihredür sebe**b** (11/1)

Gönül âyîne imiş bilmez idüm kıldum 'ad**d**
İkisi geldi müsâvî be-hisâb-ı ebce**d** (22/1)

Olsa elfâz-ı dürer-bâruna mazha**r** kâğıd
Sadef-i dürr-i girân-kıymet olur he**r** kâğıd (26/1)

b) Mürdef Kafiye: Ridf harfinin bulunduğu kafiyeye mürdef kafiye denir.[40] Yani kafiyenin son harfi olan reviden evvel bir uzun ünlünün tekrar etmesidir. Kafiye çeşitleri arasında *Hasîb Dîvânı*'nda en çok bulunan kafiye mürdeftir.

Açar kebûter-i dil 'azme per ü b**âl** sana
Bâzîçe levha-i cân üzre 'arz-ı h**âl** sana (1/1)

Mühreden geçmiş fürûğ-ı meh cem**âl** olmış bana
Mihr 'aks itmiş şafak ruhsâr-ı **âl** olmış bana (3/1)

Şu'â'-ı hâleyi bir halka-i zenc**îr** ider mehtâb
Ki hâl-i Kays erbâb-ı dile takr**îr** ider mehtâb (9/1)

c) Mukayyed Kafiye: Kayıd harfinin bulunduğu kafiyeye müesses kafiye denir.[41] Yani kafiyenin son harfi olan reviden önce (ا,و,ی) gibi uzun ünlülerin bulunmadığı kafiye çeşididir. Bu kafiye çeşidinin az da *Hasîb Dîvânı*'nda örneği mevcuttur.

Dil-haste bûs-ı la'l-i lebün müşte**r**îsidür
Buhrân-ı hicr ki eşribenün sükke**r**îsidür (47/1)

d) Müesses Kafiye: Tesis harfinin bulunduğu kafiyedir. Bir başka deyişle kafiyenin son harfi olan revi ile harekesi elif harfi arasında yer alan

---

[39] M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 3F Yay., İstanbul 2007, s. 272.

[40] Saraç, age, s. 272.

[41] Saraç, age, s. 272.

harekeli bir harfin bulunduğu kafiye çeşididir. Bu kafiye çeşidinin az da *Hasîb Dîvânı*'nda örneği mevcuttur.

Ruh [u] hâlün ya al Bengâlî ya gül-gûn sevâ**y**îdür
Muhallâ hûylarun kâkülleri telli Hıtâ**y**î'dür (29/1)

Hasîb Dîvânı redif kullanımı yönünden oldukça zengin bir görünüm arz eder. Divanda redifsiz şiir yok denecek kadar azdır. Rediflerin kurgusu gözetildiğinde şu şekildeki kullanımlarının divan boyunca yer aldığı söylenebilir:

a) Ek Redif: Kafiyeyi teşkil eden kelimenin sonunda bulunan ek tekrarlarıyla meydana gelmiştir. *Hasîb Dîvânı*'nda bu tür redif kullanımlarına sıkça rastlanmasa da örnekleri mevcuttur.

Ma'nâ-yı hüsn-i edâ deryâ**dur**
Midhatün anda dür-i yektâ**dur** (28/1)

Gülşenî dervîşi tâcında ser-i gîsû **mıdur**
Kûşe-i destârına sünbül mi yâ şeb-bû **mıdur** (54/1)

Ne lezzet var zülâl-i bûs-ı la'l-i gonce-fâm**ında**
Ne 'aynın buldı İskender ne Cem derk itdi câm**ında** (158/1)

b) Kelime Redif: Kafiyeyi meydana getiren seslerin ardından tekrarlanan kelimelerin oluşturduğu rediftir. *Hasîb Dîvânı*'nda kullanılan redifler içinde en yaygın olan redif çeşididir.

Mühreden geçmiş fürûğ-ı meh cemâl **olmış bana**
Mihr 'aks itmiş şafak ruhsâr-ı âl **olmış bana** (3/1)

Süveydâda sevâd-ı zülfüni dânâ **sığışdurmış**
'Aceb tasvîr-i şâmı habbe-i yektâ **sığışdurmış** (72/1)

Dîde-i câdûlarunla sihr ü efsûn **eyleme**
Bu dil-i dîvâneyi gamzenle meftûn **eyleme** (139/1)

c) Ek ve Kelimeden Oluşan Redif: Mısra sonunda kafiyeden sonra bir ek, ekten sonra tekrar eden bir kelimenin bulunduğu redif çeşididir. *Hasîb Dîvânı*'nda bu gruptaki rediflerin birçok örneği yer almaktadır.

Bendini çâk ide cüvân**um çıtır pıtır**
Oldı şikeste rişte-i cân**um çıtır pıtır** (51/1)

Açılamaz gelemezüz sâkî-i gonce-leb**siz biz**
Mey içdük 'işret itdük itmedük meşreb**siz biz** (65/1)

Gitdüm diyâr-ı gurbete cân**um el-vedâ‘**
Düşdüm ‘anâ-yı firkate sultân**um el-vedâ‘** (74/1)

Klasik Türk şiirindeki kafiye ve redif türlerinin hemen hemen tamamını *Hasîb Dîvânı*’nda görmek mümkündür. Hasîb kafiye ve redif kullanımı hususunda gayet başarılıdır. Divanda çok az sayıda da olsa kafiye ve redif kusurlarının bulunduğu mısralara rastlanır:

Olınca yek nigeh çeşm-âşin**â**-*yı duhter-i tersâ*
Esîr itdi beni zülf-i dü-t**â**-*yı duhter-i tersâ*

Mükahhal dîde ebrû vesme-keş ruhsâr pür-gâret
Dili aldı muhannâ dest ü p**â**y-*ı duhter-i tersâ*

Surâhî gerden-i billûr mey leb şeftâlû gabgab
‘Aceb mi olsa gönlüm mübtel**â**-*yı duhter-i tersâ*

Müşevveş eyledi hˇâb-ı perîşânum gibi hâlüm
Hevâ-yı gîsuvân-ı müşgb**â**r-*ı duhter-i tersâ* (5)
***

Rükn-i kûyında dil ümmîd-i visâ**l***ünle döner*
Nitekim sa‘y-i tavâf itse saf**â***sıyla döner*

Âteşi fermene tâbende ‘izâr-ı rakkâs
Şem‘ fânûs-ı hayâl oldı ziy**â***sıyla döner*

Murg-ı ‘aşkda kıla hâsılı gîsûya heves
Mültezim dâ’iresi bâd-ı hev**â***sıyla döner* (61)

2.4. Muhteva

2.4.1. Divanda Kullanılan Deyimler ve Atasözleri

XVIII. asır divan şiirinin önemli özelliklerinden birisi de deyim ve atasözlerinin şiir dilinde geçmiş dönemlere nazaran oldukça fazla yer bulmasıdır. Şiirlerinde mahalli söyleyişlerin yanı sıra deyim ve atasözlerini sıklıkla kullanan Bosnalı Sâbit (ö. 1712) ve darb-ı mesel niteliğindeki mısra-ı bercesteleri meşhur olan Koca Râgıb Paşa (ö. 1763) bu akımın mühim simaları arasında yer alır. Bilhassa divan şiirinin milli ve mahalli bir zemine çekilmesinde önemli paya sahip deyim ve atasözleri, bu asrın sonuna kadar

birçok şair tarafından başarıyla kullanılmıştır. Hayrabolulu Hasîb de bu şairler arasına rahatlıkla dahil edilebilir. *Hasîb Dîvânı*, atasözleri ve deyimlerin kullanımı açısından oldukça zengin kabul edilebilecek bir eserler sınıfında yer alır. Divanda yer alan deyimler ve atasözleri şunlardır:

a) Deyimler[42]

- **esir etmek:** 1) tutsak durumuna getirmek. 2) *mec.* alıkoymak, meşgul etmek.
  Olınca yek nigeh çeşm-âşinâ-yı duhter-i tersâ
  Esîr itdi beni zülf-i dü-tâ-yı duhter-i tersâ (5/1)

  Kıldı beni selâset-i güftâr ile **esîr**
  Nev-reste şûh-ı tuhfe-lisânum çıtır pıtır (51/11)

- **seyre çıkmak:** 1) bir yerden başka bir yere gitmek için yola çıkmak. 2) eğlenmek üzere gözlemek, bakmak.
  Nev-bahâr irdi güzeller çözdi gerden bendini
  Çıkdı boğaz **seyrine** sâhib-safâlar semt semt (13/2)

- **dağa çıkmak:** 1) eşkıyalık etmek. 2) hükûmete karşı gelmek için dağlara çekilmek.

  Ser-keş ü bâğî olup **tağlara çıkdı** her biri
  Boy begi olmış dıraht-ı müntehâlar semt semt (13/3)

- **hatırına getirmek:** hatırlamasına yol açmak.
  Cem [ü] İskender'i la'l [ü] ruhun yâr olmayan anmaz
  Getürmez câmı kimse **hâtıra** kim fâmdur mir'ât (14/4)

- **adam gibi:** 1) terbiyeli, akıllı uslu. 2) adamlığa, insanlığa yaraşır yolda. 3) iyice.
  Zâhidâ kibri bırak meclise **âdem gibi** gel
  Sohbet-i rinde karış büt gibi olma sâmit (15/7)

- **kısmeti ayağına (kadar) gelmek:** beklenmeyen bir nedenle kazançlı bir durumla karşılaşmak.
  Çeküp desti sebûveş sâkiyâ bezm-i ta'allukdan
  Müdâm **ayağuna gelsün nasîbün** iddi'âdan geç (18/2)

[42] Buradaki deyimlerin tamamının anlamları Türk Dil Kurumu'nun websitesindeki "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü" iktibas edilerek yazılmıştır. Bkz. http: //tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri

- **(birinin veya bir şeyin) kıymetini bilmek:** önemini, değerini bilmek.
  A‘lâ **bilindi kıymeti** kılduk müzâyede
  Pîri mi itdi bezmde muğbeçe harâc (19/2)

- **yaraya merhem olmak:** zorunlu ihtiyacı karşılamak.
  İsterse yâre **yâresine merhem olmasun**
  ‘Uşşâk hâlin ‘arz ider elbette lâ-‘ilâc (19/3)

- **idrak etmek:** 1) akıl erdirmek, anlamak, kavramak. 2) erişmek, ulaşmak.
  Çâşnî-i ‘aşkı **idrâk itmese** zâhid n’ola
  Fehm ider mi lezzet-i kandi olınca kâm telh (21/3)

- **hayrette (hayretler içinde) kalmak:** şaşakalmak, şaşırmak.
  Mücessem nakş-ı gûn-â-gûn ile tezyîn olan tâkın
  Kalur endîşe vü hayretde görse Mânî vü Bihzâd (23/5)

- **akla sığmamak:** inanılacak gibi olmamak, akla uygun gelmemek.
  Vasf-ı zâtun ki sığışmaz ‘akle
  Sığmayan ‘akle gelür mi nakle (28/4)

- **yüz sürmek:** aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.
  Yüz sürer dergeh-i sultâna garîb
  ‘Arz-ı hâl eyledi bî-çâre Hasîb (28/8)

- **ev bark yıkmak:** karı kocayı birbirinden ayırmak.
  Harâbâta düşer sûfî de fetvâyı virür görse
  O zâlim **ev yıkan** bir pâr-çedür semti fenâyîde (29/3)

- **havadan nem kapmak:** en küçük bir şeyden alınmak, çok alıngan olmak.
  ‘Ârızun hûy-gerde sanma güldür ol şebnem kapar
  Öyle nâzikdür ki bûs olsa **hevâdan nem kapar** (30/1)

- **buluttan nem kapmak:** en küçük bir şeyden alınmak, çok alıngan olmak.
  Kâkül-i hûy-gerdesinden gülleri şebnem kapar
  Öyle nâzikdür ‘izârün kim **bulutdan nem kapar** (31/1)

- **oyuna gelmek:** aldatılmak.
  Hâl ü hattun üzre cevlân eyleyen kâkülleri

Şol kebûterdür per açmış **dâma gelmiş** yem kapar (31/2)

- **yer etmek:** 1) iz bırakmak; 2) iyice yerleşmek.
  Gülgüli yüzle gül açıl **eyle** baş üstinde **yer**
  Meclise olmak dilersen çün gül-i ter mu‘teber (35/4)

- **tenha kalmak:** ıssızlaşmak.
  Hasîbâ vâdî-i firkatde **kaldum** bî-kes ü **tenhâ**
  Ki ne bir reh-nümâya mâliküm ne karındaşum var (42/5)

- **zevk sürmek**: eğlenmeye devam etmek.
  Zahm-ı çerâğı üzre ki kor penbe-i devâ
  Yâ Rabb firâk ile **zevk sür** ten fetîl olur (44/2)

- **sıklet vermek:** birine sıkıntı vermek, bunaltmak.
  Yüklenür bâr-ı riyâyı meclise **sıklet virür**
  Zâhidün hilm-i himârîsi beni iğzâb ider (55/3)

- **hile katmak:** hile yapmak**,** aldatmak.
  Şarâbı âb ile âmîhte ider de satar
  Görün o pîr-i muğânı harâma **hîle katar** (60/1)

- **yanıp yakılmak:** sızlanmak, şikâyet etmek.
  Rakīb yâra dürûğ eyleyüp **yanar yakılur**
  Güvâh-ı zûr gibi cânını cahîme atar (60/3)

- **dünyaya gelmek:** insan, doğmak.
  Geldi dünyâya bir evlâdı zükûr
  Gurre-i meh gibi oldı zâhir (61/2)

- **ah çekmek:** derin bir keder veya özlemle içten gelerek ah demek.
  Hüsnün gördükde kimdür gerden-i **âh** u emân **çekmez**
  Ki gamzen çekdügi hancerleri gerden-keşân çekmez (64/1)

- **... sevdasına düşmek:** bir şeyi çok fazla istemek.
  Sevdâ-yı zülf-i yâre **düşen** dil kes istemez
  Gayrun perend-i kayd-ı hevâsın kes istemez (66/1)

- **murada (muradına) ermek:** isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek.
  Ölmek yazuk degül mi **murâduma irmedin**
  ‘Ömrüm benüm sürûr-ı dilüm cânum el-vedâ‘ (74/2)

- **şeref vermek:** onurlandırmak, şereflendirmek.
  Mustafâ Hâfız Efendi-i ma'ârif-perver
  Zâtına lihye-i pâkîze ile **virdi şeref** (79/1)

- **can atmak:** şiddetle arzu etmek, çok istemek.
  Şehîd-i gamzen olam diyü **cân atar** gönlüm
  Müjen hadengini ey kaşı yâ helâkime çek (81/1)

- **gam yememek:** tasa etmemek, kaygılanmamak, üzülmemek.
  Mihmân olursa derd ü belâ gam **yime** Hasîb
  Hûn-ı cigerle mâ-hazarun yok mıdur senün (83/7)

- **pâye katetmek:** makam, mevki kazanmak.
  Ana Hâcî 'Ubuvât dimiş verâ-yı perdeden
  Gerçi ma'zûl oldun ammâ **pâye kat' itdün** köpek (85/2)

- **tespih çekmek:** tespihin tanelerini birer birer iki parmak arasından geçirmek.
  Tesbîh çekdi Zühre'yi teshîr içün meger
  Bu mâdeyi çeşm-i necm-i Süreyyâ sabâha dek (86/3)

- **kadrini bilmek:** değerini bilmek, yararlanmak.
  Kadrün bilüp leyâlî-i vaslunda bekledi
  Bîdâr olup gönül tek ü tenhâ sabâha dek (86/5)

- **tuğra çekmek:** Osmanlı Devleti'nde ferman, berat ve resmî belgelere tuğra koymak.
  Gösterdi hatt-ı yâr gelüp leylî-i berât
  Çekdi hilâl kaşları **tuğra** sabâha dek (86/6)

- **revan olmak:** yola çıkmak.
  Didüm vefâtını gûş eyleyince târîhin
  Göçüp cinâna **revân oldı** Dervîş İsmâ'îl (95/4)

- **rıza göstermek:** razı olmak, onamak, uygun bulmak.
  Hasîb emîn olalum **gösterüp** kazâya **rızâ**
  Ne fâla şûm diyelüm dehre [ne] şütûm idelüm (102/5)

- **haddini bilmek:** kendi değer ve yeteneğini olduğundan üstün görmemek.
  Bilmeyen dâ'ire-i **haddin** ider mahv-ı vücûd
  Hakk olur sıfr-ı rakam kim çıka pergârından (121/7)

- **davete icabet etmek:** çağrılı olduğu yere gitmek.
  Vuslata dâ'ir hitâbı cânib-i cânâneden
  Gûş idince **kıldı** sür'atle **icâbet da'vete** (127/6)

- **şeref bulmak:** onurlanmak, şereflenmek.
  Ser-bülend oldı şeref buldı giyin sikke Hasîb
  İrdi 'âlemde külâhıyla minâre şerefe (128/2)

- **gönül vermek:** 1) sevmek, âşık olmak. 2) bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelmek, eğinmek, meyletmek. 3) düşkün olmak.
  Gönül virmez kocamaz ruhsârı bu kadar 'uşşâkun
  Hasîbâ nev-leheb nev-reste sevsem tâzeden tâze (133/7)

- **bağrını/ciğerini yakmak:** bir kimseye büyük bir acı çektirmek.
  Âteşî-reng giyme gül-penbe biniş
  Yakma bağrum çün kebâb eşkimi mey-gûn eyleme (140/3)

- **al takke ver külah:** 1) uzun bir çekişmeden sonra, çekişe çekişe. 2) aralarındaki senli benli ilişkiyi sürdürerek.
  Sûk-ı çemende âb ile lâleye nigâh
  Kârı nesîm-i subh ile al tâkye vir külâh (157)

- **canı sıkılmak:** 1) içi sıkılmak, yapacak bir işi olmamaktan tedirginlik duymak. 2) öfkelenmek. 3) üzülmek.
  Cânum sıkılur mutribe sâzı düzülünce
  Keyfüm kırılur rişte-i târı üzülünce (161/1)

- **keyfi bozulmak/kırılmak:** 1) hastalanmak; 2) canı sıkılmak, rahatı kaçmak.
  Cânum sıkılur mutribe sâzı düzülünce
  Keyfüm kırılur rişte-i târı üzülünce (161/1)

- **devede kulak (kulak gibi) kalmak:** 1) çok az önemi olmak, söz etmeye değer bulmamak. 2) yetersiz, çok küçük veya az olmak.
  Dir idi Leylî'ye Mecnûn ayağun altuna bak
  Yutdı nâkayı [vü] göstermedi devede kulak (178/3)

- **deveye hendek atlatmak:** birine yapılması çok zor, hemen hemen imkânsız olan işleri yaptırabilmek.
  Yügrük at gibi giçer 'âşık sırâtı zâhidâ
  Handek atlatmak gibidür deveye tefhîm sana (178/15)

- **deve dişi gibi:** 1) iri görünüşlü. 2) sıradan olmayan, tanınmış, güçlü.
  Katır arpası ta'yîni ister her ay
  Virdi san vâ'iz efendi deve dişi buğdayı (178/17)

- **deve bir akçeye, deve bin akçeye:** çok ucuza alınmayan bir şey gerekli olduğunda çok pahalıya alınabilir.
  Oldı zengînle zügürtlüge misâl her rûz
  Deve bir akçeye kıymetlü bin akçeye ucuz (178/22)

- **deveyi havuduyla yutmak:** eline geçen ve hakkı olmayan şeyleri kendi menfaati için kullanmak, hiç çekinmeden büyük suistimal yapmak.
  Yutar deveyi havudıyla tob gibi fi'l-hâl
  Giçürdi ipli elekden emîn-i beytü'l-mâl (178/26)

- **elekten geçirmek:** 1) elemek. 2) ayıklamak. 3) araştırma sonunda doğruyu yanlışı, iyiyi kötüyü ayırmak.
  Yutar deveyi havudıyla tob gibi fi'l-hâl
  Giçürdi ipli elekden emîn-i beytü'l-mâl (178/26)

- **şeytana uymak:** kötü bir şey yapma isteğine kapılmak.
  Uyma şeytâna olup sana karaca kulağuz
  Uçurır çâha seni işte pür uça sana söz (179/16)

- **boyun eğmek:** isteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak.
  Turma boynun egüp it gibi çalış al mâli
  Sun peşîmânlığı bî-fâ'idedür bil hâli (180/2)

- **yalın ayak, başı kabak:** çok perişan bir kılıkta.
  Merhamet kıl der-i hâssunda bana sultânum
  Rûz u şeb yalın ayak başı kabak nâlânum (180/9)

- **kazdığı çukura (kuyuya) kendisi düşmek:** Başkası için hazırladığı kötülüğe kendi uğramak.
  Gerçi kuyu kazar 'uşşâka kuyucı ağyâr
  Yine gözsüz gibi kendü düşer âhir-i kâr (180/10)

- **imdada (imdadına) koşmak (yetişmek):** çok zor ve tehlikeli bir anda yardım etmek.
  Yörügi soymağa başladı Sarıca Sekbân
  Yetdi imdâdına Hızr oldı Tatar ana hemân (180/11)

- **murad bulmak/ muradına ermek:** isteğine kavuşmak.
  Her ekini eküp Allâh'a tevekkül olasın
  Olmayup sonra yüzi kara murâdun bulasın (180/17)

- **hayat bulmak:** canlanmak, yaşamak.
  Cânın iden İmâm 'Alî yolına fedâ
  Buldı hayât-ı Hızr gibi 'ömr-i sermedî (181/2)

b) Atasözleri

- **Dost yüzünden, düşman gözünden belli olur:** İnsan dostunu yüz ifadesinden, düşmanını bakışlarından anlayabilir.[43]

  Mâni'-i seyr-i cemâl olmakda zülf-i kâfiri
  Dost yüzinden görinür ol rû-siyeh düşmen bana (2/4)

- **Ateş ile pamuğun oyunu olmaz:** Önemli, mutlaka yapılması gereken işler üzerinde ciddiyetle durulmalı; bu tür işlerde en küçük bir ihmalkârlığa dahi göz yumulmamalı.[44]
  Dinilür **penbe ile âteşün oyunı olmazmış**
  Beyâz fesde meger gül-penbe şâlın görmemiş hâlâ (4/3)

- **Parası/malı aziz olan, kendi rezil olur:** Malına haddinden fazla değer veren kişini kendisi değersiz olur, gülünç durumlara düşer.[45]
  Dökmezse nakd-ı eşkini 'âşık zelîl olur
  Mâli 'azîz olan kişinün kendi rezîl olur (43/1)

- **Öksüz çocuk (kendi) göbeğini kendi keser:** Annesi, koruyanı kollayanı, yardım edeni olmayan bir çocuk kendi işini kendi görmek zorundadır.[46]
  Didiler çün **öksüz oğlan göbegin kendi keser**
  Destüne al kilk-i pâki mevlidün sen dahı yaz (68/1)

- **Dağ üstü, bağ olmaz:** Her iş her yerde yapılmaz.[47]
  Gül gibi yârelerüm üzre açar yâreleri
  Bana yâr itdi Hasîbâ yine dağ üstüne bâğ (78/4)

---

[43] Nurettin Albayrak, *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*, Kapı Yay., İstanbul 2009, s. 367.

[44] Albayrak, age, s. 190-191.

[45] Albayrak, age, s. 757.

[46] Albayrak, age, s. 742.

[47] Albayrak, age, s. 320.

Olmış harîk yerleri verd-i kusûr ile
Tağ üsti bâğ cümle mekânı Sitânbul'un (87/6)

Şerhalar dâğ-ı serümde **bana tağ üstine bâğ**
Oldı zîbende güşâyişle hayâl üstine gül (88/14)

Benüm her zahmum üzre şerhalar **tağ üsti bâğumdur**
Ferâmûş eylemem ol lâle-haddan çok kerem gördüm (105/2)

Dağ üsti n'ola bâğ olsa 'uşşâka Edirne
Çok bağrı yanık ehl-i kerâmet var içinde (137/2)

- **Deveyi yardan uçuran bir tutam ottur:** Gözü doymayan hırslı insanlar küçük bir çıkar için bütün varlığını tehlikeye atar.[48]
  İstedüm bir bûse hattından tutup ol yârdan
  Didi **deveyi bir tutam otdur yârdan uçuran** (178/6)

- **Deveden büyük fil var:** Hiç kimse bulunduğu görevden dolayı gururlanmamalıdır, çünkü ondan daha büyük, daha yetkili biri mutlaka vardır.[49]
  Göricek dil-beri üştürde 'âşık-ı nâ-çâr
  Alup kucağa didi **deveden büyük fîl var** (178/8)

- **Ya deve ya deveci (deve üstündeki hacı):** Karşısındakinden bir şey almakta ısrar edip bu isteğinden bir tülü vazgeçmeyen kimselerin durumunu belirtmek için kullanılır.[50]
  Şütrbân-zâde katâr içre iderdi işrâk
  Ya deve ya deveci didi gürûh-ı 'uşşâk (178/9)

- **Deve kulağından aksamaz:** Kişi mesleğini yürütmek için en çok hangi uzvuyla çalışıyorsa o uzvundan rahatsızlanır.[51]
  'Âşıkum lağzîde olmam gam bana kılsa nidâ
  Bu meseldür **deve kulağından aksamaz** şehâ (178/11)

- **Deveye diken, insana s.ken yarar:** Deveyi yola getirmede diken, insanı yola getirmede de kötülük çok etkilidir.[52]

---

[48] Albayrak, age, s. 349.
[49] Albayrak, age, s. 347.
[50] Albayrak, age, s. 861.
[51] Albayrak, age, s. 346.
[52] Albayrak, age, s. 348.

İmâm efendi bugün toydı hep ribâ yimeden
Lisân-ı nâsda dirler **yarar deveye diken** (178/13)

- **Esrik devenin çulu eğri gerek:** Kişinin davranışı içinde bulunduğu duruma göredir.[53]
  ‘Âşıkum dâmen sürer dîvânelük gam mı bana
  Cezbelü şütrün çulı egri gerekdür dil-berâ (178/23)

c) Darb-ı Mesel Niteliğindeki İfadeler

- **İstikâmetle olur âdem cihânda ser-bülend**
  Olmasa ger müstakîm olmazdı ‘ar‘ar mu‘teber (35/5)

- Kābil-i feyz olamaz düşmeyicek hâke nebât
  Mütevâzı‘ olanı rahmet-i Rahmân büyüdür (Dbş[54] 3/1)

2.4.2. Divanda Kullanılan Mûsikî Terimleri

Bûselik: Türk mûsikisinde mürekkep bir makam adı. En eski makamlardandır. Makamlar sıralamasında 36. sıradadır.[55]

N’ola devr eylese âvâz-ı hüsni rub‘-ı meskûnı
Makām-ı **bûselikde** beste olmış bir murabba‘dur (39/2)

Kānûn-ı kayda baksa ol kaşı kemân
Âğâz-ı **bûselikde** makâm-ı ‘asîr olur (50/4)

Makâm-ı **bûselikde** peş-rev-i cevrin dırâz eyler
İdüp ‘uşşâka gerdâniyyede şeh-nâza âğâze (132/6)

Makâm-ı **bûselikden** iderek ‘uşşâka ol şehnâz
Hüseynî’ye çıkardı nağme-i hüsni hasenlikde (144/4)

Hüseynî: Türk mûsikisinin 6 numaralı basit makamıdır. En eski makamlar arasında yer alan Hüseynî, Türk halk mûsikisinde en çok kullanılan makamdır.[56]

---

[53] Albayrak, age, s. 430.

[54] Divanda Bulunmayan Şiirler.

[55] Ayrıntılı bilgi için bkz. Yılmaz Öztuna, *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990, C. 1, s. 365-366.

[56] Bkz. Öztuna, age, C. 1, s. 359.

Makâm-ı **bûselikden** iderek ‘uşşâka ol şehnâz
Hüseynî’ye çıkardı nağme-i hüsni hasenlikde (144/4)

Gerdâniyye: Türk musikisindeki mürekkep makamlardan biri de “Gerdâniye”dir. Bu makamla icra edilmiş 121 eser vardır, makamlar listesinde 49. sıradadır.[57]

Makâm-ı bûselikde peş-rev-i cevrin dırâz eyler
İdüp ‘uşşâka **gerdâniyyede** şeh-nâza âğâze (132/6)

Makām: Bir durak ile bir güçlünün etrafında onlara bağlı olarak bir araya gelmiş seslerin umûmî heyetine verilen addır.[58]

N’ola devr eylese âvâz-ı hüsni rub‘-ı meskûnı
Makām-ı bûselikde beste olmış bir murabba‘dur (39/2)

Makām-ı bûselikde peş-rev-i cevrin dırâz eyler
İdüp ‘uşşâka gerdâniyyede şeh-nâza âğâze (132/6)

Makām-ı bûselikden iderek ‘uşşâka ol şehnâz
Hüseynî’ye çıkardı nağme-i hüsni hasenlikde (144/4)

Uşşâk: Türk mûsikisindeki 5 numaralı makamdır. Bu makamdan elimizde 1540 parça vardır ve makamlar listesinde Hicaz ve Nihavend’den sonra 3.dür.[59]

Makām-ı bûselikde peş-rev-i cevrin dırâz eyler
İdüp **‘uşşâk**a gerdâniyyede şeh-nâza âğâze (132/6)

Makām-ı bûselikden iderek **‘uşşâk**a ol şehnâz
Hüseynî’ye çıkardı nağme-i hüsni hasenlikde (144/4)

Kānûn: Türk mûsikisindeki bir telli mızraplı çalgını adıdır. Dikdörtgen şeklindedir, yalnız sol ucu kıvrık ve uzanmıştır. Bu şekilde tahta bir tabla üzerinde teller vardır ve bu tabla kucağa alınarak işaret parmaklarındaki dipsiz yüzüğe tutturulmuş mızrapla çalınır.[60]

Kānûn-ı kayda baksa ol kaşı kemân

---

[57] Bkz. Öztuna, age, C. 1, s. 303.
[58] Bkz. Öztuna, age, C. 2, s. 16.
[59] Bkz. Öztuna, age, C. 2, s. 461.
[60] Bkz. Öztuna, age, C. 1, s. 425.

Âğâz-ı bûselikde makām-ı ‘asîr olur (50/4)

Peşrev: Türk mûsikisindeki en biline saz eseri formudur. Klasik fasılda peşrevin yeri taksim yoksa en baştadır. Peşrev umûmiyetle 4 hanedir ve her hâne mülâzime denilen kısımda sona ere ve bu kısım aynı nağmelerden oluşur.[61]

Makām-ı bûselikde **peş-rev**-i cevrin dırâz eyler
İdüp ‘uşşâka gerdâniyyede şeh-nâza âğâze (132/6)

Râst: Şair bu kelimeyi tevriyeli olarak kullanmıştır. Rast aynı zamanda Türk mûsikisinin en eski basit makamlarındandır. Bugün bu makamla icra edilmiş birçok eser mevcuttur.[62]

‘Uşşâk usûl-i dâ’ire-i **râst**dan çıkup
Râz-ı nühüft miyânesi ile habîr olur (50/3)

Râst geldüm o şeh-nâza safâhâne ‘Acem’de
‘Uşşâka nevâ itdi sabâ evc-i ‘Irâk’a (130/6)

‘Uşşâka **râst** râhatü’l-ervâh-ı mâyedür
Bir gül-‘izâr kılsa nevâ ten-tenâlara (154/4)

Usûl: Bir ilmin nasıl tedkik edileceği hususundaki kaideler toplamı olan usîl, belirli ritimlerden yapılan kalıp hâlinde yapılmış ölçüdür. Bir mîsiki eserinin ölçülmüş bulunduğu belirli zamanlar ve belirli darblar ihtiva eden ritmin/düzümün husûsî ve kalıp hâline getirilmiş şeklidir.[63]

‘Uşşâk **usûl**-i dâ’ire-i râstdan çıkup
Râz-ı nühüft miyânesi ile habîr olur (50/3)

Acem: Türk mûsikisindeki mürekkep makamların en eskilerindendir. Evvelki asırlarda sıklıkla kullanılan bu makam sonradan ihmal edilmiştir. Bu makamla icra edilen 146 eser vardır.[64]

Râst geldüm o şeh-nâza safâhâne **‘Acem’de**
‘Uşşâka nevâ itdi sabâ evc-i ‘Irâk’a (130/6)

Irak: Türk mûsikisindeki mürekkep makamların en eskilerindendir. Eskiden sıklıkla kullanılsa da yerini diğer makamlara bırakmıştır. Bu makamla icra edilen 195 eser vardır.[65]

---

[61] Bkz. Öztuna, age, C. 2, s. 191.
[62] Bkz. Öztuna, age, C. 2, s. 213.
[63] Bkz. Öztuna, age, C. 1, s. 239.
[64] Bkz. Öztuna, age, C. 1, s. 22.
[65] Bkz. Öztuna, age, C. 1, s. 365.

Râst geldüm o şeh-nâza safâhâne ‘Acem’de
‘Uşşâka nevâ itdi sabâ evc-i ‘Irâk’a (130/6)

2.4.3. Divanda Yer Alan Tarih Manzumeleri

XVIII. asır divan şairlerinin birçoğunun divanında tarih manzumeleri önemli bir yekûn teşkil eder. Şairler padişahların tahta çıkışı, şehzadelerin doğumu, sünneti ve düğünü, fetihler, kamu yararına yapılmış binaların (han, hamam, cami, tekke, türbe, çeşme, imarethane vb.) yapım tarihlerini belirtmek, eş, dost ve akrabadan kimselerin doğum ve ölüm tarihlerini bildirmek üzere tarihler düşürmüşlerdir. Kaleme alınan tarih sayısı açısından değerlendirildiğinde en fazla tarihin bu asırda yazıldığı rahatlıkla ifade edilebilir.

XVIII. asrın sonlarına doğru vefat eden Hayrabolulu Hasîb de selef ve muasırlarının izinden giderek çeşitli vesileler düşürülmüş birçok tarih manzumesi kaleme almıştır. *Hasîb Dîvânı*’nda toplamda 34 adet tarih manzumesi yer almaktadır. Toplam 182 şiirin bulunduğu bir eserde 34 tarih manzumesinin yer alması azımsanmayak bir yekun tutar. Tarih düşürme hususunda oldukça mâhir olan Hasîb, farklı münasebetlerle birçok tarih düşürmüştür. Divandaki 7, 8, 23, 24, 25, 27, 40, 56, 58, 61, 68, 73, 75, 79, 92, 93, 95, 97, 107, 114, 115, 119, 124, 125, 127, 151, 152, 153, 160, 166, 167, 178, 176 ve 182 numaralı şiirler tarih manzumeleridir. Düşürülen tarihlerin konuları ise oldukça geniş bir yelpaze görünümündedir: Bunlar arasında yakın çevresinden olan kimselerin ve kendi çocuklarının doğumlarını bildirmek maksadıyla yazılan (7, 8, 61, 68, 114, 115 ve 125. şiirler); çeşme, kasır ve kale gibi binaların yapımına düşürülen (23, 75, 97 ve 160. şiirler); Sultan I. Abdülhamid ve Kırım hanı Devlet Giray’ın cülusları için yazılan (24, 25 ve 176. şiirler); arkadaş, akraba, dost ve tanıdıklarının vefatını bildirmek amacıyla söylenen (40, 58, 73, 92, 93, 95, 119, 152, 167, 174 ve 182. şiirler); bir ahbabının önemli bir vazifeye atanması hasebiyle yazılan (151. şiir); Kırım hanı Selim Giray’ın İstanbul’u ziyaretine düşürülen (166. şiir); yeni yıl tebriği (27.şiir); başta oğlu olmak üzere tanıdıklarından sakal bırakanları tebrik maksadıyla yazılan (56, 79, 107, 125, 127 ve 153. şiirler) tarihler yer almaktadır. Şüphesiz bunlar arasında selefleri ve haleflerinden farklı olarak kendi doğumu ve ölümü için düşürdüğü tarihlerdir. Kişinin kendi doğum tarihini bildirmek maksadıyla tarih düşürmesi yadırganacak bir durum değildir. Ancak kişinin vefat edeceği tarihi önceden hissederek bir tarih düşürmesi şairin mutasavvıf kimliği ile izah edilebilir.

2.4.4. Nazireler

XVIII. asır klasik Türk şiirrinin dikkat çeken bir yönü ise bu dönemin adeta bir nazire edebiyatı görünümüne sahip olmasıdır. Bu asırda en çok tanzir edilen şairlerin başında gazelde Nâbî, kasidede ise Nef'î gelmektedir. Bâkî, Fuzûlî, Şeyhülsilâm Yahya gibi şairlerin şiirlereine yazılan nazirelerde önemli bir yekun tutar. Asrın başında Nedîm sonunda da Şeyh Gâlib'in yetişmesiyle şairlerin ilgisi bunlara yönelmiştir. Nazirenin bu devirde ne derece yaygın olduğunun görülmesi adına daha çok tezkiresiyle tanınan Sâlim'in bir gazeline 150 civarında nazire yazılması dikkate şâyândır.[66] Hayrabolulu Hasîb de muasırlarının tasarruflarına uymuş ve birçok nazire kaleme almıştır. Şairin kaleme aldığı nazirelerin sayısı tespit edebildiğimiz kadarıyla 26'dır. Hasîb'in en fazla tanzir ettiği şair hemşehrisi ve çağdaşı olan Rodoscuklu Fennî'dir. Fennî'nin 7 şiirine nazire yazan Hasîb'in tanzir ettiği şairler arasında Ayak Nâibi Tâbî Efendi, Beliğ Mehmed Emin (ö. 1160), Sâlim Efendi, Boğazhisarîzâde İzzet, Nedim (ö. 1730), Neşet (1807), Sabih Ahmed Efendi (ö. 1783), Ârif, Râif, Sırrî, Hayrî, Râtib, Hâkim, Kevser, Feyzî ve Fıtnat Hanım'dır (ö. 1780). Tespit edebildiğimiz kadarıyla Hasîb'in nazireleri ile nazireye esas olan zemin şiirlerin matlaları şöyledir:

Ayak Nâibi Tâbî Efendi'nin Zemin Şiiri	**Hasîb'in Naziresi**
Tespit edilemedi	Olınca yek nigeh çeşm-âşinâ-yı duhter-i tersâ Esîr itdi beni zülf-i dü-tâ-yı duhter-i tersâ

Fennî Efendi'nin Zemin Şiiri	**Hasîb'in Naziresi**
Şerer-efşân-ı gamzenle gelüp bezme fişeklik yap Çerâğâna müşâbih sahn-ı sînem bir çiçeklik yap[67]	Libâs-ı sebzler giy ey perî peyker meleklik yap Cihânda hüsn-i gılmân ü behişte müştereklik yap

[66] Osman Horata, "Son Klasik Dönem (Şiir)", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul 2007, C. 2, s. 455.

[67] Kömürkaya-zâde Fennî, *Dîvân*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi E.H. 1633 vr. 10b.

Fennî Efendi'nin Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
ʻÂrızun hûy-gerde sanma güldür ol şebnem kapar Öyle nâzikdür ki bûs olsa hevâdan nem kapar[68]	ʻÂrızun hûy-gerde sanma güldür ol şebnem kapar Öyle nâzikdür ki bûs olsa hevâdan nem kapar

Fennî'nin Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Ders-i ebrûsını ol dil-bere takrîr iderüz Okuyup besmele-i mushafı tefsîr iderüz[69]	Fasl-ı bâb-ı ser-i gîsûnı takrîr iderüz Kıl ile mes'ele-i müşkile tefsîr iderüz

[68] Kömürkaya-zâde Fennî, *Dîvân*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi E.H. 1633 vr. 21b. Not: Bu şiir her iki şairin divanında da küçük kelime farkları olmasına rağmen aynen yer almaktadır. Kanaatimizce müştereken yazılmış bir şiir olup, her iki şairin divanına da konmuştur. *Fennî Dîvânı*'ndaki şekli şöyledir:

1. ʻÂrızun hûy-gerde sanma güldür ol şebnem kapar
   Öyle nâzikdür ki bûs olsa hevâdan nem kapar

2. Turre-i tarrâruna yakın getürme ey perî
   Şâne bir çok başlı şeydür korkaram perçem kapar

3. Laʻlin ʻuşşâka o meh bahş eyledükce tıfl-ı dil
   Şîşe-i billûrdan san sükkerî bâdem kapar

4. Bu tenüm zahmın kaparsa ey tabîb-i cân yine
   Âb-ı vasl-ı yâr ile terkîb olan merhem kapar

5. Fennî'ye feth itse gâhî gülşen-i tabʻın Hasîb
   Dahi böyle çok nühüfte nükte-i gül-fem kapar

[69] Kömürkaya-zâde Fennî, *Dîvân*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi E.H. 1633 vr. 24b.

Fennî’nin Zemin Şiiri	Hasîb’in Naziresi
Kulkul-ı câmı bezimde nefesinden bilirüz Görmeden bülbüli gülşende sesinden bilirüz[70]	Görmeden dil-beri şîrîn nefesinden bilürüz Nutk-ı tûtî-i şeker-rîzi sesinden bilürüz

Fennî’nin Zemin Şiiri	Hasîb’in Naziresi
Elde bulunan *Fennî Dîvânı* nüshalarında bu kafiye ve redifte şiire rastlanmamıştır.	Der-i mey-hânede sâkî ayakdan sundı dem gördüm Ben ol pîr-i muğânun dergehinde dem kadem gördüm

Fennî’nin Zemin Şiiri	Hasîb’in Naziresi
Çekdikçe tîğ-ı gamzeni sen dilberâ bere Teng oldı havfun ile bu gülşen ser-â-sere[71]	Kâfir hisâr-ı nâzda asmış der-â-dere Ceyş-i niyâza olmaya mı mâverâ vere

Belîğ Mehmed Emin’in Zemin Şiiri	Hasîb’in Naziresi
Kadr-i ra‘nâ ile nahl-i revân cilveler it Bâğda kaşmir idüp servi-i çenârı incit[72]	Nutka gel lüknet-i şîrînün ile kandı erit Tûtî âşüfte idüp bülbüli eyle sâkit

[70] Kömürkaya-zâde Fennî, *Dîvân*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi E.H. 1633 vr. 24a.
[71] Kömürkaya-zâde Fennî, *Dîvân*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi E.H. 1633 vr. 40b.
[72] Gamze Demirel (hzl.), *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı: İnceleme-Tenkitli Metin- Tahlil,* Elazığ Fırat Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, 2005, C. 2, s. 126.

Sâlim Efendi'nin Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Tespit edilemedi	Hatâ itme gönül sevdâ-yı zülf-i müşg-bârdan geç İdüp tûl-ı emel olma perîşân bu hevâdan geç

Boğazhisarîzâde İzzet Efendi'nin Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Tespit edilemedi	Olsa elfâz-ı dürer-bâruna mazhar kâğıd Sadef-i dürr-i girân-kıymet olur her kâğıd

Nedîm'in Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Tahammül mülkünü yıkdın Hülâgû Hân mısın kâfir Amân cihânı yakdın âteş-i sûzân mısın kâfir[73]	Yıkarsun mülk-i sabrum fitne-i devrân mısun kâfir Yakarsun 'âlemi nâr-ı şerâr-efşân mısun kâfir

Neş'et'in Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Tespit edilemedi	Dil-haste bûs-ı la'l-i lebün müşterîsidür Buhrân-ı hicr ki eşribenün sükkerîsidür

Sabîh'in Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Söylerken ol şikeste-zebânum çıtır pıtır Eyler bedende rişte-i cânum çıtır pıtır[74]	Bendini çâk ide cüvânum çıtır pıtır Oldı şikeste rişte-i cânum çıtır pıtır

[73] Muhsin Macit (hzl.), *Nedîm Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 294.

[74] Vicdan Özdingiş (hzl.), *Sabîh Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkidli Metni,* Selçuk Üniversitesi SBE Basılmamış Doktora Tezi, Konya 1998, s. 545.

Ârif'in Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Tespit edilemedi	Rûyına mâ'il olan girye-i hûn-âbumdur Bana düşmenlik idenler yine ahbâbumdur

Râ'if'in Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Tespit edilemedi	O tûtî bir şekercik çignemiş meclisde harf atmış Rakîb-i telh-kâma sitem-i nîş nahl olup batmış

Sırrî'nin Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Tespit edilemedi	Bu cân tende iken şerh idem hâkime çek O kanlu tîği şehâ cism-i şerhnâkime çek

Hayrî'nin Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Tespit edilemedi	Tûtî lüknet-zededür lezzet-i güftârından Serv pâ-beste olur şîve-i reftârından

Sabîh'in Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Hecr-i lebünle lâle hem olsun hem olmasun Meysüz olan piyâle hem olsun hem olmasun[75]	Besdür lebün piyâle hem olsun hem olmasun Gül devri geldi lâle hem olsun hem olmasun

[75] Özdingiş, age, s. 728.

Râtib'in Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Tespit edilemedi	Degüldür seyr-i hâlün za'f-ı çeşmümle cüdâ benden İder Hind'i temâşâ rind-i 'âşık çeşm-i sûzenden

Hâkim'in Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Tespit edilemedi	Melekseci güzeli çekdirürse ten suyına Kenâra sal yeke yek kullanup dümen suyına

Kevser Efendi'nin Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Tespit edilemedi	Nakd-ı niyâzı itme telef nâ-sezâlara Tasvîr-i nakş-ı zer gibi muzlim binâlara

Feyzî'nin Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Tespit edilemedi	Tenümden derd-i hasret cânumı ifrâza dek gitdi Terâfi'-i bahsla dergâh-ı bî-enbâza dek gitdi

Nedîm'in Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Mest-i nâzım kim büyütdü böyle bî-pervâ seni Kim yetişdirdi bu gûne serviden bâlâ seni[76]	Her gören hayrân olur dil-ber-i hüsnâ seni Kudretin izhâra mı halk eylemiş Mevlâ seni

[76] Macit, age, s. 354.

Nedîm'in Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Mest-i nâzım kim büyütdü böyle bî-pervâ seni Kim yetişdirdi bu gûne serviden bâlâ seni[77]	Görmedük tâ subh ola ey meh-i garrâ seni Hâleveş âgûşa kim çekmiş bu şeb ammâ seni

Fıtnat Hanım'ın Zemin Şiiri	Hasîb'in Naziresi
Süveydâya hayâl-i tal'atün câna sığışdurmış Gönül bir zerreye mihr-i cihân-ârâ sığışdurmış[78]	Süveydâda sevâd-ı zülfüni dânâ sığışdurmış 'Aceb tasvîr-i şâmı habbe-i yektâ sığışdurmış

2.4.5. Muhtevası İtibariyle Divanda Öne Çıkan Husûsiyetler

XVIII. asır divan şiirinde geçmiş asırlara nazaran yeni arayışların ortaya çıktığı bir dönem olarak kabul edilir. Şairler artık sürekli aynı mazmunları kullanmak ve belli konularda şiir yazmak yerine bikr-i mânâ ve bikr-i mazmun peşine düşmüş, seleflerinden farklı olarak bunları kaleme aldıkları eserlerine yansıtmışlardır.[79] Seyyid Mehmed Hasîb Efendi'nin şiirlerinde de gelenekten beslenmenin yanında farklı olma çabaları da göze çarpar. Bunlardan bazılarını örnekleriyle şöyle sıralayabiliriz:

Klâsik Türk şiirindeki aşk anlayışı geleneğin çizdiği belli bir çerçevede şairlerimizce işlenmiş, hemen tamamına yakınında ele alınan mecâzî aşk âşık, maşûk ve rakîb/ağyar üçlüsü arasında, maşûkun bitmek bilmeyen cevr ü cefâsı, âşığından ziyâde rakîbe iyi davranması ve âşığın maruz kaldığı bütün olumsuzluklara rağmen sevdiğine sonsuz bağlılığı üzerine kuruludur. Âşık vuslat arzusundan çok, küçük lütuflarla yetinebilir, sevgilinin bütüm zulümlerine sabreder. Bu aşk anlayışı bilhassa XVIII. asrın sonlarına doğru yavaş yavaş değişmeye başlamış, âşıklar sevgiliye kavuşma hayalleri kurmaya başlamıştır. Hasîb divanında da bu tür kullanımlar dikkat çekmektedir:

---

[77] Macit, age, s. 354.

[78] Halil Çeçen (hzl.), *Fıtnat Hanım Hayatı, Sanatı ve Divanı*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2008, s. 301.

[79] Bu konuda yazılmış en kapsamlı çalışmalar arasında şunlar zikredilebilir: Hasibe Mazıoğlu, *Nedîm'in Dîvân Şiirine Getirdiği Yenilikler,* Akçağ Yay. , Ankara 2012; M. Kayahan Özgül, *Dîvân Yolundan Pera'ya Selâmetle*, Hece Yay., Ankara 2006.

Ben alayım koyuna bir kuzucağı tenhâ
Ser-i kûyında tolanmağı rakîbâ sen it (15/5)

Def'-i sıklet eylesün söylen rakîb-i kâfire
Ol şeh-i hûbânla zîrâ işüm tenhâ biter (56/4)

La'lin emdüm gerdenin bûs eyledüm irince hatt
'İşret-i meyle Boğaz zevkında ahşâm eyledüm

Her lebin emdükce bûs itdüm 'izâr-ı şemmeni
Nûş-ı meyle nukl-i şeftâlû vü bâdâm eyledüm

Katl idüp ağyârı aldum bûse-i ruhsârını
Yine bir günde efendi iki bayram eyledüm (98/2-3-4)

Hasîb'in geleneğin çizdiği kompozisyonun dışına çıktığı bir başka konu ise "vatan"dır. Arapça asıllı bir kelime olup "bir adamın doğup büyüdüğü veya yaşadığı memleket",[80] anlamına gelen "vatan" tarih içindeki seyri içinde edebiyatımızda farklı mefhumları çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır. "Vatan" denince şüphesiz edebiyatımız içinde akla ilk olarak Hasîb'in de hemşehrîsi sayılan, kaleme aldığı tiyatro, şiir ve gazete yazılarında "vatan" mefhumunu sıkça kullanması hasebiyele vatan şairi olarak anılan Namık Kemâl gelir.[81] Yeni edebiyatımızda vatan kavramı tıpkı Namık Kemal'in eserlerinde ve sözlük anlamında belirtildiği üzere kullanılırken klasik Türk şiirinde âşık hüviyetindeki şair için "vatan" sevgilinin bulunduğu yer (köyü, evi, eşiği) olarak tasavvur edilmiştir.[82] Bunu en iyi özetleyen Fuzûlî'nin şu beytidir:

Nola ağlarsa Fuzûlî ravza-i kûyun anıp
Lâ-cerem giryân olur kılgaç vatan yâdın garîb[83]

Edemem terk Fuzûlî ser-i kûyun yârin
Ne kadar zulm yeri ise bana hoşdur vatanım[84]

---

[80] Sâmî, age, s. 1394.

[81] Namık Kemal'in vatan anlayışı ile klasik Türk şiirindeki vatan anlayışının mukayesesi için bkz. Haluk Aydın, "Klasik Türk Şiirinden Namık Kemal'e Vatan Kavramı", *Namık Kemal Sempozyumu Bildiriler*, Tekirdağ 2010, C. 1, s. 185-194.

[82] Klasik Türk şiirinde vatan anlayışının sınıflandırılması için bkz. Aydın, agm, s. 188-191.

[83] Kenan Akyüz vd. (hzl.), Fuzûlî Divanı, Akçağ Yay., Ankara 2000, s.147.

[84] Akyüz vd, age, s. 230.

Hasîb'in vatan redifli şiirinde ise İstanbul'la vatanını mukayese edilir. Şair vatanına duyduğu özlemi samimi duygularla ve sade bir söyleyişle ifade eder. Ona göre ne İstanbul'un güzelleri ne de güzellikleri vatanının yerini tutabilir.

Meşâmm-ı câna sabâ itdi bahş-ı bûy-ı vatan
Derûna düşdi yine şevk-ı ârzû-yı vatan

Sitânbul'un güzelin sevmezüm pür ise dahi
Bana melek görinür cümle hûb-rûy-ı vatan

Ana ne sûd olur seyr-i sûk-ı mercânun
Yanında gevher ola seng-i çârsû-yı vatan

Safâ virür mi temâşâ-yı nehr-i Sa'd-âbâd
Gönülde cârî iken mâcerâ-yı cûy-ı vatan

Bu bî-bedel bedelün yok nazîri gerçi bana
Misâl-i bâğ-ı iremdür fezâ-yı kûy-ı vatan

Alur cevâbın okuyınca beyt-i makta'dan
İderse dahl-i ta'arruz bana 'adû-yı vatan

Hasîb hubb-ı vatan çün eserle sâbitdür
Bu nazm olur sebeb-i zikri güft ü gûy-ı vatan

Fatih Sultan Mehmed'in 1453 yılındaki fethinden 1923 yılına kadar Osmanlı'ya başkentlik yapan İstanbul, birçok şiire, hikâyeye, şarkıya konu olmuştur. Divan edebiyatı şairleri türlü vesilelerle İstanbul'dan bahsetmiş, sahip olduğu güzellikleri dile getirmeye gayret etmişlerdir. XVI. asır şairlerinden Şem'î, İstanbul'u öylesine acayip hâlleri vardır ki buraya gelen asla gitmez diyerek tavsif eder:

'Acâyib hâleti vardur gelen gitmez Sitanbul'dan
Sanasın bâg-ı cennetdür giren çıkmaz Kalâtâ'dan[85]

Tam bir İstanbul aşığı olan Nedîm'de ise bu şehrin yeri bambaşkadır. Gâh olur İstanbul'un bir taşına koskoca Acem diyarını feda eder, gâh olur böylesi bir şehrin evsafını nasıl sayacağını bilemez:

---

[85] Murat Karavelioğlu (hzl.), *Prizrenli Şem'î Dîvânı*, Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul 2014, s. 203.

Bu şehr-i Sitanbul ki bî-misl ü bahâdır
Bir sengine yek-pâre ʻAcem mülkü fedâdır[86]

İstanbulun evsâfını mümkin mi beyân hiç
Maksûd hemân sadr-ı kerem-kâra duʻâdır[87]

Her ne kadar İstanbul birçok şair tarafından şiirlerinde anılsa da doğrudan "İstanbul" redifli şiir sayısı oldukça azdır.[88] Redif divan şairinin en sevdiği bir kafiye tarzıdır. Kafiyenin bütünleyicisi ve zenginleştiricisi olarak görülen redif, simetrik tekrarı ile şiiri belirli bir kavram veya bir konu etrafında toplayan, bir atmosfer yaratan mihverdir. Redifin matladan itibaren peşinden getirdikleri ve manzumenin devamı boyunca üst üste hazırladıkları mânâlarla kendisine mahsus bir zevk yaratır. Umumiyetle şiirde belirli bir duygu ve düşünceye zemin hazırlayan redif ona "yek-âhenk" diye vasıflandırılan konu bütünlüğü kazandırır.[89] Hasîb, yek-âhenk olarak değerlendirilebilecek bir İstanbul medhiyesi kaleme almış, şiirinin redifini de "Sitanbul'un" yapmıştır. Sözcük tekrarından yararlanarak anlamı pekiştirme yoluna gitmiş ve gazeline ritmik bir hava katmıştır:

Artup bahâr ile yine şânı Sitânbul'un
Oldı şitâdan emn ü emânı Sitânbul'un

Çâk itdi çözdi mâhveşân bend-i gerdenin
Geldi boğaz seyri zamânı Sitânbul'un

İtmiş çenârcığıla kavak müsellemî gâlibâ
Salındı yine serv-i revânı Sitânbul'un

Seyr-i kemerde itdi akın teşne-dillere
Su gibi elde deşne cüvânı Sitânbul'un

Şerbet-fürûşları yine fıskiyyeler düzüp
Gülşende kasra döndi dükânı Sitânbul'un

Olmış harîk yerleri verd-i kusûr ile
Tağ üsti bâğ cümle mekânı Sitânbul'un

Gül-bün menârelerle gülistân cevâmiʻi

---

86 Macit, age, s. 85.
87 Macit, age, s. 86.
88 Yaptığımız ayrıntılı taramalarda "İstanbul" redifli şiire rastlamayadık.
89 Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı", DİA, İstanbul 1994, C. 9, s. 402.

Feryâd-ı ‘andelîbdür ezânı Sitânbul’un

Güller gibi bahâra münâsib gazelleri
Eyler hediyye tâze zebânı Sitânbul’un

Olsun Hasîb sâkin olan gül gibi güşâd
Mâdâm olur bahâr u hazânı Sitânbul’un

XVIII. asrı divan şiirin mühim özelliklerinden birinin de şairlerin asırlardır kullanılagelen mazmunları kullanmak yerine “bikr-i mazmun” peşine düşüp, yeni hayaller ve imajlarla daha evvel söylenmemiş mazmunları tercih etmeleridir. Buna benzer bir tercih de Hasîb’in şiirleri arasında görülmektedir. Şair 27 beyitlik bir mesnevisine “Mazmûn-ı Şütürân” adını koymuş ve birbirinden farklı birçok aruz kalıbını ve pek çok atasözünü aynı şiir içinde kullanarak “deve”yle alakalı yeni mazmunlar oluşturmuştur:

Mazmûn-ı Şütürân

Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Leylî-i nâka-süvârı görüp oldı meftûn
   Hayretinden deve söylerse ‘aceb mi Mecnûn

2. Göricek Leylî’yi hevdecde olur efgende
   Kays’un ahvâline şimdi deve eyler hande

3. Dir idi Leylî’ye Mecnûn ayağun altuna bak
   Yutdı nâkayı [vü] göstermedi devede kulak

4. Niçün ‘arz itmedi Leylî’ye dil-i mahzûnı
   Deve depmiş idi ya dehen-i Mecnûn’ı

Mefâ‘ilün / Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

5. Rakīb nâka-i Leylâ’dan itdi âvâre
   Kuduz dalar deveye binse Kays-ı bî-çâre

Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

6. İstedüm bir bûse hattından tutup ol yârdan
   Didi deveyi bir tutam otdur yârdan uçuran

7. Deveye düzden yokuşdan hazzın itdiler su'âl
   Didi yük sırtumda olsa ikisi dahi melâl

   Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
   Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

8. Göricek dil-beri üştürde 'âşık-ı nâ-çâr
   Alup kucağa didi deveden büyük fîl var

   Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
   Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

9. Şütrbân-zâde katâr içre iderdi işrâk
   Ya deve ya deveci didi gürûh-ı 'uşşâk

   Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
   Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

10. Dil-ber-i üştür-süvâra yalvarur ağyâr-ı seg
    Ol gözi âhû didi kim deveye urmaz köpek

11. 'Âşıkum lağzîde olmam gam bana kılsa nidâ
    Bu meseldür deve kulağından aksamaz şehâ

    Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
    Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

12. Çeker ağyâr zimâmıyla katârın çün har
    Deve gördün mi diyene yiden olsun dirler

    Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
    Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

13. İmâm efendi bugün toydı hep ribâ yimeden
    Lisân-ı nâsda dirler yarar deveye diken

    Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fa'ûlün
    Hezec: _ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

14. 'Âşık varamaz râkib olup kûy-ı nigâra

Yâr ardına sinmek gibidür nâka[90]-süvâra

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

15. Yügrük at gibi giçer 'âşık sırâtı zâhidâ
    Handek atlatmak gibidür deveye tefhîm sana

16. Âşikâra nehy ider vâ'iz harâmî gizli yer
    Havf ider gündüz deveden gice yuların çeler

17. Katır arpası ta'yîni ister her ay
    Virdi san vâ'iz efendi deve dişi buğdayı

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün
Remel: . . _ _/ . . _ _/ . . _ _/ . . _

18. Kat' ider arpasın acından olur yüregi kan
    Ciger içün deveyi zebh ider oldu sârbân

19. Ka'beyi hân-ı Halîl sandı ticâretde gözi
    Ehl-i sûka devesi hâcî diyen toğrı sözi

20. Yağır itdügi kalur deveyi olmaz nâcî
    Toğrıdur peşîmâne yalancı hâcî

21. Râh-ı hacda devenün iki bahâsında kirâ
    Deveden deve ticâret mi olur hâcî baba

22. Oldı zengînle zügürtlüge misâl her rûz
    Deve bir akçeye kıymetlü bin akçeye ucuz

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

23. 'Âşıkum dâmen sürer dîvânelük gam mı bana
    Cezbelü şütrün[91] çulı egri gerekdür dil-berâ

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

---

[90] nâka: baka EH

[91] EH nüshasında "şütürüň", MÖ nüshasında "üştürüň" biçiminde yazılan bu kelime, vezin icabı "şütrüň" olarak metne alındı.

Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

24. Rakīb ile ber-â-ber bey‘ iderler ‘aşk-ı meftûnı
Deve ucuz ceresveş olmasa boynında mel‘ûnı

Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

25. Bîm-i zenden varamaz şevher-i kâhiller eve
Kuş olur yük diseler uçmağa geldükde deve

Mefâ‘ilün / Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

26. Yutar deveyi havudıyla tob gibi fi’l-hâl
Giçürdi ipli elekden emîn-i beytü’l-mâl

Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

27. Sârbân-zâde süvârî gelür olsa da‘vet
Deveciyle görüşen kapuda lâzım vüs‘at

Hasîb Dîvânı’nda dikkat çeken hususlardan birisi de Nedîm’e yazdığı tehzil ve Hevâyî mahlasını kullanarak yazdığı mizahi şiirlerdir. Nedîm’in 8 beyitlik meşhûr gazelini şöyle tehzil etmiştir:

NEDÎM	HASÎB
Haddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş sana Mey süzülmüş şîşeden ruhsâr-ı âl olmuş sana	Mühreden geçmiş fürûğ-ı meh cemâl olmuş bana Mihr ‘aks itmiş şafak ruhsâr-ı âl olmuş bana
Bûy-ı gül taktir olunmuş nâzın işlenmiş ucu Biri olmuş hoy birisi dest-mâl olmuş sana	Hˇâceden çıkmış zerâfetle ‘alîm olmuş bana Şîve üstâddan el öpmiş hoş hisâl olmuş bana

Sihr ü efsûn ile dolmuşdur derûnun ey kalem Zülf-i Hârûtun demek mümkin ki nâl olmuş sana	Sahk olup rub'-ı sabâ tekrîr olup lezzât-ı kand Birisi reftâr birisi makāl olmış bana
Şöyle gird olmuş Firengistân birikmiş bir yere Sonra gelmiş gûşe-i ebrûda hâl olmuş sana	Devr-i bende merdüm-i çeşmün geçüp her nazarı Eylemiş ruhsârunı âzürde hâl olmış bana
Ol büt-i tersâ sana mey nûş eder misin demiş El-aman ey dil ne müşkilter suâl olmuş sana	Târ ü pûd itmiş niyâz u nâzı cûlâh-ı şekîb Eylemiş nesc-i fitende dûş şâl olmış bana
Sen ne câmın mestisin bi'llah kimin hayrânısın Kendin aldırdın gönül n'oldun ne hâl olmuş sana	Şöyle sîr olmış dehânun kim güzâr itmiş nefes Nutk sarf itmek muhâl-ender-muhâl olmış bana
Sen ne câmm mestisin bi'llah kimin hayrânısın Kendin aldırdın gönül n'oldun ne hâl olmuş sana	Vâkı'â rü'yâ mı ya hulyâ mı söylersin Hasîb Çün Nedîm-i hurde-bîn özge hayâl olmış bana
Yok bu şehr içre senin vasf etdiğin dil-ber Nedîm bir peri-sûret görünmüş bir hayâl olmuş sana	-

XVII. asrın sonu ve XVIII. asrın başlarında yaşayan Kuburîzâde Abdürrahim, bir divan şairi olarak kaleme aldığı hiciv ve mizah konularının dışındaki şiirlerinde Rahmî mahlasını, hiciv ve mizah konularını ele aldığı şiirlerinde ise Hevâyî mahlasını kullanmıştır. Müstehcen hicivlerle şaire karşılıklar yazan Rahmî'nin arkadaşları da Hevâyî mahlasını kullanmış ve zamanla bu mahlastaki şiirler karışmaya başlamıştır. Divan şairlerinin bazıları bu uygulamayı sürdürerek hiciv ve mizah konulu şiirlerinde Hevâyî mahlasını tercih etmişlerdir.[92] *Hasîb Dîvânı*'nda da böyle iki şiir yer almaktadır:

---

[92] Hikmet Feridun Güven, *Klâsik Türk Şiirinde Hiciv*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1997, s. 364-365.

Hatlanur dökem yolında eşk-i hûn-âlûd hep
Sevdigüm mankır kuşıdur akçedür maksûd hep

Olmışına hâmına bakmaz ağaca çıkıcak
Bâğbân bir dâne komaz düşürür emrûd hep

Soyramânîden (?) yapınca kîseler Boşnak n'ola
Arnabudlar giydiler yilek çuka kapûd hep

Na'ra ile birbirine dirler ormatus gerus
Unudup çengâneler yollardaki haydûd hep

Ey Hevâyî deffe-i hiddetle cüllâh-ı hayâl
Atlas-ı nazmın dokurken kırdılar târ pûd hep

***

Eylemem fundukçılık kestâneden itdüm ferâğ
Köfte-hor olmam hele küfkâneden (?) itdüm ferâğ

Ağzuma aldum leb-i şîrînüni helvâ gibi
Çaşnî-i lezzet-i kayığâneden itdüm ferâğ

Hoş gıdâdur mercümek sâhib-riyâzât olmışum
Gerçi çorbası ile târhâneden itdüm ferâğ

Bend idüp fitrâküme yağmurlık ile heybeyi
Kayd-ı hurc-ı pâldüm-i seksâneden itdüm ferâğ

Ben Hevâyî şimdi tağlarda köçekciyüm bugün
Çirke-i çengâne-i 'örfâneden itdüm ferâğ

Bazı kasidelerde şairler şiirin ahengini artırmak, tek düzeliği kırmak maksadıyla matlaı yeniler ve buna tecdîd-i matla adı verilir. Tecdîd-i matla umumiyetle uzun kasidelerde kullanılır. *Hasîb Dîvânı*'nda buna benzer bir uygulama söz konusudur. Şair seleflerinden farklı olarak gazelde tecdîd-i matlayı kullanmış ve matla beyitlerini aralıklı kullanmayıp arka arkaya gelecek şekilde tanzim etmiştir. Muhtemelen şairin yenilik arayışı olarak değerlendirilebilecek bu uygulama iki şiirde karşımıza çıkmaktadır:

'Arakla 'ârızun olmakda pür-nem **tâzeden tâze**
Düşer gûyâ gül-i âl üzre şebnem **tâzeden tâze**

İçenler şerbet-i la'lin çü zemzem **tâzeden tâze**

‘İlâc eyler dil-i bîmâra her dem **tâzeden tâze**

Hat-ı hüsnin tirâş eyler o gül-fem **tâzeden tâze**
Ki tecdîd-i mahabbet eyler ‘âlem **tâzeden tâze**

Güzeşte demleri yâd eylemek kalbe safâ virmez
Gelürken hâtır-ı mahzûnına gam tâzeden tâze

Yeniler eski derdin çeşm-i bîmârın gören ‘âşık
Ne denlü dest-i lutfı hoşa merhem tâzeden tâze

Çürümez rızka virdüm nakd-ı fenni bâğ-ı vuslatda
Alup şeftâlûler ser-tâ-be-pâ hem tâzeden tâze

Gönül virmez kocamaz ruhsârı bu kadar ‘uşşâkun
Hasîbâ nev-leheb nev-reste sevsem tâzeden tâze

***
Ruh-ı âlin beyâz-ı levh-i vech-i nâzenîn **üzre**
Görenler zann ider gül-bergdür [kim] yâsemîn **üzre**

Dökülmiş kâkül-i müşgîn hatt-ı ‘anberîn **üzre**
Komışlar kıl kalem i‘râb-ı âyât-ı mübîn **üzre**

Ser-i gîsûda seyr it hâl-i [bî]-hadd [ü] bî-‘adedin
Çekilmiş leşker-i Hindûstân ıklîm-i Çîn üzre

Olurlar pâs-bân-ı ebruvânun çeşm-i hˇâbın
Durur iki kemend-endâzdur ceyş-i kemîn üzre

Yine ihdâya lâyık bir gül açmış bezm-i ahbâba
Hasîbâ gülsitân-ı tab‘-ı Fennî nev-zemîn üzre

Klasik Türk edebiyatında hemen her varlığa edebî bir hassasiyetle yaklaşan şairlerimizin kendilerine karşı bakışları da edebîdir. Her ne kadar şiirlerinde âşık kimliğindeyken mazlûm, garîb, bîçâre olarak kendilerini vasıflandırırlarsa da söz konusu şiir sanatı ve şairlik gücü olduğunda üst perdeden bakan mağrur ve hâkim bir edaya bürünürler. Şiir vadisinde sahip oldukları mevkiyi, meşhur şairlerle mukayese ederek söz sözlemede ne derece usta olduklarını ispata çalışırlar. Bu tavrı Hayrabolulu Hasîb’de de görmek mümkündür. Şair kaleme aldığı “sözüm” redifli şiirle şairlik kabiliyetini ortaya koymak istemiştir. He ne kadar gazel nazım şekliyle

yazılmış bir şiir de olsa kasidelerin fahriye kısmını andıran bir muhtevaya sahip olan bu şiir şöyledir:

Şâh-ı taht-ı mülk-i nazm[um] şer‘ u kânûndur sözüm
Lâyık-ı pâkîze-i tab‘-ı hümâyûndur sözüm

Her ne denlü eylesem noksân irişmez bezl ü sarf
Mâlik-i kenz-i ‘ulûmum mâl-i Kârûn’dur sözüm

Niceler itmez hased İblîs-i pür-telbîsveş
La‘net-i dehhâl-i mel‘ûn ibn mel‘ûndur sözüm

Armağan-ı ‘âlem-i gayb-i Hudâ’dur cümlesi
Kâşif-i esrâr-ı kevn sırr-ı meknûndur sözüm

Ben bir ‘ummânum ki yokdur hadd ü pâyânum benüm
‘Ârif-i Nîl ü Fırât [u] Şatt u Ceyhûn’dur sözüm

Rîze-i elmâsveş zahmı kabûl itmez ‘ilâc
Deşne-i zehr-âb-ı sadr-ı düşmen-i dûndur sözüm

İrmişüm taklîd ile tahkīka dervîşüm bugün
Derd idindüm Hazret-i Yezdân bî-çûndur sözüm

Nokta nokta nükte-i mevhûm-ı tahrîr-i evc
Gâlibâ bir gerden-i pür-hâle meftûndur sözüm

Sâ’il-i dehr-i denîye virmede nakd-i cevâb
Şâ‘ir[üm] bu ‘âleme gûyâ ki medyûndur sözüm

Vezn-i tab‘î tâ ezel vehb-i İlâhî’dür bana
Anun içün böyle pür-ma‘nâ vü mazmûndur sözüm

Câna urdum bir ağızdan ben tüfeng-i tab‘la
Reşk iden hâsidlerün bağrına kurşundur sözüm

Sarf-ı makdûr eyledüm cümle tasavvuf söyledüm
Hikmet ü nahv ü ma‘ânîden de bîrûndur sözüm

Mısra‘-ı ebyâtuma mâ’ildür erbâb-ı suhan
Kāmet-i dil-ber gibi zîrâ ki mevzûndur sözüm

Revnak-ı mecmû‘a-i ‘âlemdür eş‘ârum benüm

Ser-te-ser meşhûr-ı ‘âmm-ı rub‘-ı meskûndur sözüm

Mısra‘-ı nazm ile teshîr-i cüvânân eylerüm
Hep musahhardur bana çün sihr-i efsûndur sözüm

Bî-nazîrüm ben selâsetle belâgatde bugün
Nazm-i pâk-i Nâbî-i dânâdan efzûndur sözüm

Eyle bir kerre mihekk-i tab‘-ı hâlisle ‘ayâr
‘Ayn-ı ‘ibretle nazar kıl sâfî altundur sözüm

Gûş idince mürdeye bahş-ı hayât eyler o dem
Ben Hasîb’üm mu‘ciz-i ‘Îsâ’ya makrûndur sözüm

KAYNAKÇA

ABDULKADİROĞLU, Abdulkerim (hzl.), *İsmail Belîğ Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr,* AKM Yay., Ankara 1999.

Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, Beyrut 1418/1997, C. I-II.

Ahmed Müsellem Efendi, *Şerh-i Kasîde-i Şümu'-ı Lâmi' fî Beyân-ı Etvâr-ı Sâbi',* 29 Şaban 1314.

AKBAYAR, Nuri (hzl.), *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, C. 2.

AKKUŞ, Mehmet – Yılmaz, Ali (hzl.), *Osmânzâde Hüseyin Vassâf, Sefîne-i Evliyâ*, Kitabevi Yay., İstanbul 2011, C. 3.

AKSOYAK, İsmail Hakkı, "Hasîb, Derviş Seyyid Mehmed", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1801 [erişim tarihi: 01.10.2015]

AKÜN, Ömer Faruk, "Divan Edebiyatı", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi,* TDV Yay, İstanbul 1994, C. 9.

AKYÜZ, Kenan vd. (hzl.), *Fuzûlî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 2000, s.147.

ALBAYRAK, Nurettin, *Türkiye Türkçesinde Atasözleri***,** Kapı Yay., İstanbul 2009, s. 367.

ARSLAN, Mehmet (hzl.), *Mehmet Siraceddin Mecma-ı Şuara ve Tezkire-i Üdeba,* Dilek Matbaacılık, Sivas 1994.

ATEŞ, Ahmet, "Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârih-i Âl-i Osman Münasebeti İle)", *Türkiyat Mecmuası*, C. VII-VIII, 1942.

AYDIN, Haluk, "Klasik Türk Şiirinden Namık Kemal'e Vatan Kavramı", *Namık Kemal Sempozyumu Bildiriler*, Tekirdağ 2010, C. 1.

AYDINER, Mesut (hzl.), *Mü'minzâde Seyyid Ahmed Hasîb Efendi Ravzatü'l-Küberâ Tahlil ve Metin,* TTK Yay.,Ankara 2003.

BABİNGER, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (çev. Coşkun Üçok), Kültür Bak. Yay., Ankara 1992.

Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-Ârifîn, Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musannifîn*, Beyrut 1992/1413, C. II.

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Matba'a-i Âmire, İstanbul 1333.

COŞKUN, Menderes (hzl.), *Manzum Bir Şairler Tezkiresi Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân,* Bizim Büro Yay., Ankara 2002.

ÇAKIR, Emine, "Hasîb-i Üsküdârî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6063 [erişim tarihi: 01.10.2015]

ÇEÇEN, Halil (hzl.), *Fıtnat Hanım Hayatı, Sanatı ve Divanı*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2008.

ÇİFTÇİ, Ömer (hzl.), *Fatîn, Hatîmetü'l-Eş'âr,* http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219117/h/metin.pdf [erişim tarihi: 01.10.2015]

DEMİREL, Gamze (hzl.), *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı: İnceleme- Tenkitli Metin- Tahlil,* Elazığ Fırat Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, 2005.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, İstanbul 2013.

EKİNCİ, Ramazan - İNAN, Göker, "Hasîb, Mü'minzâde Ahmed Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=168 [erişim tarihi: 01.10.2015]

EKİNCİ, Ramazan, "Hâkim Mehmed Efendi'nin Divanında Yer Almayan Şiirleri", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 34.

EKİNCİ, Ramazan, "HASÎB, Uşşâkîzâde Seyyid İbrâhîm", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1134 [erişim tarihi: 01.10.2015]

EKİNCİ, Ramazan, "Hayrabolulu Hasîb ve Eserlerinden Örnekler", *Yeni Türkiye* - Balkanlar ve Rumeli Özel Sayısı, C. 2.

ERDEM, Sadık (hzl.), *Ârif Hikmet, Tezkire-i Şu'arâ,* TTK Yay., Ankara 2014.

ERDEM, Sadık (hzl.), *Râmiz ve Âdâb-ı Zurâfâ'sı,* AKM Yay., Ankara 1994.

ERDOĞAN, Hilal, "Hasîb Dede", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=5483 [erişim tarihi: 01.10.2015]

EROĞLU, Süleyman, “Türk Edebiyatında Miyâhiyye Türüne Bir Örnek: Hâsib Efendi'nin Miyâhiyyesi”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 2008* 15.

Fatin Dâvûd, *Tezkire-i Hâtimetü’l-Eş’âr*. İstanbul 1271.

Fındıklılı İsmet, *Tekmiletü’ş-şakâ’ik fî Hakk-ı Ehli’l-hakâ’ik* (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989.

GENÇ, İlhan (hzl.), *Esrar Dede Tezkire-i Şu’arâ-yı Mevleviyye: İnceleme-Metin*. AKM Yay., Ankara 2000.

GÜNDOĞDU, Raşit (hzl.), *Uşşâkîzâde Târîhi*, Çamlıca Yay., İstanbul 2005.

GÜNDOĞDU, Raşit, “Uşşâkîzâde İbrahim Efendi”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi,* TDV Yay, İstanbul 2012, C. 42.

GÜNGÖR, Zülfikar, “Osmanlı Döneminde Çorumlu Divan Şairleri",*Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* C. IV S. 7-B.

GÜRBÜZ, Mehmet, “Hasîb, Yedikulelizâde Seyyid Abdulhalîm Efendi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay =3970 [erişim tarihi: 01.10.2015]

GÜVEN, Hikmet Feridun, *Klâsik Türk Şiirinde Hiciv*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1997.

Halîm Girây, *Gülbün-i Hânân*, İstanbul 1290.

HORATA, Osman, “Son Klasik Dönem (Şiir)”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Kültür Bak. Yay., İstanbul 2007, C. 2.

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri [erişim tarihi: 01.10.2015]

Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ-i Ebrâr*, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar 2307.

İNCE, Adnan (hzl.), *Sâlim Efendi Tezkiretü’ş-Şu‘arâ,* AKM Yay., Ankara 2005.

İPEKTEN, Haluk vd., “XVIII. yy. Divan Nazmı”, *Büyük Türk Klâsikleri,* Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul 1987.

KARAGÖZ, İsmail, *Esma-i Hüsna*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2007.

KARATAY, Fehmi Ethem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C. 2.

KARAVELİOĞLU, Murat (hzl.), *Prizrenli Şem'î Dîvânı*, Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul 2014.

KILIÇ, Atabey, "Hasîb", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1942 [erişim tarihi: 01.10.2015]

KILIÇ, Filiz (hzl.), *Şefkat, Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdadî*, Kültür ve Turizm Bak. e-kitap, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10742,metinsbpdf.pdf?0 [erişim tarihi 01.02.2015]

KİSSLİNG, Hans Joachim, *Usâqîzâde's Zeyl-i Saqa'iq,* Otto Harrasowitz, Wiesbaden 1965.

KOÇ Mustafa – TANRIVERDİ, Eyüp (hzl.), Mütercim Âsım Efendi, *Kâmûsü'l-Muhît Tercümesi*, Yazma Eserler Kurumu Başk. Yay., İstanbul 2013, C. 1.

Komisyon, "Hasib Dede" *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yay. İstanbul 1981, C.4.

Komisyon, "Hasîb", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* Dergâh Yay., İstanbul 1980, C. 4.

Komisyon, "Hasib-i Üsküdarî" *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yay. İstanbul 1981, C.4.

Kömürkaya-zâde Fennî, *Dîvân*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi E.H. 1633.

KUT, Günay – KUT, Turgut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme". *Türkische Miszellen: Robert Anhegger Armağanı,* İstanbul 1987.

KUT, Günay, "Ahmed Hasîb Efendi", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi,* TDV Yay., İstanbul 1989, C. II.

KUTLAR, Fatma Sabiha (hzl.), *Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî Dîvânı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004.

LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Yay., Ankara 2008.

MACİT, Muhsin (hzl.), *Nedîm Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara 1997.

MAJER, Hans Georg, "Uşşâkî-zâde", *İslâm Ansiklopedisi,* MEB Yay., Eskişehir 1997, C. XIII.

MAJER, Hans Georg, *Vorstudien Zur Geschichte Der İlmiye Im Osmanichen Reich*, R. Trofenik München 1978.

MAZIOĞLU, Hasibe, *Nedîm'in Dîvân Şiirine Getirdiği Yenilikler,* Akçağ Yay., Ankara 2012.

Mustafa b. Şemseddin, *Ahterî-i Kebîr,* Ali Bey Matbaası, İstanbul 1292.

MUTÇALI, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul 1995.

Müstakim-zâde Süleymân Sa'deddin Efendi, *Mecelletü'n-Nisâb*, (Tıpkıbasım), Kültür Bak. Yay., Ankara 2000.

İbnülemîn Mahmûd Kemâl (hzl.), *Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn Efendi, Tuhfe-i Hattâtîn,* Devlet Matbaası, İstanbul 1928.

OĞRAŞ, Rıza (hzl.), *Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-Endûz'u*, Kültür Bak., e-kitap, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219113/h/bahce.pdf [erişim tarihi: 01.10.2015]

ÖZDİNGİŞ, Vicdan (hzl.), *Sabîh Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi SBE Basılmamış Doktora Tezi, Konya 1998.

ÖZGÜL, M. Kayahan, *Dîvân Yolundan Pera'ya Selâmetle*, Hece Yay., Ankara 2006.

ÖZTUNA, Yılmaz, *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*, Kültür Bak. Yay., Ankara 1990, C. 1.

Sâlim Efendi, *Tezkire-i Sâlim,* İkdam Matbaası, Dersaadet 1305.

SARAÇ, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye,* 3F Yay., İstanbul 2007.

SEZEN, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2006.

Silahdârzâde Mehmed Emin, *Tezkire*, Yazma, Millet Ktp. Ali Emirî Tarih, no 795.

ŞAHİN, Kürşat Şamil, "HASÎB, Çorumîzâde Seyyid Mehmed" *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4000 [erişim tarihi: 01.02.2015]

Şefkat, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî*, Beyazid Ktp. Veliyyüddin Efendi 3427.

Şefkat, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî*, Millet Ktp. Ali Emirî Tarih 770.

Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî,* İkdâm Matbaası, Dersaâdet 1317.

Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekāyiü'l-Fuzalâ*, (tıpkıbasım: A. Özcan) Çağrı Yay. İstanbul 1989, C. III.

TANMAN, M. Baha, "Atâ Efendi Tekkesi", *DİA,* İstanbul 1993, C. 4.

TUMAN, Mehmed Nâil, *Tuhfe-i Nâilî - Dîvân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri,* (tıpkıbasım: C. Kurnaz-M. Tatcı) Bizim Büro Yay., Ankara 2001.

UĞUR, Ali, *The Ottoman Ulemâ in The Mid-17 th. Century, An Analysis Of The Vakâ'i'ü'l-Fuzalâ Of The Mehmed Şeyhî Efendi,* Klaus Schwarz Verlag, Berlin 1986.

ÜNVER, İsmail, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Turkish Studies*, Volume 3/6, Fall 2008.

YILMAZ, Mehmet, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, Sütun Yay., İstanbul 2008,

YÖNTEM, Ali Cânib, "Vekāyiü'l-Fuzalâ", *Hayat Mecmuası*, Ankara 1928, III/75.

ZÜBEYİROĞLU, Ruhsar (hzl.), *Mecmû'atü't-Terâcim, Mehmed Tevfik Efendi.* İstanbul Üniversitesi SBE Basılmamış Doktora Tezi, 1989.

3. BÖLÜM

Metin Tesisinde Dikkat Edilen Hususlar

- Metinde geçen Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat* isimli sözlüğü[93] esas alındı.

- Arapça ve Farsça kökenli ek ve tamlamaların imlasında İsmail Ünver'in *Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler* adlı makalesinde[94] ifade edilen esaslara uyuldu.

- Tenkitli metin tesisinde Ahmed Ateş'in *Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osman Münâsebeti ile)* isimli çalışmasında[95] belirtilen usullere riayet edildi.

- Tenkitli metin kurmada Hayrabolulu *Hasîb Dîvânı*'nın mevcut iki yazması olan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Emanet Hazinesi numara 1617'de ve Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Muzaffer Özak Yazmaları 232/1'de kayıtlı nüshalarından istifa edildi. Aparata alınan nüsha farklarında ve yapılan açıklamalarda ilk yazma için (EH), ikincisi için ise (MÖ) kısaltması kullanıldı.

- Topkapı Sarayı nüshası (EH) daha özenli bir imlayla yazıldığı, fiziksel bakımdan düzgün olduğu, daha çok sayıda manzume barındırdığı ve müellifin vefatından kısa bir süre sonra istinsah edildiği için tenkitli metinde esas alındı.

- Nüsha farkları gösterilirken farkın olduğu yere dipnot konuldu. Dipnotta, metne alınan varyant yazıldı. Karşısına (:) işareti konulduktan sonra diğer nüshada görülen varyant belirtildi. Metne alınmayan nüsha farkının yanına bulunduğu yazmanın kısaltması yazıldı. "dil:ol EH" ifadesi, metne alınan "dil" kelimesinin Topkapı Sarayı nüshasında "ol" şekliyle geçtiği anlamına gelmektedir.

- Manzumelere ve beyitlere sayı verildi.

---

93 Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, İstanbul 2013.

94 İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Turkish Studies*, Volume 3/6, Fall 2008, s. 1-46.

95 Ahmet Ateş, "Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârih-i Âl-i Osman Münasebeti İle)", *Türkiyat Mecmuası*, C. VII-VIII, 1942, s. 253-267.

- Manzume sayılarının yanına dipnot konuldu. Dipnotta manzumenin bulunduğu nüsha ve varak belirtildi. Varak bitiminde ise yeni geçilen varağın sayısı belirtilmedi. Bunun nedeni gereksiz dipnot kullanmaktan kaçınmak, böylece metni ağırlaştırmanın önüne geçmektir.

- Manzumelerin başına aruz kalıpları yazıldı. Aruz kusuru bulunan mısraların durumu dipnotta açıklandı.

- Bazı manzumelerde birden fazla kalıp kullanılmıştır. Bu şiirlerde kalıbın değiştiği beyitlerin üzerine yeni kalıplar yazıldı.

- Gerekli yerlerde metin tamiri yapıldı. Tamir yapılan yer köşeli ayraç [ ] ile gösterildi.

- Okunuşundan emin olunamayan sözcüklerin yanına soru işareti (?) konuldu.

- Metindeki yargı bildiren Arapça ve Farsça ifadeler Arap alfabesiyle yazıldı. Türkçeye çevirileri dipnotta verildi.

- Şairin tamamlamak ya da nazire yazmak amacıyla iktibas ettiği başka şairlere ait beyitler *italik* olarak gösterildi.

- Müstensih hatası ile "buhrân", "târîh", "hoş", "erâzil" olarak yazılmış kelimeler aslî imlaları olan "buhrân", "târîh", "hoş" ve "erâzil" biçimleriyle metne alındı.

- İki aynı ünsüz harf ile biten Arapça kelimelere ünsüz ile başlayan bir ek geldiğinde bu ünsüzlerden biri kaldırıldı. Örnek: hattlar (hatlar), hazzda (hazda), havâssdan (havâsdan) vb.

- Ebcet hesabı ile tarih bildiren mısralar Arap alfabesiyle yazıldı. Dipnotta ilgili mısranın ebcet karşılığı bildirildi.

Transkripsiyon Alfabesi

Transkripsiyon Alfabesi			
ا	a / e â	ض	ż, ḍ
ب	b	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s̱	ع	'
ج	c	غ	ġ
ح	ḥ	ف	f
خ	f	ق	ḳ
د	d	ك /ک	/ kň
ذ	ẕ	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
س	s	ه	a/ e /h
ش	ş	و	u/ü/o/u/v
ص	ṣ	ى	î/y

Hayrabolulu *Hasîb Dîvânı*'nın Tenkitli Metni

ḪAYRABOLI ḲAṢABASINDA SĀKİN ÇORUMĪ-ZĀDE ES-SEYYİD MEḤEMMED ḤASĪB EFENDİ'NÜŇ ĠAZELİYYĀTIDUR

1.

Mefā ʿilün / Fe ʿilātün / Mefā ʿilün / Fe ʿilün
Müctes: . - . - / . . - - / . - . - / . . -

1. Açar kebūter-i dil[96] ʿazme per ü bāl saňa
   Bāzīçe levḥa-i cān üzre ʿarż-ı ḥāl saňa

2. Ḫayāl-i elif-i ḳadüňle ḫayāle dönmiş[97]
   Ḥamīde-ḳāmet-i ʿāşıḳ degül mi dāl saňa

3. Kitāb-ı ḥüsnüň ider tār-ı kākülüň iʿrāb
   Görüp bu vech ile kim itdi ḳīl ü ḳāl saňa

4. Ḥarāmī ġamzelerüň el süyūfa ursunlar
   Biz eyledük güzelüm ḳanımuz ḥelāl saňa

5. Döner Ḥasīb dil-i vīrāne beyt-i maʿmūra
   Ṣunarsa pīr-i muġān köhne bir sifāl saňa

2.

Fā ʿilātün / Fā ʿilātün / Fā ʿilātün / Fā ʿilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. ʿAzm-i kūy-ı vaṣl-ı yār āsān olur [her an] baňa
   Ḫançeri bir ince belde olmasa reh-zen baňa

2. Sevdügim çīn-i cebīn itdükce aʿdā ḫandedür
   Çerḫ-i ġaddār eylemekde cevri[98] her yüzden baňa

3. Cismüm[99] ol deňlü żaʿīf oldı ki olur bār[100]-girān
   Olsa tār-ı ʿankebūt egnümde pīrāhen baňa

---

1 EH 1^b, MÖ 1^b

96 dil: ol EH

97 Her iki nüshada "dönmişler" şeklinde yazılan bu kelime vezin gereği "dönmiş" biçiminde okundu.

2 EH 1^b, MÖ 1^b

98 cevri: cevr MÖ

99 Cismüm: Çeşmüm MÖ

100 bār: yār MÖ

4. Māni'-i seyr-i cemāl olmaḳda zülf-i kāfiri
Dost yüzinden görinür ol rū-siyeh düşmen baña

5. Ḫāk-i pāyın tūtiyā ḳıldum Ḥasībā ol şehüñ
Dimeye tā ki eḥibbā dīdeler rūşen baña

3.

Fā 'ilātün / Fā 'ilātün / Fā 'ilātün / Fā 'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Mühreden geçmiş fürūġ-ı meh cemāl olmış baña
Mihr 'aks itmiş şafaḳ ruḫsār-ı āl olmış baña

2. Ḫ˘āceden çıḳmış ẓerāfetle 'alīm olmış baña
Şīve[101] üstāddan el öpmiş ḫoş ḫiṣāl olmış baña

3. Saḥḳ olup rub'-ı ṣabā tekrīr olup leẕẕāt-ı ḳand
Birisi reftār birisi maḳāl olmış baña

4. Devr-i bende merdüm-i çeşmüñ geçüp her naẓarı[102]
Eylemiş ruḫsāruñı āzürde ḫāl olmış baña

5. Tār ü pūd itmiş niyāz u nāzı cūlāh-ı şekīb
Eylemiş nesc-i fitende dūş şāl olmış baña

6. Şöyle sīr olmış dehānuñ kim güẕār itmiş nefes
Nuṭḳ ṣarf itmek muḥāl-ender-muḥāl olmış baña

7. Vāḳı'ā rü'yāmı ya ḫulyā mı söylersin Ḥasīb
Çün Nedīm-i ḫurde-bīn özge ḫayāl olmış baña

4.

Mefā 'īlün / Mefā 'īlün / Mefā 'īlün / Mefā 'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Beyāż fes üzre ṣarmış ḳırmızı şāl ol melek-sīmā
Şu'ā-ı nūr-ı şem' ü şu'le-i cevvāledür gūyā

2. Beyāż fes ḳırmızı şālı gören mestāne ẓanneyler

---

3 EH 1[b], MÖ 1[b]

101 Şīve: Şīve-i MÖ

102 naẓarı: naẓarası MÖ

4 EH 2[a], MÖ 2[a]

Şarāb-ı nāba düşmiş ʻaks-i ḫūrşīd-i cihān-ārā

3. Dinilür penbe ile āteşüñ oyunı[103] olmazmış
Beyāż fesde meger gül-penbe şālın görmemiş ḥālā

4. Beyāż fes ḳırmızı şālın gören bāzār-ı ḥüsnüñde
Ṣanurlar dürce yāḳūt içre ḳonmış dürr-i yektā

5. Beyāż fes ḳırmızı şāl içre gülzār-ı leṭāfetde
Derūn-ı ġonce-i ḥamrāda olmış ḳarṭopı peydā

6. Fes üzre şālını destinde ol şāhı ṣarar gördüm
Beyāż üzre çeker menşūr-ı laʻlüñ ile ṭuġra

7. Beyāż-ı fes-iḥāli ḳaldı çeşmüm ḫaclegāhında
Ḳızıllıḳ aḳlıḳlarıyla müzeyyen nev-ʻarūsāsā

8. Miyān-ı şālde at ḳapdı fesin ḥaddi ʻuşşāḳa
Ḳurulmış lālezāra ya semende ḫayme-i zībā

9. Beyāż çıḳdı miṡāl oyını şimdi ḫūbānuñ
Fes üzre şāluñı seyr eyledükde ʻāşıḳ-ı şeydā[104]

10. Beyāż fes ḳırmızı şāl ile dirler sūḳ-ı ʻaşḳ içre
Ṣatarmış kāse-i mercān içinde sükkerī ḥelvā

11. Beyāż fes şāl ṣandılar ol pençe-i mihrüñ
Şafaḳda ġurre-i ġarrā muḥannā bā-yed-i beyżā

12. Ḥasībā dir görenler ḳırmızı şālı beyāz ile
Gül-i sürḫde sefīd olmış yine ol gülşenī raʻnā

5.
ʻAbdu'r-raḥīm Efendi-zāde'nüñ Ḥaleb'de Ayaḳ Nā'ibi Tābī Efendi'nüñ Ġazeline Naẓīre-i Ḥasīb

Mefā ʻīlün / Mefā ʻīlün / Mefā ʻīlün / Mefā ʻīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Olınca yek nigeh çeşm-āşinā-yı duḫter-i tersā

---

[103] oyunı: oynunı MÖ

[104] ʻāşıḳ-ı: ʻāşıḳı MÖ

5 EH 2ª, MÖ 2ª

Esīr itdi beni zülf-i dü-tā-yı duḫter-i tersā

2. Mükaḥḥal dīde ebrū vesme-keş ruḫsār pür-ġāret
Dili aldı muḥannā dest ü pāy-ı duḫter-i tersā

3. Ṣurāḥī gerden-i billūr mey leb şeftālū ġabġab
'Aceb mi olsa göñlüm mübtelā-yı duḫter-i tersā

4. Müşevveş eyledi ḫˇāb-ı perīşānum gibi ḥālüm
Hevā-yı gīsuvān-ı müşgbār-ı duḫter-i tersā

5. İder cā deyr-i 'aşḳı Tābī-i ṣūret-perest āḫir
Ne kāfirce belādur ibtilā-yı duḫter-i tersā

6.

Fe 'ilātün / Mefā 'ilün / Fe 'ilün
Cedid: . . - - / . - . - / . . –

1. Bikr-i mażmūn-ı şi'r-i mevżūnum
Bir mütellā 'arūsdur gūyā

2. Kātib-i māşıṭa naẓīri Ḥasīb
Ḫaṭṭına zer-feşān olursa sezā

7.
Ḥaṣīb Efendi Maḫdūm-ı Ḫodına Tārīḫi

Fā 'ilātün / Fā 'ilātün / Fā 'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . –

1. Mevlidi tārīḫini didim Ḥasīb
'Āleme ān geldi 'Alī Żiyā[105]

(عالمه آن كلدى على ضيا)[106]

8.
Şeyḫ Meḥemmed 'Aṭāu'llāh Efendi'nüñ Kerīmesine Tārīḫi

---

6 EH 2b, MÖ 2b

7 EH 2b, MÖ 2b

105 Bu mısrada vezinde bir hecelik eksiklik söz konusudur.

106 Bu mısra ebced hesabına göre 1182 rakamını vermektedir.

8 EH 2b, MÖ 2b

Fā ʿilātün / Fā ʿilātün / Fā ʿilātün / Fā ʿilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Müjde birle didi hātif mevlidi tārīḫini
   Eyledi nāzik Nefīse Ḫānım'ı Allāh ʿaṭā

   (ايلدى نازك نفيسه خانمى الله عطا)[107]

Ḥarfü'l-bā[108]

9.

Mefā ʿīlün / Mefā ʿīlün / Mefā ʿīlün / Mefā ʿīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Şuʿāʿ-ı hāleyi bir ḫalḳa-i zencīr ider mehtāb
   Ki ḥāl-i Ḳays erbāb-ı dile taḳrīr ider mehtāb

2. Sühā der-eşheb-i ebr olmış elde sīm çevgānı
   Gürūh-ı aḫterān alayını tesyīr ider mehtāb

3. Benātü'n-naʿş'ı[109] ḳılmış bir ʿaṣā hāleyi ḫırḳa[110]
   Ki ehl-i şāmı ḳayd-ı ḫˇāb ile tesḫīr ider mehtāb

4. Ṭarīḳ-ı ḥacda meşʿal-keş midür eyā ki yandurmış
   Miyān-ı kārbān-ı encümi tenvīr ider mehtāb

5. Ḥasīb altun midād ü sīm kilkiyle bu tanẓīri
   Zer-efşān āsumānī kāġıda taḥrīr ider mehtāb

10.

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Ḫaṭlanur dökem yolında eşk-i ḫūn-ālūd hep
   Sevdigüm manḳır ḳuşıdur aḳçedür maḳṣūd hep

---

107 Bu mısra ebced hesabına göre 1185 rakamını vermektedir.

108 **Ḥarfü'l-bā: -** MÖ

9 EH 2b, MÖ 2b

109 Benātu'n-naʿş'ı: Cennātü'n-naḳşını MÖ

110 Bu mısrada vezinde bir hecelik eksiklik söz konusudur.

10 EH 2b, MÖ 2b

2. Olmışına ḫāmına baḳmaz aġaca çıḳıcaḳ
Bāġbān bir dāne ḳomaz düşürür emrūd hep

3. Ṣoyramānīden (?) yapınca kīseler Boşnaḳ n'ola
Arnabudlar giydiler yilek çuḳa ḳapūd hep

4. Na'ra ile birbirine dirler ormatus gerus
Uňudup çengāneler yollardaġı ḥaydūd hep

5. Ey Hevāyī deffe-i ḥiddetle cüllāh-ı ḫayāl
Aṭlas-ı naẓmın doḳurken ḳırdılar tār pūd hep

11.

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün
Muzāri': _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Gitdükce germ olmasına meclis-i ṭarab
Sāḳī-i nerm-meşreb-i gül-çihredür sebeb

2. Raṭl-i girānı muġbeçe aġırlıḳ eyledi
Olmış meger ki nāmzed-i duḫter-i 'ineb

3. Dest-i ṭaleble ayaġı taḳbīl olur müdām
Pīr-i meyüň du'ā-yı ḳadeḥ ḥürmetine heb

4. Gül mevsimi de geldi boġaz seyrin eylesek
Çözseydi bend-i gerdeni her şūḫ-ı ġonce-leb

5. 'Iyd üsti beş ḥisābınadur bu ġazel Ḥasīb
Taḫmīse raġbet itse eḥibbā degül 'aceb

12.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Libās-ı sebzler giy ey perī peyker meleklik yap
Cihānda ḥüsn-i ġılmān ü behişte müştereklik yap

2. Ser-ā-ser şerḥa vü zaḫm ile naḳş-ı tāzedür sīnem
Efendim al ḳumaşı nev-ẓuhūrīdür döşeklik yap

---

11 EH 3ª, MÖ 3ª
12 EH 3ª, MÖ 3ª

3. Saňa kālā-yı cān u cismi pāy-endāz ider ‘uşşāḳ
Yelek kes nīm-ten biç fermene dikdür eteklik yap

4. Ḫırām-ı nāzdan ṭāvus-ı naḫvet olduġuň bildük
Teẕervüm cünbiş eyle raḳṣa gir reftār-ı keklik yap

5. Nider ṣahbāyı rindān olmasa sāḳī-i sükker-leb
Şikest it cām-ı bezmi süfre-i nuḳle yemeklik yap

6. Cenāb-ı Fennī-i ṣāḥib-zemīne āzmāyişdür
Bu tanẓīri Ḥasībā gül gibi ‘arż eylemeklik yap

Ḥarfü’t-tā[111]

13.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Ṣāh-ı nev-rūzı bilüp geldi ṣabālar semt semt
Döşedi ezhār ile gülşen-serālar semt semt

2. Nev-bahār irdi güzeller çözdi gerden bendini
Çıḳdı boġaz seyrine ṣāḥib-ṣafālar semt semt

3. Ser-keş ü bāġī olup ṭaġlara çıḳdı her biri
Boy begi olmış dıraḫt-ı müntehālar semt semt

4. Açılup göňlünde gül gibi hezārān ġonceler
Aġlamaḳda ‘andelīb-i bī-nevālar semt semt

5. Berg-i sebzüň tuḥfesin ṣāḥib-zemīne sun daḫi
Çün gül ‘arż eyler Ḥasībā nev-edālar semt semt

14.

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Miṣāl-i çarḫ-ı ‘ibret cāy-ı ḫāṣṣ u ‘āmdur mir’āt
Anuňçün her kese ṣūret-nümā-yı tāmdur mir’āt

---

[111] Ḥarfü’t-tā: - MÖ

13 EH 3[a], MÖ 3[a]

14 EH 3[b], MÖ 3[a]

2. Cemāl-i tābnākin seyr ider ḫūbān-ı devrānuñ
   Naẓar ḳılduḳca her dem bā‘is̱-i düşnāmdur mir’āt

3. Ne deñlü müncelī olsa yine ey mihr-i şehr-āşūb
   ‘İẕār-ı ṣāfuña nisbetle senüñ cāmdur mir’āt

4. Cem [ü] İskender’i la‘l [ü] ruḫuñ yār olmayan anmaz
   Getürmez cāmı kimse ḫāṭıra kim fāmdur mir’āt

5. Ḥasībā ehl-i ‘aşḳa yār olup yüz virme nā-dāna
   Olur bī-ḳadr zīrā ḫāṣṣ u ‘avāmdur[112] mir’āt

15.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Nuṭḳa gel lüknet-i şīrīnüñ ile ḳandı erit
   Ṭūṭī āşüfte idüp[113] bülbüli eyle sākit

2. Ḥāṣıl it rūḥa ġıdā ḳulḳul-i mīnā-yı işit
   Vā‘iẓüñ ḳāle yeḳūlünde boġulma ḳıt ḳıt

3. Bāġ-ı ḥüsnüñde ḫaṭ-ı sebz-i ruḫ-ı āline baḳ
   Verd-i ter üzre nice oldı benefşe s̱ābit

4. Aṭlas-ı çarḫı idüp fermene raḳḳāṣ felek
   Necm bendīne-i zer sīm seḥāb aña şerīt

5. Ben alayım ḳoyuna bir ḳuzucaġı tenhā
   Ser-i kūyında ṭolanmaġı raḳībā sen it

6. Ṭālib-i naḳd olaraḳ varmaki bedr-i ‘aṣra
   Seng-sār-ı sitem eyler seni virseñ keremit

7. Zāhidā kibri bıraḳ meclise ādem gibi gel
   Ṣoḥbet-i rinde ḳarış büt gibi olma ṣāmit

8. Her perī-peykere çarpıldı ise ḳıl da‘vet

---

[112] Her iki nüshada "‘āmm" biçiminde yazılan bu kelime vezin gereği " ‘avām" olarak okundu.

[15] EH 3ᵇ, MÖ 3ᵇ

[113] Her iki nüshada "virüp" biçiminde yazılan bu kelime anlam gereği "idüp" olarak okundu.

Oḳuyup dā'ire-i ḫāneye sen de aṣ cit

9. Ola mı naẓm-ı Belīġā'ya Ḥasībā tanẓīr
Ele Vehbī ola çün vādī-i ṭab'-ı S̱ābit

Ḥarfü's̱-s̱e[114]

16.

Mef'ūlü / Mefā'īlü / Mefā'īlü / Fa'ūlün
Hezec: _ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

1. Cām al ele naḳl it ḳıṣaṣ-ı Cem'de ḥavādis̱
Sāḳī ṭarab-efzā ola her demde ḥavādis̱

2. Ketm eyleyemez ḳılsa da iẓhār-ı meserret
Peyġām-ı elemdür dil-i pür-ġamda ḥavādis̱

3. Ṭayy oldı ṭavāmīr-i seḫā mihr-i vefā mühr
Ḫatm oldı kerem-nāme-i Ḥātem'de[115] ḥavādis̱

4. Virse ne 'aceb zaḫm-ı ġamuň cāna daḫi lek
Aḫşāmı olur medd dem-i maḥremde ḥavādis̱

5. Şimdi kim oḳur menḳabe-i şāh u gedāyı
Ol şūḫ Ḥasībā ile 'ālemde ḥavādis̱ (Fī 4 Şa'bān sene 1198)

17.

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Gedāya vaṣluň ola bī-bahāne nedür bā'is̱[116]
'Aṭā-yı şāha hemān bir bahānedür bā'is̱

2. Lebüňle ḫālüň olur 'azm-i rāh-ı 'aşḳa sebeb
Seyāḥate ṭaleb-i āb u dānedür bā'is̱

---

[114] **Ḥarfü's̱-s̱e**: - MÖ
16 EH 3b, MÖ 3b
[115] Her iki nüshada "ḫātemde" biçiminde yazılan bu kelime anlam gereği "Ḥātem'de" olarak okundu.
17 EH 4a, MÖ 4a
[116] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

3. Dem-i viṣāle ṣafā-baḫş olur enīn-i niyāz
Sürūr-ı sūra ṣadā-yı çeġānedür bā'iṡ

4. Libās-ı sebz ile her serv nāzenīn olmaz
O ḥüsne bu reviş-i nāzikānedür bā'iṡ

5. Hezār şevḳ-ıla dil böyle olmaġa pür-gū
Ḥasīb ṭab'-ı Naẓīf-i yegānedür bā'iṡ

Ḥarfü'l-cīm[117]

18.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Ḫaṭā itme göñül sevdā-yı zülf-i müşg-bārdan geç
İdüp ṭūl-ı emel olma perīşān bu hevādan geç

2. Çeküp desti sebūveş sāḳiyā bezm-i ta'alluḳdan
Müdām ayaġuña gelsün naṣībüñ iddi'ādan geç

3. Ṭabībe itme şerḥ-i şerḥa muḥtāc-ı 'ilāc olma
Yüri şāfī cevāb al derdi dermān bil devādan geç

4. Cebīnüñ ferş idüp dergāh-ı Ḥaḳḳ'a künc-i 'uzletde
Tenüñ naḳş-ı ḥaṣīr it bī-riyā ol būriyādan geç

5. Ḥasība ḥażret-i Sālim Efendi şi'rüñi görse
Ḳuṣūruñ 'afv ile tekmīl ider ġayra recādan geç

19.

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün
Muzāri': _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Ḫūbān ile mübāḥaṡeye var mı iḥtiyāc
Mir'āt elüñde ḥüsnüñe eylerken iḥticāc

2. A'lā bilindi ḳıymeti ḳılduḳ müzāyede
Pīri mi itdi bezmde muġbeçe ḫarāc

---

[117] **Ḥarfü'l-cīm: Sālim Ḳāżī Efendi'ye İrsāl Olınur** MÖ

18 EH 4[a], MÖ 4[a]

19 EH 4[a], MÖ 4[a]

3. İsterse yāre yarasına merhem olmasun
   ‘Uşşāḳ ḥālin ‘arż ider elbette lā-‘ilāc

4. Ḳıldı ḳanā‘at ile Hümā menzilin ‘alā
   Esfelde ḥırṣ-ı dāne ile ḥabs olur decāc

5. Ḳılmış mesā’il-i ser-i zülfüňde ḳāl ü ḳīl
   Virdüm Ḥasīb şeyḫe cevābı ḳulac ḳulac

Ḥarfü’l-ḥā[118]

20.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Bir güzel yüzli açıḳ meşrebli yārāndur ḳadeḥ
   Neş’e-baḫşā-yı meşāmm-ı ṭab‘-ı rindāndur ḳadeḥ

2. Ṣaḥn-ı gülşen bezm-i mey ġulġul[119] ṣadā-yı ‘andelīb
   Sāḳī-i gül-çihre gül-bün verd-i ḫandāndur ḳadeḥ

3. Ḫaymelerdür lālezār üzre degül meyde ḥabāb
   Levḥa-i bezme muṣavver bir gülistāndur ḳadeḥ

4. Bir ayaġ ile yıḳar Rüstem gibi biň ser-keşi
   Bir deliḳanlu cüvāndur merd-i meydāndur ḳadeḥ

5. Şu‘le-i meyle Ḥasībā şem‘ olur ammā yine
   Şevḳdan pervāneveş meclisde raḳṣāndur ḳadeḥ

Ḥarfü’l-ḫā[120]

21.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

---

[118] **Ḥarfü’l-ḥā: -** MÖ

20 EH 4[b], MÖ 4[a]

[119] ġulġul: ḳulḳul EH

[120] **Ḥarfü’l-ḫā: -** MÖ

21 EH 4[b], MÖ 4[b]

1. Manṣıb-ı dünyā leẕīẕ ammā ki ʻazl ālām-ı telḫ
   Tendedür çün cān-ı şīrīn līk mevt encām-ı telḫ

2. Bī-nemekdür vāʻiẓ-i nā-puḫte pend eylerse de
   Şeker-ālūd olsa da elbet olur her ḫām telḫ

3. Çāşnī-i ʻaşḳı idrāk itmese zāhid n'ola
   Fehm ider mi leẕẕet-i ḳandi olınca kām telḫ

4. Nā'il-i būs-ı nebāt-ı laʻl-i dildār olsa ger
   ʻĀşıḳ-ı dil-ḫasteye olmaz mı ol bayram telḫ

5. Zehr olur ol mihr ü meh-ruḫsārsuz dār-ı felek
   Sīm ü zer sāġar Ḥasīb-i zāra ṣubḥ u[121] şām telḫ

Ḥarfü'd-dāl[122]

22.

Feʻilātün / Feʻīlātün / Feʻīlātün / Feʻilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Göñül[123] āyīne[124] imiş bilmez idüm ḳıldum ʻadd
   İkisi geldi müsāvī be-ḥisāb-ı ebced

2. Naḳş-bend[125] oldı bu remz ile ṭarīḳ-ı irşād[126]
   Mālik-i ḳalb-i selīm olan ider mi anı redd

3. Eyleye ʻabd[127] günāh[128] ola çün ʻafüvv[129] Ḳayyūm[130]
   Ḫār u ḫas hīç ola mı baḥr-ı muḥīt öñine sedd

4. ʻAşḳ-ı[131] pākden ʻāşıḳ-ı maʻşūḳ-ıla dost[132]

---

[121] u: - MÖ
[122] **Ḥarfü'd-dāl:** - MÖ
22 EH 4[b], MÖ 4[b]
[123] Ebced hesabına göre 76 etmektedir.
[124] Ebced hesabına göre 76 etmektedir.
[125] Ebced hesabına göre 506 etmektedir.
[126] Ebced hesabına göre 506 etmektedir.
[127] Ebced hesabına göre 76 etmektedir.
[128] Ebced hesabına göre 76 etmektedir.
[129] Ebced hesabına göre 156 etmektedir.
[130] Ebced hesabına göre 156 etmektedir.

Nā'il-i[133] vuṣlat olur fehm iden erbāb-ı ḫıred

5. Ezelī bende-i dergāh-ı 'aṭā[134] oldı Ḥasīb[135]
Eyledi bu ġazelüñ maḳṭa'ını aña sened

23.
Mübārek Girāy Sulṭān'uñ Ḳaṣrına Tārīḫi

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Cenāb-ı zāde-i Arslan Girāy[136] Ḫān-ı kerem-mu'tād
Celādetlü o sulṭān-ı mübārek eyledi bünyād

2. Bu beyt-i rāsiḫu'l-bünyān ḳıldı şāmiḫu'l-erkān[137]
Muṣanna' dil-güşā zībende vālā-ṭarḥ nev-īcād

3. Naẓar ḳıl çeşm-i inṣāf ile var mı mis̱l-i s̱ānīsi
Ne ḥācet ṣarf-ı maḳdūr-ı suḫanla eylemek īrād

4. Hezārān āferīnler ṭab'-ı mi'mārına ṣad taḥsīn
Taḫayyül itmemişdür böyle resmi daḫi bir üstād

5. Mücessem naḳş-ı gūn-ā-gūn ile tezyīn olan ṭāḳın
Ḳalur endīşe vü ḥayretde görse Mānī vü Bihzād

6. Ki her bir revzeni āyīne-i endāmdur gūyā
Temāşā eyleyen bu cāy-ı ra'nāyı olur dil-şād

7. İlāhī[138] eyle bānīsin mu'ammer ḫānesin ma'mūr
Derinden ḥalḳa gibi ṭaşra ḳalsun dīde-i ḥussād

---

[131] Ebced hesabına göre 470 etmektedir.

[132] Ebced hesabına göre 470 etmektedir.

[133] Nā'il-i: Nā'ili MÖ

[134] Ebced hesabına göre 80 etmektedir.

[135] Ebced hesabına göre 80 etmektedir.

23 EH 5ª, MÖ 4ᵇ

[136] Devlet Girây Hân'ın oğludur. 1748-1756 yılları arasında ve 1767 yılında Kırım hânı olarak tahta çıkmıştır. Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Halîm Girây, *Gülbün-i Hânân*, İstanbul 1290, s. 103-105.

[137] şāmiḫu'l-erkān: şāmiḫu'l-aḳrān MÖ

[138] İlāhī: - EH

8. Ḥasībā mıṣra‘-ı vāḥidle dir tārīḫ-i tebrīki
Zihī kāşāne-i şāyāne-i sulṭān mübārek-bād

(زهی کاشانۀ شایانۀ سلطان مبارك باد)[139]

24.
Tārīḫ-i Cülūs-ı Sulṭān ‘Abdu’l-ḥamīd Ḫān

?

1. Bu du‘ā iclāsına tārīḫdür
Ola heft ıḳlīme şeh ‘Abdu’l-ḥamīd-i ġāzī

(اوله هفت اقلیمه شه عبد الحمید غازی)[140]

25.

?

2. Ḫāḳān-ı heft kişver taḫta cülūs idince
‘Āḳıl u kāmil şehenşāh-ı cihān ‘Abdu’l-ḥamīd

(عاقل و کامل شهنشاه جهان عبد الحمید)[141]

26.
Boġazḥiṣārī-zāde’ye Mīr Ḥasīb’üň Naẓīresi

Fe‘ilātün / Fe‘īlātün / Fe‘īlātün / Fe‘ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Olsa elfāẓ-ı dürer-bāruňa maẓhar kāġıd
Ṣadef-i dürr-i girān-ḳıymet olur her kāġıd

2. Vaṣf-ı ruḫṣāruňa gülşende idersem āġāz
Ġonce-i lāle ṣunar ḫāme gül-i ter kāġıd

3. Eşki rīzān iderek ‘ārıżumı ‘arż ideyüm

---

[139] Bu mısra ebced hesabına göre 1189 rakamını vermektedir.

24 EH 5ª, MÖ 5ª

[140] Bu mısra ebced hesabına göre “ġāzī (غازی)” kelimesi dâhil edilmediğinde Sultan I. Abdülhamit’in tahta çıkış senesi olan 1187 tarihini vermektedir.

25 EH 5ª, MÖ 5ª

[141] Bu mısra ebced hesabına göre 1187 rakamını vermektedir.

26 EH 5ª, MÖ 5ª

Söylesün ḥālümi ber-vech-i muḥarrer kāġıd

4. Saňa derd-i dili taḥrīr ideyüm sulṭānum
   Yemm midād olsa giyeh kilk felekler kāġıd

5. Ġazel-i ʻİzzet'e mümkin mi Ḥasībā tanẓīr
   Yeridür kūşe-i destāra ide yer kāġıd

27.

Mefʽūlü / Mefāʻīlü / Faʻūlün
Hezec: _ _ . / . _ _ . /. _ _

1. تاريخ اين سال جديد
   هو الغنى الحميد[142]

28.
İstanbul'da Boġaziçi'nde Ḳanlıca'da es-Seyyid eş-Şeyẖ Meḥemmed ʻAṭā'u'llāh Efendi'ye Olan ʻArż-ı Ḥāl[143]

Feʻilātün / Feʻīlātün / Feʻilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ /. . _

1. Maʻnā-yı ḥüsn-i edā deryādur
   Midḥatüň anda dür-i yektādur

2. H̱āme mümkin mi ola ġavvāṣı
   Bula ol gevher-i ẖāṣṣu'l-ẖāṣṣı

3. Eyleye silk-i beyāna tanẓīm
   İde taʻbīrde farṭ-ı taʻẓīm

4. Vaṣf-ı ẕātuň ki ṣıġışmaz ʻaḳle
   Ṣıġmayan ʻaḳle gelür mi naḳle

5. Sen veliyy-i niʻam-ı ʻālemsün
   Sırr-ı aḥvālüme [kim] maḥremsün

6. Nuṭḳ-ı pāküň dil-i bīmāra şifā

---

27 EH 5a, MÖ 5a

142 " 'O, varlıklı ve övülmeye değerdir.' ifadesi bu yeni yılın tarihidir." Bu mısra ebced hesabına göre 1195 etmektedir. İkinci mısrada vezin aksamaktadır.

28 EH 5b, MÖ 5a

143 **Ḥāl: Ḥāli** MÖ

Her nefes mürdeler eyler iḥyā

7. Āl ü[144] aṣḥāba taḥiyyāt ü selām
Ehl-i beyt üzre daḫi bi'l-ikrām

8. Yüz sürer dergeh-i sulṭāna ġarīb
'Arż-ı ḥāl eyledi bī-çāre Ḥasīb (Fī 11 Şevvāl Sene 1186)[145]

Ḥarfü'r-rā[146]

29.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Ruḫ [u] ḫālüñ yaal Bengālī ya gül-gūn sevāyīdür
Muḥallā ḫūylaruñ kākülleri telli Ḫıṭāyī'dür

2. Ḳalemkār-ı ḳumāş-ı nev-ẓuhūrīdur ḫaṭ-ı sebzüñ
Ser-i zülfüñ aña pūşīde ḫārā-yı hevāyīdür

3. Ḫarābāta düşer ṣūfīde fetvāyı virür görse
O ẓālim ev yıḳan bir pār-çedür semti fenāyī[dür]

4. Şafaḳda al derāyı ṣūret-i zībā ile ḥüsnüñ
Meger cāmeñ senüñ ey mihr-i vālā al derāyīdür

5. Nice dībāc nesc eyler iseñ sen deffe-i ṭab'uñ
Ḥasībā tār u pūd-ı naẓm aña dād-ı hevāyīdür

30.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. 'Ārıżuñ ḫūy-gerde ṣanma güldür ol şebnem ḳapar
Öyle nāzikdür ki būs olsa hevādan nem ḳapar

2. Ṭurre-i ṭarrāruña yaḳın getürme dostum
Şāne bir çoḳ başlıdur şāyed femi perçem ḳapar

---

[144] ü: - MÖ

[145] Bu tarih EH nüshasında bulunmamaktadır.

[146] **Ḥarfü'r-rā:** - MÖ

29 EH 5b, MÖ 5b

30 EH 5b, MÖ 5b

3. Ol perī ṣunduḳca la'lin aġzuma bu ṭıfl-ı dil
Ḥoḳḳa-i billūrdan ṣan sükkerī bādem ḳapar

4. Bu tenüm zaḫmın ḳaparsa bu ṭabīb-i cān yine
Āb-ı vaṣl-ı yār ile terkīb olan merhem ḳapar

5. Fennī'ye fetḥ itse gāhī gülşen-i ṭab'ın Ḥasīb
Daḫi böyle çoḳ nühüfte nükte-i gül-fem ḳapar

31.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Kākül-i ḫūy-gerdesinden gülleri şebnem ḳapar
Öyle nāzikdür 'iẕārüň kim bulutdan nem ḳapar

2. Ḫāl ü ḫaṭṭuň üzre cevlān eyleyen kākülleri
Şol kebūterdür per açmış dāma gelmiş yem ḳapar

3. Böyle sāḥir-i fiten-cū[147] çeşm-i cādū görmedüm
Kim nigāh-ı yekde ġamzeň ṣad hezār ādem ḳapar

4. Ḫˇābda la'l-i leb-i dildārı būs itmiş raḳīb
Dīv-i bed-ḫūdur Süleymān'dan ḫafī ḫātem ḳapar

5. Fetḥ-i bāb itme zemīn-i āḫara yoḫsa Ḥasīb
Şā'irān dīvānçesin mecmū'asın 'ālem ḳapar

32.

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün
Muzāri': _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Ruḫsārum üzre çeşm-i terüm ḳaṭre-pāş olur
Rāz-ıdilüm o[148] vech ile dildāra fāş olur

2. Kim ẕikr-i la'l-i nābuň ider tāze cān bulur
Kim fikr-i çeşmüň itdi esīr-i firāş olur

---

[31] EH 6[a], MÖ 5[b]

[147] Her iki nüshada "fitne-cū" şeklinde yazılan bu kelime vezin gereği "fiten-cū" olarak okundu.

[32] EH 6[a], MÖ 6[a]

[148] Her iki nüshada "ol" şeklinde yazılan bu kelime vezin gereği "o" olarak okundu.

3. Nessāc-ı ʻaşḳ-ı cān ü dili tār u[149] pūd iden
   Aňlar metāʻ-ı vaṣlı ne gūne ḳumāş olur

4. İrmez ṣafāya vāṣıl-ı sırr-ı maʻād olup
   Bir dilde ki küdūret-i ḳayd-ı maʻāş olur

5. Bir nev-zemīn vādīye meyl eyledüň Ḥasīb
   Bilmem semend-i ṭabʻuňa kim rāhdaş olur

33.

Mefāʻilün / Feʻilātün / Mefāʻilün / Feʻilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Ḫaṭ-ı ʻiẕāruňa ḳıymet dimek revā mı olur
   Efendi muṣḥaf-ı ḥüsn-i ḫaṭa bahā mı olur

2. Dem-i keş-i ġam-ı hicrānuňa gözüm nūrı
   Ġubār-ı reh-güẕerüň gibi tūtiyā mı olur

3. Müşevveş itmiş iken kākül-i dili bilmem
   Hevā-yı zülfi daḫi başuma belā mı olur

4. Ġazāl-i müşge ḫaṭ u çeşmüň eylemiş teşbīh
   Ġazelde şāʻire bundan büyük ḫaṭā mı olur

5. Ḥasīb nev-heves üstāda şiʻrin ʻarż itmeň
   Ḳuṣūra muʻterif olınca nā-sezā mı olur

34.

Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Güşād it bend-i sīneň mihr-bānum gül zamānıdur
   Açıl gül gibi gel ġonce-dehānum gül zamānıdur

2. Ġam-ı ḫaddüňle bu gülşende bir dem seyre çıḳ luṭf it
   Görindi tende zaḫm-ı ḫūn-feşānum gül zamānıdur

3. Açıl gülzāra ṣalın serv-ḳaddüň pīrehenlerle

---

[149] u: - MÖ

33 EH 6ª, MÖ 6ª

34 EH 6ª, MÖ 6ª

Yetiş sen daḫi ey tāze cüvānum gül zamānıdur

4. Hezār-ı ḫasteyüm şun şerbet-i vaṣluň cemāl ʻarż it
   Ṭabībüm derde dermānum cüvānum gül zamānıdur

5. Ḥasībā ḥāṣılı bir deste güllerde degül tanẓīr
   Ola ṣāḥib-zemīne armaġanum gül zamānıdur

35.

Fāʻilātün / Fāʻilātün / Fāʻilātün / Fāʻilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Pür-ʻaraḳ olmazsa da ebrūy-ı dil-ber muʻteber
   Olmaz ammā olmasa ḫancerde cevher muʻteber

2. Ḳıl taḥammül seng-i cevre ḳadr-i rūy-ı zerdi bul
   Kim muḥakkā imtiḥān ile olur zer muʻteber

3. Eyledüm tamġa-i būsiş sīm-i ḫām-endāmını
   Sevdügim ser-tā-be-pā oldı mükerrer muʻteber

4. Gülgüli yüzle gül açıl eyle baş üstinde yer
   Meclise olmaḳ dilerseň çün gül-i ter muʻteber

5. İstiḳāmetle olur ādem cihānda ser-bülend
   Olmasa ger müstaḳīm olmazdı ʻarʻar muʻteber

6. Pey-rev ol Raḥmī'ye Kesbī maʻrifet ile Ḥasīb
   Devlete çün intisāb ile olurlar muʻteber

36.

Fāʻilātün / Fāʻilātün / Fāʻilātün / Fāʻilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Ġamzeler çeşminde elde tīġ-i āteş-tāb uyur
   Der-kemīn olmış gürūh-ı leşker-i[150] nehhāb uyur

2. Cān merāḳıdur meyān-ı ebruvān-ı dil-bere
   Ṣūfī-i ṣāḥib-teveccühdür hemān miḥrāb uyur

---

35 EH 6[b], MÖ 6[a]

36 EH 6[b], MÖ 6[b]

150 leşker-i: leşkerī MÖ

3. Nuḳl-i bezm olduğını keyfiyyeti işrāb ider
   Mest-i mey mir'āt-i sāġar sāḳī-i mey-nāb[151] uyur

4. Rūz u şeb bīdār ider çeşmüm ġam-ı ḫaddüñ senüñ
   Fikrüm ile bu dil ammā mest-i sükker-ḫˇāb uyur

5. Şöyle mest itmiş cihānı cām-ı la'lüñ[152] kim müdām
   Kūşe-i mey-ḫānelerde nice şeyḫ ü şābb uyur

6. Şā'ir-i sāḥir misün efsūn mıdur naẓmuñ 'acīb
   Şi'rüñ efsūn mı Ḥasībā mest olup aḥbāb uyur

37.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Meclis-i aġyārda ser-mest olup bī-tāb uyur
   Bir neheng-i sīmdür gūyā ki der-gird-āb uyur

2. Fitne-i devr-i ḳamer nā'imdür īḳāẓ olmasun
   Sīne-i māderde ol ḫūrşīd-i 'ālem-tāb uyur

3. Bār-ı zād olmış 'iẕār-ı yāre zülf-i kāfiri
   Bir siyeh-rūdur yatur mescidde bī-ādāb uyur

4. Bülbüle ḳuş uyḳusı virmişdi şāh-ı nev-bahār
   Anuñ içün nāb[153] ḳandı ġonce-i şādāb uyur

5. Aňladuḳ bildük senüñ leb-beste-i nāz oldıġuñ
   Çeşm-i ebrūyīde olsun luṭf-ı istiġnāb[154] uyur

38.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

---

[151] Doğru şekli "mey-i nāb" olan bu terkip vezin zorunluluğu ile bu biçimde okundu.

[152] la'lüñ: la'līn MÖ

[37] EH 6[b], MÖ 6[b]

[153] nāb: nāb u MÖ

[154] Bu sözcük Arapça "ġanebe" kökünden türetilmiş bir kelime izlenimi vermektedir. Fakat Arapçada böyle bir kök görünmemektedir (bk. Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul 1995.). Ayrıca Arapça yüzlerce kitabın taranmasına imkan tanıyan "Şâmile" isimli bilgisayar programında yaptığımız tarama neticesinde böyle bir kelimeye rastlamadık. Kelime, müstensih tarafından yanlış yazılmış olmalıdır.

[38] EH 7[a], MÖ 6[b]

Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Elde ḫancer dīdeler mest-i şarāb-ı nāb uyur
   Sa'y-i īḳāẓ itme gördük fitne-cūydur ḫ˘āb uyur

2. Zāde-i ṭab'um yatur gehvāre-i endīşede
   Bāb-ı mehdi vāridātuň eylemez işrāb uyur

3. Dīdebān olmış gülistānda açılmış ġonceler
   Nergisüň başı 'aṣāsında nite bevvāb uyur

4. Ser-be-ceyb-i ḫırḳadur seyyāḥ-ı baḫt [u] ṭāli'um
   Virmeyüp bir dem nefes şöyle ṣafā-yāb uyur

5. Ṣubḥ olınca itmedi bu şeb ẓuhūr eyā kimüň
   Hāle-i[155] bālīn-i āġūşında ol mehtāb uyur

6. Şöyle vaṣf itdüm mey-i la'l-i leb-i[156] yāri Ḥasīb
   Oḳuduḳca leẕẕetinden mest olup aḥbāb uyur

39.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Bu çār ebrū yazılmış ḳıl ḳalemle çār mıṣra'dur
   Oḳur nūr levḥa-i vechinde ol māhuň dü maṭla'dur

2. N'ola devr eylese āvāz-ı ḥüsni rub'-ı meskūnı
   Maḳām-ı būselikde beste olmış bir murabba'dur

40.
Ḫānḳāh-ı Şeyḫ Meḥemmed 'Aṭā'u'llāh Efendi'de Medfūn Çorumī Saḳḳā Dervīş Bekir'üň Tārīḫi

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . –

1. Sālik-i silk-i edeb-i Naḳş-bend
   Ẕikr-i ḫafī ile idüp ketm-i sırr

[155] Her iki nüshada "Ḥāle" biçiminde yazılan bu kelime anlam gereği "Hāle" olarak okundu.
[156] leb-i: lebi MÖ
39 EH 7[a], MÖ 7[a]
40 EH 7[a], MÖ 7[a]

2. Tekyede saḳḳālıḳ iderdi müdām
Kevs̱eri nūş itmege şāyestedür

3. Söylediler rıḥleti tārīḫini
Rāh-ı cinān ʿāzimi Dervīş Bekir

(راه جنان عازمی درویش بکر)[157]

41.

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Gerçi kim ḫalḳuñ nigāhı dāfiʿ-i ġamdur diyü
Ṣaḥn-ı ṣaḥrā māʾ-i cārī ṣūret-i zībādadur

2. Ey Ḥasīb ammā benüm ḫoş-dīde göñlüm dāʾimā
Ol cemāl ü ḫaṭṭ u reftār ü ḳad-i bālādadur

42.

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. ʿAḳār-ı dehrden ancaḳ dü çeşm-i ḥoḳḳa yaşum var
Hemān dünyāda göze görinür bir ḳutlu başum var

2. Dem-i aġyāra ġarḳ olmazdı tīġ-i balġamī-ḳabżam
Ne baḫtum var benüm ʿālemde ne bir ḳanlu ṭaşum var

3. Helāk eyler nigeh ber-dār ider zülf-i dil-āvīzi
Recā-yı vaṣl-ı cānān itmege ḳaç cān u başum var

4. Zemīni[158] ḳaṭre-i dem dāne-i eşk ile zeyn itdüm
O rütbe ḥāṣılı vāfirce īrād-ı maʿāşum var

5. Ḥasībā vādī-i firḳatde ḳaldum bī-kes ü tenhā
Ki ne bir reh-nümāya mālikümne[159] ḳarındaşum var[160]

---

[157] Bu mısra ebced hesabına göre 1180 etmektedir.

41 EH 7[a], MÖ 7[a]

42 EH 7[b], MÖ 7[a]

[158] Her iki nüshada "Zemīne" biçiminde yazılan bu kelime anlam gereği "Zemīni" olarak okundu.

[159] ne: ne bir EH

43.

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün
Muzāri': _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Dökmezse naḳd-ı eşkini 'āşıḳ ẕelīl olur
   Māli 'azīz olan kişinüñ kendi reẕīl olur[161]

2. İtdükce ḫum-ı çeşm-i dili da'vā-yı şarāb
   Çīn-i cebīni ayru vekīl olur[162]

3. Ber-dār iderse düzd-i nigāhum[ḫalāṣ] muḥāl
   Gīsūlarıyla zülfi güvāh-ı aṣīl olur

4. İtsem Ḥasīb 'azm-i [reh-i] Ka'be-i viṣāl
   Sīnemde dāġ meş'al ü āhum delīl olur

44.

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün
Muzāri': _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Cānāna cān virmeyen 'āşıḳ ẕelīl olur
   Māli 'azīz olan kişi kendi reẕīl olur

2. Zaḫm-ı çerāġı üzre ki ḳor penbe-i devā
   Yā Rabb firāḳ ile ẕevḳ sür ten fetīl olur

3. Açduḳca bārlar ten-i sūzānum üzre yār
   Her biri verd-i gülşen-i nār-ı Ḫalīl olur

4. Aňduḳca Kerbelā'da aḳan ḫūn-ı 'āşıḳı
   Şeh-rāh-ı 'aşḳa çeşm-i Ḥüseyn'üm sebīl olur

5. Ḫaṭṭuñ kitāb-ı ḥüsnüñi i'rāb ider Ḥasīb
   Ders-i ḫayāle başladı çoḳ ḳāl u ḳīl olur

---

[160] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[43] EH 7b, MÖ 7a

[161] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[162] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[44] EH 7b, MÖ 7b

45.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Yıḳarsuň mülk-i ṣabrum fitne-i devrān mısun kāfir
   Yaḳarsun 'ālemi nār-ı şerār-efşān mısun kāfir

2. Reviş merdāne ammā 'aks-i mey destinde ḥınnādur
   Ḳız oğlan meşreb olduň ḳız mısın oğlan mısun kāfir

3. İdüp raḳḳāṣlıḳlar şevḳ-ı şem'i sāġar-ı meyle
   Ki fānūs-ı h̲ayāl-i meclis-i mestān mısun kāfir

4. Ḥayāt-ı cāvidāndur la'l-i nābuň şūh̲-ı dil-cūsun
   'Aceb bilsem ṭabīb-i cān mısun cānān mısun kāfir

5. Elüňden cām düşmez 'aks-i ruh̲sāruň temāşāda
   Meger 'aksüň saňa sen 'aksüne ḥayrān mısun kāfir

6. Ḥasīb-i zāra maḥż-ı luṭf u şefḳat eylerüm dirsün
   Ṭutup sen gizli dīn bir ṣāḥib-i īmān mısun kāfir

46.

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün
Muzāri': _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Bir dil ki kār-ı nesc-i h̲ayāl-i ḥuleldedür
   Ser-rişte-i maḳāṣıdı sevḳ-ı h̲aleldedür

2. Ḥüccet olur mı ḥakk tedebbür muḳaddere
   Ḥükm-i ḳażā ki ḳayd-ı sicill-i ezeldedür

3. Dest-i ṭama' h̲arāba virür ḳaṣr-ı rif'atin
   Ẓann eyler 'izz ü cāhını çāh-ı zeleldedür

4. H̲āṣṣiyyet-i sülūki bilür ehl-i derd olan
   Teşh̲īṣ-i ḳadr-i edviye ṣāḥib-'ileldedür

5. Pāk ide ṭaşt-ı tevbede ṣābūn-ı maġfiret
   Şol lekeler ki kāle-i sū'-i 'ileldedür

---

45 EH 7[b], MÖ 7[b]

46 EH 8[a], MÖ 7[b]

6. Mest olmadan ḫumāra düşüp keşf-i rāz[ı] ḳo
   ʻAyş u ṣafā-yı bezm-i emel mā-ḥaṣaldadur

7. Terk eyle evc-i naḫveti meyl it tevāżuʻa
   Şükb-i miyāhsūy-ı ḥażīż-i cebeldedür

8. Şemşīr-i ḥışm-ı çeşmine dil sīnesin gerer
   Ġayret-kerde-i ye'se maḥall veceldedür[163]

9. Der-bend-i mū-miyānı beli gördügim gibi
   Şeh-rāh-ı vaṣl aňladum ol ince beldedür

10. Ḳıl vaṣf-ı ʻaḳd-ı ṭurre-i ġaẓālini[164]
    Nüzhet Ḥasīb şiʻrde luġazla ġazeldedür

47.

Fāʻilātün / Fāʻilātün / Fāʻilātün / Fāʻilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Ṣūret-i sırr-ı maẓāhir sīret-i lālümdedür
   Bī-telaffuẓ ḳāl-i maʻnā ḥālet-i lālümdedür

2. Ṭıynetüm bir beyt-i süflīdür kesāfetde velī
   Kaʻbe-i ʻulyā-ṣıfāt saʻy-i necā[165] elümdedür

3. Sebʻa-i seyyāreden ṭāḳdur pervānesi
   Nūr-ı s̱ābit kim fetīl-i şemʻ-i iḳbālümdedür

4. Muḫtaṣar bir nüsḫayum ammā mufaṣṣal olmışum
   Kā'inātuň saʻd[166] u naḥsı levḥa-i ḳālümdedür

5. Kevkeb-i ʻaşḳuň bürūc-ı maṭlaʻı oldum Ḥasīb
   Kim şümūs-i tāb-der-ẕerrāt dü elümdedür

48.

Mefʻūlü / Fāʻilātü / Mefāʻīlü / Fāʻilün
Muzāriʻ: _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

---

[163] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[164] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

47 EH 8[a], MÖ 8[a]

[165] Her iki nüshada "necvā" biçiminde yazılan bu kelime vezin gereği "necā" olarak okundu.

[166] saʻd: saʻdı MÖ

48 EH 8[a], MÖ 8[a]

1. Dil-ḫaste būs-ı la‘l-i lebüñ müşterīsidür
   Buḥrān-ı hicr ki eşribenüñ sükkerīsidür

2. İtdi bedī‘-i ḥüsnüñ ma‘ānīsin beyān[167]
   Ḫaṭṭ-ı ruḫ[ı] meger kütübüñ *Aḫterī*'sidür

3. Çeşm-i terümden olmadı ḫālī ḫayāl-i yār
   Ol çeşmesārı cilvegeh itmiş birisidür

4. Kūy-ı viṣāle ṭālib olan ṣaymaz ötesin
   Īs̱ār-ı naḳd-i cān yolına eñ berisidür

5. Nessāc-ı ṭab‘-ı Neş'et'e ṣad āferīn Ḥasīb
   Kālā-yı naẓm-ı emti‘anuñ ‘abḳarīsidür

49.

Fe‘ilātün / Fe‘īlātün / Fe‘ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ /. . _

1. Zīr-meşḳ itdi dil-i ‘uşşāḳı
   Rīgdān olsa n'ola dīde-i ter

2. İdeyazdı beni dīvāne hemān
   O ḳalem kātibi ḥaḳḳā dil-ber

50.

Mef‘ūlü / Fā‘ilātü / Mefā‘īlü / Fā‘ilün
Muzāri‘: _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Bir ṭab‘ kim zülāl-i ma‘ārifle sīr olur
   Gülzār-ı naẓma verd-i ṭarāvet-pez̲īr olur

2. Bir ẕāta mihr-i nūr-ı suḫan feyż-yāb ola
   Çün māh-ı bedr ‘ārif-i rūşen-żamīr olur

3. ‘Uşşāḳ uṣūl-i dā'ire-i rāstdan çıḳup
   Rāz-ı nühüft miyānesi ile ḫabīr olur

4. Ḳānūn-ı ḳayda baḳsa ol ḳaşı kemān[168]

---

[167] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

49 EH 8[b], MÖ 8[a]

50 EH 8[b], MÖ 8[b]

Āġāz-ı[169] būselikde maḳām-ı ʻasīr olur

5. Kim cāh-ı ʻizzet ile çıḳa burc-ı delvden
Çāh-ı meẕellete düşüp ḫor u[170] ḥaḳīr olur[171]

6. Bu ṣaydgehde ṣanma ola telle pula rām
Yalvarı görsün ol şehe kim esīr olur[172]

7. Ḫāk-i tevāżuʻ ola şu[173] ki bu bāzārda
Bī-şekk cenāb-ı ḥażret-i Ḥaḳḳ dest-gīr ola

8. Bīhūde bu riyā ile zāhid sücūd ider
Çīn-i cebīn ṣafḥa-i naḳş-ı ḥaṣīr olur

9. Naḳş-ı Emīn'üñ[174] olmaya tanẓīri ey Ḥasīb
Dürr-i yetīme ol güherüñ bī-naẓīr olur

51.

Mefʻūlü / Fāʻilātü / Mefāʻīlü / Fāʻilün
Muzāriʻ: _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Bendini çāk ide cüvānum çıtır pıtır
Oldı şikeste rişte-i cānum çıtır pıtır

2. Pā-māl-i esb-i ʻişve ider serv-i gülşeni
Gülzāra gelse tāze fidānum çıtır pıtır

3. Olduḳca tāb pertev-i mihr-i ruḫuñla germ
Eyler zücāc-ı ḳalb-i nihānum çıtır pıtır

4. Yıḳdı ten-i nizār[ı] dirīġā çü ḫār u[175] ḫas
Sūz-ı dil-i şerāre-feşānum çıtır pıtır

---

[168] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[169] Her iki nüshada "Āġāze-i" biçiminde yazılan bu kelime vezin gereği "Āġāz-ı" olarak okundu.

[170] u: - MÖ

[171] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[172] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[173] Her iki nüshada "şol" biçiminde yazılan bu kelime vezin gereği "şu" olarak okundu.

[174] Bu kelimede "Muhammedü'l-emîn" lakabına atfen Hz. Muhammed kastedilmiştir.

[51] EH 8[b], MÖ 8[b]

[175] u: - MÖ

5. Ḥarf-i ta‘alluḳı geh ider nesẖ geh celī
   Gizlik nigāh ẖāme benānum çıtır pıtır

6. Der-ẖufte yāre dest-res-i ra‘şe-rīz iken
   Ḫalẖāl-i sāḳī kesdi imānum çıtır pıtır

7. Sā‘at çeker gibi heves-i ceyb-i vuṣlata
   İşler derūnı nāle-künānum çıtır pıtır

8. Olmış meze meẕāḳī-i naḳl-i ṣafā-yı ‘ayş
   Bādām çeşm ü piste dehānum çıtır pıtır

9. Seccāde ferş-i nükte-i ‘aşḳun şümār ider
   Nesīc-i şeyẖ-zād-ı zemānum çıtır pıtır

10. Bāzīçe-bāz-ı mihr-i ẖırāmān nāz ider
    Ḳundaḳdan ibn vaḳt-i cihānum çıtır pıtır

11. Ḳıldı beni selāset-i güftār ile esīr
    Nev-reste şūẖ-ı tuḥfe-lisānum çıtır pıtır

12. Ta‘bīr n’ola ḳuş dilin söyleye Ḥasīb
    Ṭab‘-ı Ṣabīḥ-i tāze-zebānum çıtır pıtır

52.

Mef‘ūlü / Mefā‘īlü / Mefā‘īlü / Fa‘ūlün
Hezec: _ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

1. Çeşm ile ẖiṭāb eyleme maẖfīce bir işdür
   ‘Uşşāḳa işāretler ile iş bitirişdür

2. Būs-ı leb-i cān-baẖşına cān naḳdini ister
   Cān almada cān virmede ne alış verişdür[176]

3. Peş-revde ḥiṣār ile ider rişte nigār hey
   ‘Uşşāḳa bu da naḳş ile bir kāra girişdür

4. Būs eylemede destini ol muṭrib-i nāzik
   Var ise meger perde-i ṭanbūra kirişdür

5. Pey-revlik ider ḳanı Emīnā’ya Ḥasība

---

52 EH 9a, MÖ 9a

176 Bu mısrada “alış” kelimesinin ikinci mısrasında vezin kusuru bulunmaktadır.

Sen ḳāṣıd-ı ṭab‘ ile bu naẓmı irişdür[177]

53.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Naḳd-ı isti‘dād olınca kār kendin gösterür
   Kesb iden sermāyesi mi‘yār kendin gösterür

2. Nīk ü bed iẓhār ider naḳş-ı derūn-ı cām-ı mey
   Zişt ü ḫūb āyīnede hemvār kendin gösterür

3. Ḳılmayan deyr-i dili aṣnām-ı hestīden ḫalāṣ
   Çün teṣāvīr-i der [ü] dīvār kendin gösterür

4. Būstān-ı dil ṭarāvet-yāb olur iḫlāṣ ile
   Naḫle feyż irdükce berg [ü] bār kendin gösterür

5. Ādeme mürşid-i maḥkī ḳābiliyyetdür Ḥasīb
   Ḫāliṣ ü kem-māyeye mi‘yār kendin gösterür

54.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Gülşenī dervīşi tācında ser-i gīsū mıdur
   Kūşe-i destārına sünbül mi yā şeb-bū mıdur

2. Tekye gūyā gülsitāndur ḥalḳa-i tevḥīd ḥavż
   Ẕākirānı ‘andelīb ol gül-i ḫoş-bū mıdur[178]

3. Ceẕbe ile ‘āşıḳān ḳoçduḳca Gümüş Dede’yi
   Na‘ra-i “Yā Ḥayy” mıdur çekdükleri “Yā Hū” mıdur

4. Dest-būsından revān ḫūbāne-i üftādegān
   Şemse-i mercān-nişāne sübḥa-i lü’lū mıdur

5. Şeyḫ Efendi’nüñ ‘aṣādārı o sulṭānum küçük
   Naḫl-i gül gibi ‘aṣā üşküfte gül ya bū mıdur

---

[177] Bu mısrada vezinde bir hecelik eksiklik söz konusudur.

53 EH 9[a], MÖ 9[a]

54 EH 9[b], MÖ 9[a]

[178] Bu mısrada vezinde bir hecelik eksiklik söz konusudur.

55.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Kākülüñ şerḥi[ni] gūyā ḥüsni kim i‘rāb ider
   Ḳıl ile her mes’ele faṣlında meclis-yāb ider

2. Hicr-i gīsū-yı girih-gīrüňle eşk-i dīdeden
   Nīm-ḳaṭre düşse deryāyı bütün gird-āb ider

3. Yüklenür bār-ı riyāyı meclise s̱ıḳlet virür
   Zāhidüñ ḥilm-i ḥimārīsi beni iġżāb ider

4. Bāde-i rūy-ı nigār itmiş ‘iẕār[ı] pür-‘araḳ
   ‘İşretüñ keyfiyyetin bu vech ile işrāb ider

5. Men‘e sa‘y eyler bizi vā‘iẓ mey ü maḥbūbdan
   Vaḳtini tażyī‘ idüp nefes ‘abes̱ it‘āb ider

6. Āb-ı şi‘rün itse cārī lü’lü’-i kilkin Ḥasīb
   Teşnegān-ı Kerbelā-yı ‘aşḳ[ı] hep sīr-āb ider

56.
Ḫūbān-ı Sitānbūl’dan Ḥammāmcılar Ketḫudāsı-zāde’ye

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Cenāb-ı mefḫar-ı küttāb İsmā‘īl Efendi kim
   İdüp irsāl-i liḥye vaḳr-ı ẕātın eyledi iẓhār

2. Çeküp ṭuġra-i tevḳī‘-i refī‘ü’ş-şān-ı ḫāḳānī
   Eṭa‘nā[179] resmin icrā itdi cümle ‘āşıḳ-ı nā-çār

3. İdüp sulṭān-ı ıḳlīm-i melāḥat mülkini te’bīd
   Beyāż üzre yine ḫaṭṭ-ı hümāyūn eyledi ıṣdār

4. Terāfu‘la ḥużūra ‘arż-ı ḥālüm der-kenārında
   Buyurıldı nümāyān oldı ḳıldı nice ṣaḥḥ ās̱ār

---

55 EH 9[b], MÖ 9[b]

56 EH 9[b], MÖ 9[b]

[179] *Kur’ân-ı Kerîm*, *Bakara Sûresi* 285. âyete telmih yapılmıştır.

5. Yazıldı *Sūre-i Ve'l-leyl* levḥ-i māh-tāb üzre
   Mübārek-bād oḳur tebrīkine erbāb-ı dil her bār

6. Ḥasībā seyr idince söyledüm bülbül gibi tārīḫ[180]
   Gülistān-i cemāli oldı zībā ḥüsn sünbülzār

   (کلستان جمالی اولدی زیبا حسن سلبل زار)[181]

57.
Pesendīde-i Neş'et ü İḥsān Olan Ġazelidür

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. 'Ārıż-ı ālinde ḫāl ü ḫaṭṭ-ı 'anber-sā biter
   Bāġ-ı ḥüsninde gül üzre ḥabbetü's-sevdā biter

2. Hep şaḳāyıḳlar ḳaranfüller açar mecrāsına
   Hicr-i ḫaddüňle sirişk-i çeşm-i pür-ḫūna biter

3. Seyr-i gülzārda ṣalınduḳca o bālā ḳad ile
   Ṣanuram her ḫaṭvede bir serv-i müsteṣnā biter

4. Def'-i ṣıḳlet eylesün söyleň raḳīb-i kāfire
   Ol şeh-i ḫūbānla zīrā işüm tenhā biter

5. Naḫl-bend-i ravża-i Ma'īn midür bilmem Ḥasīb
   Her ḳalemde mīve-i mażmūn-ı bī-hemtā biter

58.
Şeyḫ Meḥemmed 'Aṭā'u'llāh Efendi'nüň Ḫānḳāhında DervīşiTārīḫidür

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . –

1. Sālik-i pāk-i ṭarīḳ-ı Naḳş-bend
   Pīr-i perver merdüm-i ṣāḥib-hüner

---

[180] tārīḫ: tārīḫini MÖ

[181] Bu mısra ebced hesabına göre 1184 rakamını vermektedir.

57 EH 10ª, MÖ 9ᵇ

58 EH 10ª, MÖ 10ª

2. ‘Āḳıbet ḳıldı seyāḥat ārzū
Eyledi bāḳīye fānīden sefer

3. Rıḥleti tārīḫini didüm budur
Ḥaḳḳ yolında cān fedā Dervīş ‘Ömer

(حق يولنده جان فدا درويش عمر)[182]

59.

Mef‘ūlü / Fā‘ilātü / Mefā‘īlü / Fā‘ilün
Muzāri‘: _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Sögmek gibidür anasına ehl-i meclisüñ
Lüknet tekerrür eyledügi nūn-ı nesneler

60.

Mefā‘ilün / Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Şarābı āb ile āmīḫte ider de ṣatar
Görüñ o pīr-i muġānı ḥarāma ḥīle ḳatar

2. Şerāre-pāş-ı donanma-i baḥr-i ‘işret olur
Piyāle zevraḳ-ı āteş gibi sebūya çatar

3. Raḳīb yāra dürūġ eyleyüp yanar yaḳılur
Güvāh-ı zūr gibi cānını caḥīme atar

4. İder naṣīḥati vā‘iẓ efendinüñ te’s̱īr
Zihī[183] ḥadīd-lisān kim kelāmı ḫalḳa saṭar

5. Ḥasīb ‘ārif-i من لم يذق[184] degül ẓāhid
Bilür leẕā’iẕ-i şīrīn-i ‘aşḳı kim ki ṭatar

---

[182] Bu mısra ebced hesabına göre 1182 rakamını vermektedir.

[59] EH 10a, MÖ 10a

[60] EH 10a, MÖ 10a

[183] Her iki nüshada “Zehr” biçiminde yazılan bu kelime vezin ve anlam gereği “Zihī” olarak okundu.

[184] “Men lem-yezuk lem-ya‘rif”, “Tatmayan bilmez” anlamındaki Arapça özdeyişe telmih yapılmıştır. Bkz. Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, Sütun Yay., İstanbul 2008, s. 657.

61.
Mīr Ḥasīb'üñ Berberi Zādesine Tārīḫi

Fe'ilātün / Fe'īlātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ /. . _

1. Ser-tirāş-kār Süleymān Çelebi
   Aňa luṭf itdi cenāb-ı Ḳādir

2. Geldi dünyāya bir evlādı ẕükūr
   Ġurre-i meh gibi oldı ẓāhir

3. Şu'le-tāb oldı çerāġ-ı Selmān
   Kendi Müslim pederi pek kāfir

4. Çeşm-i estere nigāhı nīş-ter
   Müşterī necm-i sitāre ṭāhir

5. Didi tebrīke Ḥasībā tārīḫ
   Geldi 'izzetle Meḥemmed Şākir

(كلدى عزتله محمد شاكر)[185]

62.
Fe'ilātün / Fe'īlātün / Fe'īlātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Rükn-i kūyında dil ümmīd-i viṣālüñle döner
   Nitekim sa'y-i ṭavāf itse ṣafāsıyla döner

2. Āteşi fermene tābende 'iẕār-ı raḳḳāṣ
   Şem' fānūs-ı ḫayāl oldı żiyāsıyla döner

3. Murġ-ı 'aşḳda ḳıla ḥāṣıl[ı] gīsūya heves
   Mültezim dā'iresi bād-ı hevāsıyla döner

4. Bī-başar devr-i ḫadüñ itse de seyyāḥ olmaz
   Esb-i ṭāḥūne nīte çarḫ-ı 'amāsıyla döner

5. Ḳılsa ebrūña teveccüh ne 'aceb ḳalb-i Ḥasīb

---

61 EH 10[a], MÖ 10[a]

185 Bu mısra ebced hesabına göre 1189 rakamını vermektedir.

62 EH 10[b], MÖ 10[a]

Sūy-ı miḥrāba kişi ḳıble-nümāsıyla döner

63.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Rūyına mā’il olan girye-i ḫūn-ābumdur
   Baňa düşmenlik idenler yine aḥbābumdur

2. Va‘de-i vaṣla bu şeb ṣalma [ki] ferdāya sebeb
   Naḥb-i kābūs ile hep baḫt-ı girān-ḫ˘ābumdur

3. Ḳīl ü ḳāl itmedeyüm baḥṣ-i ser-i zülfüňde
   Faṣl olınmaz bir uzun mes’elede bābumdur

4. Ġarażum raṭl-i girān-keşligümi işrāba
   Zāhidüň ḥilm-i ḥimārīsine iġżābumdur

5. Beni pā-bend ile çūl-pūşe-i derd [ü] ġam iden
   Ḳıl ‘aybsuz o güzel-zāde-i mūy-tābumdur

6. Ḥükm-i taḳvīm-i şebān-rūz taḫallüf itmez
   Rub‘-ı ceybüm meh-i nev mihr sütürlābumdur

7. N’ola ‘arż eyledise ‘Ārif’e tanẓīr Ḥasīb
   Ḫāk-i pāyına niṣār-ı dür-i nā-yābumdur

64.

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Ḥüsnüň gördükde kimdür gerden-i āh u emān çekmez[186]
   Ki ġamzeň çekdügi ḫancerleri gerden-keşān çekmez

2. Ser-i zülfüň ġamın ṣanma hemān ben nā-tüvān çekmez
   Belā zencīrini ādem degül şīr-i zamān çekmez

3. Olan mest-i mey-i raṭl-i girān mı ‘āḳıbet-endīş
   Bu bezm-i pür-miḥende sāġar-ı bār-ı girān çekmez

---

63 EH 10[b], MÖ 10[b]

64 EH 11[a], MÖ 10[b]

[186] Bu mısrada “Ḥüsnün” kelimesinin birinci mısrasında vezin kusuru bulunmaktadır.

4. Bu ʻālemde taḥammülle gören nīk ü bedi yeksān
Olup özin[de] dil-āzār yaẖşi vü yaman çekmez

5. Ruẖ [u] zülfüñ ġamıyla eşk ü āhum baḥr ü berr itdük
Bu yerden göge dek ẓulmı zemīn ü āsumān çekmez

6. Olup zinde Ḥasībā mevtden olan āgāh[187]
Bu dehr-i bī-beḳāda ġayret-i nām ü nişān çekmez

65.

Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Açılamaz gelemezüz sāḳī-i ġonce-lebsiz biz
Mey içdük ʻişret itdük itmedük meşrebsiz biz

2. Ġam-ı zülfüñle olduḳ keşmekeş serdī-i hicrüñde
Şitā hengāmı gelse olmazuz āheng-i şebsiz biz

3. Ḳo taʻnı ẖalḳa zāhid ẖānḳāh-ı devr-i çarẖ içre
Yine bir tekyenüñ abdālıyuz mekr eyle hep siz biz

66.

Mefʻūlü / Fāʻilātü / Mefāʻīlü / Fāʻilün
Muzāriʻ: _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Sevdā-yı zülf-i yāre düşen dilkes istemez
Ġayruñ perend-i ḳayd-ı hevāsın kes istemez

2. Her sū nigāh-ı şāhid-i dīdār-ı yār olur
Bīniş-künān-ı vuṣlata pīş ü pes istemez

3. Şāh-ı cihāndur eyledi ẖūrşīd tāc-ı zer
Dervīş-i ser-bürehne ẖaṭādur fes istemez

4. Ṣıdḳ u maḥabbete dil-i bī-ġıll u ġışş gerek
Gülşen-serāy-ı cennete ẖār u ẖas istemez

5. Naḳşın çıḳarma kār-ı nühüftüñ ḥabībine
Ṭut mūsiḳī sükūtuñı muṭrib ses istemez

---

[187] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

65 EH 11[a], MÖ 10[b]

66 EH 11[a], MÖ 11[a]

6. Ḳalmaz o ṭıflı görse Ḥasībā'da iḫtiyār
Pīrān-ı 'aşḳ olan dimeňüz nev-res istemez

67.

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Faṣl-ı bāb-ı ser-i gīsūňı taḳrīr iderüz
Ḳıl ile mes'ele-i müşkile tefsīr iderüz

2. Vāḳı'ā rü'yāda da miṣlüňi seyr itmiş yoḳ
Midḥet-i ḥüsnüňi bilmem nice taḳrīr iderüz

3. Fikrimüz vuṣlat-ı dildār ü helāk-i aġyār
Hele taḳrīre muvāfıḳ bunı tedbīr iderüz

4. Naḳd yoḳ elde döküp eşk-i teri ruḫsāra
Vech-i taḥrīr ile ol dil-beri tesḫīr iderüz

5. Eyleyüp raḫşuňa kālā-yı dili pāy-endāz
Şeh-süvārum seni biň cānla tevḳīr iderüz

6. Ḳalb-i vīrānı 'imār itmege va'd itmiş idi
Bu tesellī ile 'āşıḳları ta'mīr iderüz

7. Fennī'nüň Ḫayrī'ye pey-revligine beyt iledür
Biz ḳuṣūr ile Ḥasībā anı tanẓīr iderüz

68.
Mīr Meḥemmed Ḥasīb Mevlid-i Ḫod-çün Güft

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Didiler çün öksüz oğlan göbegin kendi keser
Destüňe al kilk-i pāki mevlidüň sen daḫi yaz

2. Ben daḫi itdüm du'ā didüm hemān tārīḫümi
Ola bu Seyyid Meḥemmed 'ālem içre ser-firāz

---

67 EH 11[a], MÖ 11[a]
68 EH 11[b], MÖ 11[a]

(اوله بو سيد محمد عالم ايچره سر فراز)[188]

69.

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Görmedin dil-beri şīrīn nefesinden bilürüz
   Nuṭḳ-ı ṭūṭī-i şeker-rīzi sesinden bilürüz

2. Dā'ire-i kūyuň ider nāle vü zār elbette
   Bizde muḥibb-i Ḫudā'yı ceresinden bilürüz

3. Ḫaṭṭ ẓuhūr itdi dem-i şevḳ-ı viṣāl itdi yine
   Ẕevḳ-ı seyr-i çemeni tāze-resinden bilürüz

4. Fesleğen rāyiḥasın eyleyicek istişmām
   Kāküli olduġını zīr-i fesinden bilürüz

5. Ol ḳadar tecrübemüz geçdi der-i meykedeye
   Şaḥne baṣduġını daḳḳ-ı 'asesinden bilürüz

6. Olsa da gizlüce gerdūne-i zerrīne süvār
   Biz o ḳumriveşi altun ḳafesinden bilürüz

7. Fennī meyl itdi gibi bir güzel-i sürḫ-sere
   Biz Ḥasīb anı gül-ābında besinden bilürüz

Ḥarfü'ş-şīn[189]

70.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Girihler meşḳ-ı ruḫsāruňda kāfhā mīm göstermiş
   Düzülmiş noḳṭa-i ḫāl-i siyeh ta'līm göstermiş

2. Ḳad [u] zülf [ü] dehānı hīç degül ḫālī ḫayālümden
   Bu ḳāl-i[190] muṣḥaf-ı ḥüsnüň elif lām mīm göstermiş

---

[188] Bu mısra ebced hesabına göre 1124 rakamını vermektedir.

[69] EH 11^b, MÖ 11^a

[189] **Ḥarfü'ş-şīn**: - MÖ

[70] EH 11^b, MÖ 11^b

[190] ḳāl-i: ḳālem-i MÖ

3. Çıḳarmış ḳıl ḳalem erḳāmla bir ṣūret-i defter
Ḫaṭuň cem'a yekūn ḥüsnüň taḳsīm göstermiş[191]

4. Lebüň ḫaṭṭ-ı hümāyūn mı getürdi şāh-ı ḥüsnüňden
Müjeň leşkerleri ṣıḳ ṣıḳ dizüp ta'līm göstermiş

5. Ḥasībā mekteb-i 'irfānda 'arż itdükde üstāda
Bu sözde hep şerīküm üstine taḳvīm göstermiş

71.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. O ṭūṭī bir şekercik çignemiş meclisde ḥarf atmış
Raḳīb-i telḫ-kāma sitem-i nīş naḫl olup batmış

2. 'Aceb mi sirkelense vā'iẓ-i pīr-i muġān sāḳī
Şarāb-ı ḫoş-güvāra itmemiş ḥürmet nemek ḳatmış

3. Cemālinde ruḫ-ı gül-gūnla çeşmin görenler dir
Melāḥat gülşeninde iki āhū-yı Ḫoten yatmış

4. Serümde seyr iden dūd-ı siyāhı āh ẓann eyler
Seḥāb-ı āteş-efşāndur ki kūh-ı miḥnete çatmış

5. Ḥasībā Rā'if-i şīrīn-edā evṣāf-ı nükhetle
Aġız miski gibi yārāna naẓm-ı sükkerin ṣatmış

72.
Fıṭnat Ḫānım'uň Ġazeli Naẓīresi fī 12 Receb Sene 1184

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Süveydāda sevād-ı zülfüňi dānā ṣıġışdurmış
'Aceb taṣvīr-i şāmı ḥabbe-i yektā ṣıġışdurmış

2. Bir enbān-ı kerāmetdür derūnı ehl-i 'irfānuň
Ki her bir kūşesinde kenz-i lā-yefnā[192] ṣıġışdurmış

---

[191] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

71 EH 12ª, MÖ 11ᵇ

72 EH 12ª, MÖ 11ᵇ

3. Ne sāḥir-pīşedür çeşmüm ḫayāl-i gīsuvānuňla
   Ḳoyup bir şīşe içre bunca ejderhā ṣığışdurmış

4. ʿAlāmetdür meger devr-i ḳamerden ḫaṭṭ-ı ḫaddinüň
   Ki bir hāle iki mihr-i cihān-ārā ṣığışdurmış

5. Zihī gītī-nümādur ʿaks-i mirʾāt-i taḫayyül kim
   Mücessem naḳşa gūyā ṣad yem ü ṣaḥrā ṣığışdurmış

6. Göňülde ebruvānuň ʿaşḳını pinhān iden ʿāşıḳ
   İki tīġi niyām-ı vāḥide ḥaḳḳā ṣığışdurmış

7. Nice reşk itmeyem āyīne-i endāma baḳduḳca
   Alup āġūşına ol servi ser-tā-pā ṣığışdurmış

8. Mes̱eldür çün ġılāfa nīze ṣığmaz dirler ammā kim
   Müjeň almış ḫayāle ʿāşıḳ-ı şeydā ṣığışdurmış

9. Ḥasīb üstād-ı şiʿr-i bī-naẓīrüň eyleyüp tanẓīr
   Dehān-ı mūr-ı aḥḳar loḳma-i ʿAnḳā ṣığışdurmış

73.
Ḫᵛācegān-ı Dīvān-ı Hümāyūn'dan Kīsedār-ı Defterī ve Mektūbī-i Defterī Ḥāfıẓ Muṣṭafā Efendi Pederine Tārīḫ

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Ocaġuň iḫtiyārı idi ellinci cemāʿatde
   Sefer ḳıldı beḳāya çeşm-i aḥbāb oldılar ḫūn-pāş

2. Ḥabību'llāh şefāʿat eylesün rūz-ı ḳıyāmetde
   Olup ḫayra mübeddel ḳılmasunlar seyyiʾātın fāş

3. Ḫudā pür-nūr ide ḳabrin maḳāmın cennetü'l-meʾvā
   ʿAlāmet vażʿ olındı çün duʿā-yı ḫayr içün bu ṭaş

4. Didüm yād eyleyüp rūḥını bir gül-bāng ile tārīḫ
   Meḥemmed Oṭabaşı'ya melāʾik geldiler yoldaş

---

[192] Burada "Kanaat, tükenmez bir hazinedir." biçimindeki hadîs-i şerîfe (*Deylemī*, III, 236/4699.) telmih yapılmıştır.

[73] EH 12ª, MÖ 12ª

(محمد اوطه باشى يا ملائك كلديلر يولداش)[193]

Ḥarfü'l-'ayn[194]

74.

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün
Muzāri': _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Gitdüm diyār-ı ġurbete cānum el-vedā'[195]
   Düşdüm 'anā-yı firḳate sulṭānum el-vedā'

2. Ölmek yazuḳ degül mi murāduma irmedin
   'Ömrüm benüm sürūr-ı dilüm cānum el-vedā'

3. Pāy-ı şerīfüňe sürerüm[196] ābveş yüzüm
   Bāġ-ı cihānda ey gül-i ḫandānum el-vedā'

4. Dāmānuňa el urmasun arada ol 'adū
   Ey bāġ-ı ḥüsn serv-i ḫırāmānum el-vedā'

5. Ya'ḳūb gibi külbe-i aḥzānı beklerüm
   İtdi Ḥasīb Yūsuf-ı Ken'ān'um el-vedā'

75.
Zu'amādan 'Alī Şāh Aġa Ma'rifetiyle Cānib-i Mīrīden Yanıḳḥiṣār Panḳasında İnşā Olan Cāmi'-i Şerīfe

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Ḥażret-i Ḫān Ḥamīd o şeh-i ẓıll-ı Ṣāni'
   'Adli ḥırz-ı żu'afā düşmene seyf-i ḳāṭı'

2. Var mıdur işte tevārīḫ-i selef inṣāf it
   Böyle ḫāḳān-ı kerem 'ārif-i 'ilm-i nāfi'

---

[193] Bu mısra ebced hesabına göre 1177 rakamını vermektedir.
[194] **Ḥarfü'l-'ayn:** - MÖ
[74] EH 12[b], MÖ 12[a]
[195] Bu mısrada vezinde bir hecelik eksiklik söz konusudur.
[196] sürerüm: sürem EH
[75] EH 12[b], MÖ 12[a]

3. Ḳıldı iḫlāṣla bu ma'bedi iḥyā ḥaḳḳā
   Çıḳsa şādurvān-ı kevs̱er baḥs̱-i ṭāli'[197]

4. Oldı devletde gedüklü zu'amādan me'mūr
   'Alī Aġa ki ṣadāḳatle şehīr ü şāyi'

5. Eyledi ez-dil ü cān ṣarf-ı nuḳūd-ı himmet
   Ḫıdmeti olmaya dergāh-ı Ḫudā'da żāyi'

6. Serv gül-deste-i şümū'ı imāmı bülbül
   Ravża-i cennete beñzer ḥaremi fi'l-vāḳi'

7. Minberi burc-ı semā 'arş-ı mu'allā kürsī
   Maḥfili māh-ı celī revzeni mihr-i lāmi'

8. Ḥaḳḳ'a du'ā āḫiri hātifden işit tārīḫin[198]
   Beyt-i Ma'mūr gibi cāy-ı mübārek cāmi'

(بيت معمور كبى جاى مبارك جامع)[199]

Ḥarfü'l-ġayn[200]

76.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Men Hümā-yı evc-i nāzum lāneden itdüm ferāġ
   Bāde-perest-i niyāzum dāneden itdüm ferāġ

2. Ḳıldum ilḳā-yı yemi vaḥdet ḥaşīş-i kes̱reti
   Āşinā oldum heme dīvāneden itdüm ferāġ

3. Āsitān-ı künc-i 'uzletdür serīr-i salṭanat
   Şeh-nişīn-i küşe-i kāşāneden itdüm ferāġ

4. Ḳaṭ' idüp ḳayd-ı rehādan rişte-i ümmīdümi
   Bend-i zülfüñdür deli dīvāneden itdüm ferāġ

---

[197] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[198] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[199] Bu mısra ebced hesabına göre 1191 rakamını vermektedir.

[200] **Ḥarfü'l-ġayn: -** MÖ

76 EH 13[a], MÖ 12[b]

5. Şimdi mest-i cām u çeşm-i la'l-i dildārum Ḥasīb
Ülfet-i mey-ḫāne vü peymāneden itdüm ferāġ

77.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Eylemem funduḳçılıḳ kestāneden itdüm ferāġ
Köfte-ḫor olmam hele küfkāneden (?) itdüm ferāġ

2. Aġzuma aldum leb-i şīrīnüňi ḥelvā gibi
Çaşnī-i lez̠z̠et-i ḳayıġāneden itdüm ferāġ

3. Ḫoş ġıdādur mercümek ṣāḥib-riyāżāt olmışum
Gerçi çorbası ile tārḫāneden itdüm ferāġ

4. Bend idüp fitrāküme yaġmurlıġ ile heybeyi
Ḳayd-ı ḫurc-ı pāldüm-i seksāneden itdüm ferāġ

5. Ben Hevāyī şimdi ṭaġlarda köçekciyüm bugün
Çirke-i çengāne-i 'örfāneden itdüm ferāġ

78.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Cism-i sūzānumı cānān eyledi bir penbe dāġ
Giydürüp cām neylerüm gül-bendini itdi çerāġ[201]

2. Ḫaṭṭ-ı la'li gelicek būsesini men' itdi
Nehy olup āyetle nūş-ı meye oldı çün yasaġ

3. Cereyān itmede kūyında sirişk-i çeşmüm
Eyleme anı gözüm ḫāk-i rehüňde ırmaġ

4. Gül gibi yārelerüm üzre açar yāreleri
Baňa yār itdi Ḥasībā yine daġ üstüne bāġ

---

77 EH 13a, MÖ 12b

78 EH 13a, MÖ 12b

201 Bu şiirin matla beyti "Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün" kalıbıyla yazılmasına rağmen bazı mısralarda "Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün" kalıbının kullanıldığı görülmektedir.

79.
H̱ˇācegān-ı Dīvān-ı Hümāyūn'dan Ellinci-zāde Ḥāfıẓ Muṣṭafā Efendi'ye Tebrīk-i Liḥye Tārīḫi

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Muṣṭafā Ḥāfıẓ Efendi-i ma'ārif-perver
   Ẕātına liḥye-i pākīze ile virdi şeref

2. Sünnet-i Ḥażret-i Peyġamber'i ḳıldı icrā
   Levḥa-i nūrda bir ḳıṭ'a-i nā-dīde-tuḥaf

3. H̱āl ü ḫaṭṭ noḳṭa-i müşgīn-i mu'anber i'rāb
   Ḥaḳḳ mübārek ide hemvāre ola ḫayr-ı ḫalef

4. Çekdi āyine-i elmāsa zümürrüd pervāz
   Oldı mīnā-yı mücevher dür-i deryā-yı Necef

5. Mihrdür hāle-i burca ufuḳ-ı behcetdür
   Eyler ihdā meh-i nev şāne-i zībā-yı ṣadef

6. Oḳu bu vech ile tebrīke Ḥasībā tārīḫ
   Ḥüsn-i ḫaṭṭ ile cemālinde yazıldı muṣḥaf

(حسن خطیله جمالنده یازلدی مصحف)[202]

Ḥarfü'l-ḳāf[203]

80.

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Kim olur kāse-i deryūze-be-dest-i der-i 'aşḳ
   Dāver-i dehre başın egmez olan kemter-i 'aşḳ

2. Varaḳ-ı mihr ü[204] vefādan oḳudup[205] ma'şūḳa

---

79 EH 13a, MÖ 13a

[202] Bu mısra ebced hesabına göre 1185rakamını vermektedir.

[203] **Ḥarfü'l-ḳāf:** - MÖ

80 EH 13b, MÖ 13a

[204] ü: - MÖ

[205] oḳudup: oḳudur hep: MÖ

İmtiḥān ile ider ʿāşıḳı ser-defter-i ʿaşḳ

3. Senge ṣaymaz güheri künci degişmez gence
İder elbetde luṭf u ʿaṭā ser-defter-i ʿaşḳ[206]

4. Ḳalʿa-i ḳalbi ider ceyş-i hevādan taṭhīr
Seyf-i ḳāṭıʿdur o ẕātında ki var cevher-i ʿaşḳ

5. Bād-ı himmetle olur nüh feleke peyveste
Āteş-i ġayret ile kim ola ḫākister-i ʿaşḳ

6. Kim Ḥasībā işigünde ola ṣıdḳ ile muḳīm
Anı maḥrūm ide ḥāşā ki şeh-i[207]kişver-i ʿaşḳ

Ḥarfü'l-kāf[208]

81.

Mefāʿilün / Feʿilātün / Mefāʿilün / Feʿilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Bu cān tende iken şerḥ idem ḥākime çek
O ḳanlu tīġi şehā cism-i şerḥnākime çek

2. Şehīd-i ġamzeň olam diyü cān atar göňlüm
Müjeň ḫadengini ey ḳaşı yā helākime çek

3. Uymadum ez-dil ü cān ebruvān [u] müjgāna
Ḫilāf söylemem isterse ṭoġrı ḥākime çek

4. Marīż-i ʿaşḳ olana sāḳiyā nedür ʿilāc
Ki şīşe-i meyi sen raḥm-i sīneçākime çek

5. Midād-ı ḫāme-i Sırrī'yi sürme fetīl it
Ḥasīb dīde-i mā-ʿaynı nāẓm-ı pāküme çek

82.

Mefāʿilün / Feʿilātün / Mefāʿilün / Feʿilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

---

[206] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[207] şeh-i: şehi MÖ

[208] **Ḥarfü'l-ḳāf:** - MÖ

[81] EH 13[b], MÖ 13[a]

[82] EH 13[b], MÖ 13[b]

1. Ḫadeng-i ġamzelerüñ cism-i [zaḫm]nākime çek
   O ḳanlu leşkeri ey ḳaşı yā helākime çek

2. Çü mā'-i ṭīnım almış idi kūy-ı dil-berden[209]
   Ecel beni ḳısmetle āb u ḫākime çek[210]

3. Doyurma ġamze vü ebrūña baġla zülfüñle
   Ne ehl-i ʿörfe beni ġamz idüp ne ḥākime çek

4. Levend olmayasun baḥr-i eşk-i firḳate ġarḳ
   Ki fülk-i vaṣluñı līmān-ı sīneçākime çek

5. Görem[211] cenāb-ı maʿānī-i şiʿr-i Tevfīḳ'ı
   Ḥasīb gerd-i rehin cism-i ḳālıb-ı pākime çek[212]

83.

Mefʿūlü / Fāʿilātü / Mefāʿīlü / Fāʿilün
Muzāriʿ: _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Ey dilşikār-ı kārgerüñ yoḳ mıdur senüñ
   Ey bülbül-i seḥer seherüñ yok mıdur senüñ

2. Bāġ-ı emelde ġonce-i maḳṣūdum açmaduñ
   Ey bād-ı āh hīç eṣerüñ yoḳ mıdur senüñ

3. Devr oldı ey sitāre-i baḫt itmedüñ ṭulūʿ
   Çarḫ-ı felekde yoḫsa[213] yerüñ yoḳ mıdur senüñ

4. Şerḥ eyle eski demleri yād eyle nev-be-nev
   Aç yāre ḳanlu şerḥalaruñ yoḳ mıdur senüñ

5. ʿArż eyle ḫāk-i pāyına hep mācerāları
   Ey dīde seyl-i eşk-i terüñ yoḳ mıdur senüñ

6. Sırr-ı Ḫudā vücūd-ı maẓāhirde müstetir

---

[209] Bu mısrada "almış" kelimesinin birinci hecesinde vezin kusuru söz konusudur.

[210] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[211] Görem: Gördüm EH

[212] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[83] EH 14a, MÖ 13b

[213] Her iki nüshada da "yoḫsa bir" şeklindeki ifadeden vezin mecburiyeti ile "bir" kelimesi çıkarıldı.

Ey nūr-ı çeşm-i cān başaruñ yoḳ mıdur senüñ

7. Ḫavf itme tīr-i ḳażādan sen ol ḳadar[214]
‘Āşıḳ Rıżā gibi siperüñ yoḳ mıdur senüñ

8. Mihmān olursa derd ü belā ġam yime Ḥasīb
Ḫūn-ı cigerle mā-ḥażaruñ yoḳ mıdur senüñ

84.

Mef‘ūlü / Fā‘ilātü / Mefā‘īlü / Fā‘ilün
Muzāri‘: _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Sīnemde yatdı bir meh-i ġarrā ṣabāḥa dek
Ḳocdum bu gice hāle gibi tā ṣabāḥa dek

2. Şevḳ-ı ruḫuñla ṭurmaġa bezmüñde mūmveş
Yandı yaḳıldı şem‘-i şeb-ārā ṣabāḥa dek

3. Sūzān idince meş‘ale-i mihr-i dāġını
Döndi bahāra kūy-ı dil-ārā ṣabāḥa dek

4. Meclisde raḳṣa girdi ḫayāli fener gibi
Pervāne döndi sāġar-ı ṣahbā ṣabāḥa dek

5. Rez duḫterini muġbeçeye eyleyüp zifāf
Sāḳiyā eyledük şeb-i ḥınnā ṣabāḥa dek

6. Mey ḳaṭresini sübḥa-i mercān gibi çeküp
İtdük o mehle giceyi iḥyā ṣabāḥa dek

7. Evrāḳ-ı zer-feşān-ı sipihr üzre ey Ḥasīb
Yazsun bu şi‘ri Kevkeb-i Şi‘rā ṣabāḥa dek

85.
Esīrī-zāde Mīr-i Mūmā İleyhüñ Ḥaḳḳında Ḫilāf-ı Şer‘ İ‘lām İtmekle Tescīl Eyledügi

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

---

[214] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[84] EH 14[a], MÖ 13[b]

[85] EH 14[b], MÖ 14[a]

1. Nā'ib-i Tekfūr Esīrī-zāde cānlı ḳaragöz
   'Azl olup gitdi vaḳāyi' kātibi itdi felek

2. Aňa Ḥācī 'Ubuvāṭ[215] (?) dimiş verā-yı perdeden
   Gerçi ma'zūl olduň ammā pāye ḳaṭ' itdüň köpek

86.

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün
Muzāri': _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Kūyuň ṭolansun 'āşıḳ-ı şeydā ṣabāḥa dek
   İtsün ṭavāf Ka'be-i 'ulyā ṣabāḥa dek

2. 'Arż eyleyüp cemālini ol māh-tābımuz
   Çıḳmaz mı ebr-i nāzdan āyā ṣabāḥa dek

3. Tesbīḥ çekdi Zühre'yi tesḫīr içün meger
   Bu mādeyi çeşm-i necm-i S̱üreyyā ṣabāḥa dek

4. Mecnūn gibi yildüm o Leylī hevāsına
   İtdüm tesehhür-i şeb-i yeldā ṣabāḥa dek

5. Ḳadrüň bilüp leyālī-i vaṣluňda bekledi
   Bīdār olup göňül tek ü tenhā ṣabāḥa dek

6. Gösterdi ḫaṭṭ-ı yār gelüp leylī-i berāt
   Çekdi hilāl ḳaşları ṭuġra ṣabāḥa dek

7. Ṭaň sökünceye dek şafaḳ bend-i sīnesin
   Yalvara yatsa 'āşıḳ-ı şeydā ṣabāḥa dek

8. Dāġumla şerḥa-i lāle çerāġāndur Ḥasīb[216]
   İtsün o verd-i tāze temāşā ṣabāḥa dek

---

[215] 'Ubuvāṭ: 'Uyuvāṭ MÖ; Bu kelime "Hacivat" isminin vezne uydurulmuş şekli olmalıdır. Osmanlı kültür sahasının önemli Arapça lugatlerinden *Ahterî-i Kebîr* (Mustafa b. Şemseddin, Ali Bey Matbaası, İstanbul 1292.) ve güncel Arapça-Türkçe sözlüklerden *el-Mu'cemü'l-Arabiyyü'l-hadîs*'te (Serdar Mutçalı, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995.) bu kelimeye rastlamadık. Arapça pekçok kitabın taranmasına imkân tanıyan "Şâmile" isimli bilgisayar programında kelimenin hem " 'Ubuvāṭ" hem " 'Uyuvāṭ" biçimine dönük yaptığımız taramalar neticesinde de böyle bir kelimeyle karşılaşmadık. Kelime; Arapça "kalın kafalı, aptal, ahmak" anlamlarına gelen " 'abīṭa" kökünden (bk. Mutçalı, age, s. 547.) türetilmiş olmalıdır.

[86] EH 14[b], MÖ 14[a]

[216] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

87.

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün
Muzāri': _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Artup bahār ile yine şānı Sitānbul'uñ
   Oldı şitādan emn ü emānı Sitānbul'uñ

2. Çāk itdi çözdi māhveşān bend-i gerdenin
   Geldi boġaz seyri zamānı Sitānbul'uñ

3. İtmiş çenārcıġıla ḳavaḳ müsellemī ġālibā[217]
   Ṣalındı yine serv-i revānı Sitānbul'uñ

4. Seyr-i kemerde itdi aḳın teşne-dillere
   Ṣu gibi elde deşne cüvānı Sitānbul'uñ

5. Şerbet-fürūşları yine fısḳiyyeler düzüp
   Gülşende ḳaṣra döndi dükānı[218] Sitānbul'uñ

6. Olmış ḥarīḳ yerleri verd-i ḳuṣūr ile
   Ṭaġ üsti bāġ cümle mekānı Sitānbul'uñ

7. Gül-bün menārelerle gülistān cevāmi'i
   Feryād-ı 'andelībdür eẕānı Sitānbul'uñ

8. Güller gibi bahāra münāsib ġazelleri
   Eyler hediyye tāze zebānı Sitānbul'uñ

9. Olsun Ḥasīb sākin olan gül gibi güşād
   Mādām olur bahār u ḫazānı Sitānbul'uñ

Ḥarfü'l-lām[219]

88.

Fe'ilātün / Fe'īlātün / Fe'īlātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

---

87 EH 14[b], MÖ 14[a]

[217] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[218] Aslı "dükkān" olan bu kelime vezin mecburiyeti ile "dükān" biçiminde okundu.

[219] Ḥarfü'l-lām: - MÖ

88 EH 15[a], MÖ 14[b]

1. Ṭaḳsa turunciyye nar çiçegi şāl üstine gül
   Seyr içün naḫle çıḳardı gül-i āl üstine gül

2. Reşk idüp la'l-i leb-i yāre kemāl üstine gül
   Düşmede dest-i ḫazān ile zevāl üstine gül

3. Giydi bir tāc-ı mücevher yine şāh-ı nev-rūz
   Ḳondı ẓann itme ser-i tā[be]-i şāḫ üstine gül

4. Ḳurdı bir taḫt-ı muraṣṣa' varaḳ-ı ḫaḍrādan
   Ki cülūs eyleye ḫūrşīd-mis̱āl üstine gül

5. Ruḫ-ı gül-büne ki 'arż ile olup pāy-endāz
   Rūy-ı ḫāküñ düşe bī-tāb-ı muḥāl üstine gül

6. Nev-'arūsāne döküp[220] 'ārıżına sürḫīze
   Ḫaclegāh-ı çemene geldi o ḥāl üstine gül

7. Yine neşr ü dehenüm ḳırmıza ḳanmış 'anber
   Ne müferraḥ oluyor dāne-i ḫāl üstine gül

8. Ḥıfẓ ider pençesidür ġonce-i ḥamrā mes̱elā
   Āl ṭūṭī gibi açmış per ü bāl üstine gül

9. Müje-i çeşmi döküp ṣafḥa-i ruḫsār üzre
   Yazdı bir tāze ġazel vaṣf-ı ġazāl üstine gül

10. Ṭıfl-i nev-resdür aġacdan ata binmiş gūyā
    Seyr-i bāġ itse süvār olmada dal üstine gül

11. Açdı evrāḳ-ı *Gülistān*'ı tefe''ülle ṣabā
    Bülbülüñ ṭāli'ına çıḳdı o ḫāl üstine gül

12. Mey-i gül-fāmla pür sāġar-ı billūra döner
    Sāyevār olsa o mir'āt-i cemāl üstine gül

13. Ṣoḳınup ḫancer-i ḫār eyledi ḳasd-ı[221] bülbül
    Ḳızarup çıḳdı hemān rūy-ı celāl üstine gül

14. Şerḥalar dāġ-ı serümde baña ṭaġ üstine bāġ
    Oldı zībende güşāyişle ḫayāl üstine gül

---

[220] Her iki nüshada "dönüp" şeklinde yazılan bu kelime anlam gereği "döküp" olarak okundu.
[221] Her iki nüshada "ḳaṣrı" şeklinde yazılan bu kelime anlam gereği "ḳaṣd-ı" olarak okundu.

15. Ḳızarup ġabġabın emdükce o şūḫuň yer yer
Münkeşif oldı ne ḫoş sīne sifāl üstine gül

16. Muṣḥaf-ı ʿārıż-ı dil-dāra yemīn itdi meger
Ditreyüp düşdi hemān bād-i şimāl üstine gül

17. Nice ṣad girye iderüz firāḳuňda hezārān[222]
Bārī bir nīm tebessümle viṣāl üstine gül

18. Gül redīfinde düzüp şiʿr-i selīsin üstād
Dizdiler ṣanki Ḥasīb āb-ı zülāl üstine gül

89.

Feʿilātün / Feʿīlātün / Feʿīlātün / Feʿilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Destār-ı sebze ṭaḳasuň gül-i āl üstine gül
Ḫoşdur ey āl-i Resūl'üm gül-i āl üstine gül

2. Ṭaḳdı al itmek içün gülgülī şāl üstine gül
Uyureng(?) oldı hele uġradı al üstine gül

3. Nev fidancıḳdur eyā bād-ı sebük-rev luṭf it
S̱ıḳlet-i bār-ı girān olmasun al üstine gül

4. Yāsemen lāleye ʿaḳd [itmek] içün jāle degül
Ṣaçdı zerrīn ṭabaḳlarla çü lāl üstine gül

5. Bāde-nūş ol gel açıl refʿ-i ḥicāb eyle didüm
Ne cevāb eyleye bilmem bu su'āl üstine gül

6. Cām-ı müli almış ele nergisi mest itmege[223]
Ḳurdı bezmi Ḥasībā bu me'āl üstine gül

90.

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

---

[222] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

89 EH 15b, MÖ 15a

[223] itmege: eylemege MÖ

90 EH 15b, MÖ 15a

1. Perīşān-tār olur cünbiş-zen-i reftārdan kākül
Düşürdi ʻāşıḳı teşvīşe bu eṭvārdan kākül

2. Yine taḫrīb-i ʻālem ḳaṣdın itmiş ol Hülāgū-ḫū
ʻAceb ser-rişte virdi kūşe-i destārdan kākül

3. Güşāde-bāl olur ṣan bülbül-i naḫl-i gül-i terde
Gelüp cünbāna bād-ı ṣabā ki ruḫsārdan kākül

4. Ḥasībā gerçi püskülli belādur ʻāşıḳa ammā
İder pūşīde rūyın[224] dīde-i aġyārdan kākül

91.

Mefāʻilün / Feʻilātün / Mefāʻilün / Feʻilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. O nāzenīn ġazel almaz yalan zamānı degül
Niyāza başlayalum imtinān zamānı degül

2. Güẕeştelendi olur şimdi ṭālib-i āġūş
Ki derd-i şīve idüp bu zamān zamānı degül

3. Kirās-ı laʻlini şeftālū almaġa ṣundum
O naḫl-i nev didi ey bāġbān zamānı degül

4. O şūḫ deşne-be-kef mest olup gelür ḥayfā
O bī-emānuň elinden emān zamānı degül

5. Bu bābda mes’ele faṣl olmaz[225] itme ḳīl ü ḳāl
Ḥasīb şiʻri bıraḳ imtiḥān zamānı degül

92.
Hemşīre-zāde-i Şeyḫ ʻAṭā’u’llāh Medfūn-ı Ḫānḳāh-ı Ū

Fāʻilātün / Fāʻilātün / Fāʻilün
Remel: - . - - / - . - - / - . –

---

[224] Bu kelimeden sonra her iki nüshada “şubḥgāh” kelimesi gelmektedir. Bu kelimenin varlığı vezni aksattığı için metinden çıkartılması uygun görüldü.

91 EH 15b, MÖ 15a

[225] Her iki nüshada “olınmaz” şeklinde yazılan bu kelime vezin gereği “olmaz” olarak okundu.

92 EH 15b, MÖ 15b

1. Ez-neseb-i ṭāhir-i āl-i Resūl
   Zübde-i evlād-ı cenāb-ı Betūl

2. Bülbül-i ṣaḥn-ı çemen-i Naḳş-bend
   Ḳıldı gülistān-ı cināna duḫūl

3. Rıḥleti tārīḫini didüm Ḥasīb
   Rūḥ-ı Ḫalīl eyledi Ḥaḳḳa vuṣūl

(روح خليل ايلدى حقه وصول)[226]

93.
Merḳūm Ḫalīlüñ Birāderi Seyyid Meḥemmed Ḳurb-i Medfen-i Ū

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Daḫi nev-resken idüp emr-i Ḫudā'ya imtis̱āl
   Eyleyüp terk-i fenā ḳıldı beḳāya irtiḥāl

2. Oldı āḫir dāderi Seyyid Ḫālīl'e hem-civār
   Bir yere cem'iyyet itdi ol iki tāze nihāl

3. Eylesün ol ṭā'ir-i ḳudsīye uçmaġın naṣīb
   Nā'il-i vuṣlat olup Ḥaḳḳ eyleye 'arż-ı cemāl

4. Naḳş-bendī'den erenler didiler tārīḫini
   Rāh-ı ḥaḳda eyledi Seyyid Meḥemmed irtiḥāl

(راه حقده ايلدى سيد محمد ارتحال)[227]

94.
Cānib-i Īşān-ı Müşārün İleyhe Mektūbī Ser-nāmesi

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. İbtede'tü bi'smike yā Ẕe'l-celāli ve'l-cemāl
   Levḥa-i cān üzre taḥrīr eyleyince 'arż-ı ḥāl

---

[226] Bu mısra ebced hesabına göre 1184 rakamını vermektedir.

93 EH 16[a], MÖ 15[b]

[227] Bu mısra ebced hesabına göre 1185 rakamını vermektedir.

94 EH 16[a], MÖ 15[b]

2. Bī-zebāndur nice ta'bīr eylesün nevk-i ḳalem
   Çün kebūter oldı dil 'azme güşāde per ü bāl

3. 'Öẕr-ḫˇāhem dergeh-i ḥaẓar zi-taḳṣīrāt-ı men
   Kā'ināta vaṣf-ı pāküñ eylemek emr-i muḥāl

4. Aḥḳar ü efḳar ġarībüñdür Ḥasīb-i pür-ḳuṣūr
   Ṣad selām ile taḥiyyāt ola ber aṣḥāb ü āl

95.
Ḫayrabolı'da Muḥibb-i Ḥasīb İsmā'īl Aġa'ya

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Ḳabāda āl-i 'abā ḥubbini ḳılup taḥṣīl
   Kemāl-i ma'rifet-i ḳalbi eyledi tekmīl

2. Seyāḥat eyledi āḫir beḳāya fānīden
   Civār-ı raḥmetine[228] vāṣıl ide Rabb-i cemīl

3. Ṭarīḳ-ı hakda olup Naḳş-bend o ẕāt-ı celīl
   Reh-i ḳalenderīde ḳıldı sa'y-i cezīl[229]

4. Didüm vefātını gūş eyleyince tārīḫin
   Göçüp cināna revān oldı Dervīş İsmā'īl

(كوچوب جنانه روان اولدى درويش اسماعيل)[230]

96.

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün
Muzāri': _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Kūyuñda eşk-i çeşmüm seyl bil
   Ey şūḫ virmesün seni ġarḳ-ābe seyl sil

---

95 EH 16[a], MÖ 15[b]

[228] Her iki nüshada "raḥmete" şeklinde yazılan bu kelime vezin gereği "raḥmetine" olarak okundu.

[229] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[230] Bu mısra ebced hesabına göre 1186 rakamını vermektedir.

96 EH 16[b], MÖ 16[a]

2. Düşdi hevā-yı zülfüňe dil rūzgār ile
   Taḳvīmimüzde yazdı şedā'id bu yıl yil

3. Buldı licām-ı rāma uyan rāh-ı intibāh
   Çengāl-i zaẖm-ı zūr ile oldı sefīl fīl

4. Vā'iẓ görünce raḳṣa çıḳar duẖter-i rezi
   Ẕiller ṭaḳup benānına geldi rezīl zil

5. Terk-i cedelle oldı sebük-rūḥ ehl-i ḥāl
   Erbāb-ı ḳāli ḳıldı gürūh-ı s̱aḳīl ḳıl

6. Esbāba intimāyı bıraḳ pāk-dāmen ol
   Dīvāne ser-be-ceyb-i ferāġ-ı 'aḳīl ḳıl

7. Naẓmuň cilā-yı dīde-i ma'nā mıdur[231] Ḥasīb
   Oldı devāt mükaḥḥil ü kilk-i 'amīl mīl (Fī 29 Rebī'u'l-āẖir 1187)[232]

97.
Sitanbul'da Küçük Ayaṣofya'da Çeşme Tārīẖidür

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Menba'-ı cūd u seẖā meşreb-efendi-i cemīl
   Kātib-i s̱ānī-i cebẖāne Ḥüseyn-i ẖoş-ḥāl

2. Zevce-i pāk-i melek-ẖaṣlet Ḫadīce-'iṣmeti
   Ṭā'ir-i ḳudsī gibi açdı behişte per ü bāl

3. Rūḥına ihdā binā ḳıldı bu 'ayn-ı kevs̱eri
   Ola maḳbūlī-i dergāh-ı cenāb-ı Ẕü'l-celāl

4. Söyledüm işrāb idüp 'aṭşāna tārīẖin Ḥasīb
   Oldı cārī nūra beňzer çeşmeye āb-ı zülāl

(اولدی جاری نوره بکزر چشمه یه آب زلال)[233]

---

[231] Bu kelimeden sonra her iki nüshada "ey" kelimesi gelmektedir. Bu kelimenin varlığı vezni aksattığı için metinden çıkartılması uygun görüldü.

[232] Bu tarih kaydı EH nüshasında bulunmamaktadır.

[97] EH 16[b], MÖ 16[a]

[233] Bu mısra ebced hesabına göre 1185rakamını vermektedir.

Ḥarfü'l-mīm[234]

98.

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Olur şebīh dehān [ü] zebān devāt ü ḳalem
   Ki oldı rāz-ı dile tercemān devāt ü ḳalem

2. Kemān [ü] tīridür ehl-i ma'ārifüñ gūyā
   Derūn-ı ḥāsidi itmiş nişān devāt ü ḳalem

3. 'Arūs-ı ma'nāya şan mīl-i sürmedān olmış
   Hemīşe virmededür ḥüsn ü ān devāt ü ḳalem

4. Feżā'il-i hünerüñ oldı ḳufl ü miftāḥı
   İder mi cāhil-i dūna 'ayān devāt ü ḳalem

5. Ḥasīb olup yem[i] ġavvāṣ-ı güher-i suḫanuñ
   Bu naẓmı eyledi çün rāyegān devāt ü ḳalem

99.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Sīnemi hicrüñle[235] pür-dāġ [u] siyeh-fām eyledüm
   Şāhuma ḥāl-i dili maḥżarla i'lām eyledüm

2. La'lin emdüm gerdenin būs eyledüm irince ḫaṭṭ[236]
   'İşret-i meyle Boġaz ẕevḳında aḫşām eyledüm

3. Her lebin emdükce būs itdüm 'iẕār-ı şemmeni
   Nūş-ı meyle nuḳl-i şeftālū vü bādām eyledüm

4. Ḳaṭl idüp aġyārı aldum būse-i ruḫsārını
   Yine bir günde efendi iki bayram eyledüm

5. Mühr-i mihriyle derūna dāġlar başdum Ḥasīb

---

[234] Ḥarfü'l-mīm: - MÖ
[98] EH 16[b], MÖ 16[b]
[99] EH 17[a], MÖ 16[b]
[235] hicrüñle: hicr ile MÖ
[236] ḫaṭṭ: ḫaṭṭı MÖ

Şāhuma ḥāl-i dili maḥżarla iʿlām eyledüm

100.

Mefāʿilün / Feʿilātün / Mefāʿilün / Feʿilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Libās-ı ʿārī-i nāçīz imiş ten aňladuġım
   Bu çārsū-yı fenāda hemān ben aňladuġım

2. Bisāṭ-ı ʿayşuňı bād-ı ḳażā ider tārāc
   Budur dehān-ı perīşān-ı gülden aňladuġım

3. Taḥammül eylemedür seng-i ṭaʿn-ı aġyāra
   Ṭarīḳ-ı ehl-i maḥabbetde ehven aňladuġım

4. Baňa kiẕb ü[237] riyā ile itmiş pür-ḫūn[238]
   Duyuldı vāʿiẓ-i pākīze-dāmen aňladıġım

5. Ṣafā-yı ḫāṭıra reşk-i ʿadū olur bāʿiṡ
   Ḥasīb dostum imiş baňa düşmen aňladıġım

101.

Feʿilātün / Feʿīlātün / Feʿīlātün / Feʿilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Tekye-i ʿaşḳda gördükce o dervīş-beçeyi
   Büd ü yede ṣarılup āhūm yā hū mı disem[239]

2. Dil-i[240] bīmāruma emdükce şifā-baḫş eyler
   Laʿl-i ālüňe ya ḳırmız mı ya tenzū mı disem

3. O mehüň gülşen-i ḥüsninde açılmış gördüm
   Yāsemen mi ya gül-i ter mi ya pehlū mı disem

4. Ḫāl-i ġarbīlerine gerden-i şarḳīsinde
   Ḥabeşī tāze mi ya dil-ber-i Hindū mı disem

---

100 EH 17a, MÖ 16b

237 ü: - MÖ

238 Bu mısrada vezin aksamaktadır.

101 EH 17a, MÖ 16b

239 Bu mısrada vezin aksamaktadır.

240 Dil-i: Dili MÖ

5. Böyle berrāḳ sefīde[241] ne dir āyā şu‘arā
Külçe-i sīm mi ya billūr mı ya bāzū mı disem

6. Fehm-i ġālib didi ehl-i suḫan ol şūḫı Ḥasīb
Olur eş‘ār ile ma‘lūm bu mefhūmı disem

102.

Mefā‘ilün / Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Bisāṭ-ı bezme mey-i ‘ayş ile hücūm idelüm
Fütūḥ-ı rezmüñe [kim] leşkeri hümūm idelüm

2. Ṣunınca cāmı[242] birer būse lāzım ey sāḳī
Unutma devr-i Cem’i raġbet-i rüsūm idelüm

3. Cemāl-i yār nigāha mücāz ide zāhid
Ḫuṣūṣ-ı ‘aşḳ-ı ḥaḳīḳı nice ‘umūm idelüm

4. Nühüfte eyleyelüm naḳd-ı rāzı bir gicecik
Maḥabbete ṭaleb-i dil-beri ketūm idelüm

5. Ḥasīb emīn olalum gösterüp ḳażāya rıżā
Ne fāla şūm diyelüm[243] dehre [ne] şütūm idelüm

103.

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Büt-i taṣvīr-i vaṣlı ‘aks-i mir’āt-ı ḫayāl itmem
Velī İskender’i meyyāl-i ma‘dūmü’l-miṣāl itmem

2. ‘Arūs-ı kām-ı zīb-i ḫaclegāhı iḥtimāl itmem
Derūn-ı merd-i āzād[um] ṭaleb-cūy-ı muḥāl itmem

3. Benānuñla Benātu’n-na‘şı mīzān eylemem hemçün
Şebān-ı ġayra çeşmüm ḫīredārī-i hilāl itmem

---

[241] sefīde: -seyfinde EH
[102] EH 17[a], MÖ 17[a]
[242] cāmı: cām MÖ
[243] Her iki nüshada “idelüm” şeklinde yazılan bu kelime anlam gereği “diyelüm” olarak okundu.
[103] EH 17[b], MÖ 17[a]

4. Ne deňlü noḳṭa-i necmi dögerse levḥa-i burca
Döner ṭurmaz çü remmāl-i felek ʻahdine fāl itmem

5. ʻAceb ser-mest-i ʻaşḳum sāḳiyā şām u seḥer bilmem
Sipihr-i mihr ü māhuň meclise köhne sifāl itmem

6. Ben ol ʻAnḳā-yı Ḳāf-ı himmetüm dünyā vü ʻuḳbāda
Feżā-yı ʻālemi cevlāngehümde per ü bāl itmem

7. Ḥasībā eylerüm ehl-i kemāle ʻarż-ı ḥāl ammā
Muʻārıż-ṭabʻ olan dānāya tażyīʻ-i maḳāl itmem

104.

Fāʻilātün / Fāʻilātün / Fāʻilātün / Fāʻilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Devlet ü iḳbāli maʻzūl olmaduḳca bilmedüm
Miḥnet ü idbārı manẓūr olmaduḳca bilmedüm

2. Rifʻat-i cāh u celālüň luṭfı ẓāhirken yine
Ẕillet-i ʻazl ile maḳhūr olmaduḳca bilmedüm

3. Olmada ās̱ār-ı ḫaṭṭ ile ʻiẕāruň şuʻle-tāb
Ḳadr-i nūr-ı şemʻi rencūr olmaduḳca bilmedüm

4. Dergehinde olmadum ʻuşşāḳ[244] ẓiḥāmından cüdā
Āfeti ben böyle meşhūr olmaduḳca bilmedüm

5. ʻİzzet-i ādāb-ı tevażżuʻla ʻāşıḳmış Ḥasīb
Dil-şikest-i hezl-i maġrūr olmaduḳca bilmedüm

105.

Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Der-i mey-ḫānede sāḳī ayaḳdan ṣundı dem gördüm
Ben ol pīr-i muġānuň dergehinde dem ḳadem gördüm

---

104 EH 17b, MÖ 17b

244 Her iki nüshada "ʻuşşāḳuň" şeklinde yazılan bu kelime vezin gereği "ʻuşşāḳ" olarak okundu.

105 EH 17b, MÖ 17b

2. Benüm her zaḥmum üzre şerḥalar ṭaġ üsti bāġumdur
   Ferāmūş eylemem ol lāle-ẖaddan çoḳ kerem gördüm

3. Temür-i hestī-i mevhūm imiş cism-i fenā resmüm
   Ki cān āyīnesinde ṣūret-i rengi ʻadem gördüm

4. O meh-rūya raḳīb-i naḥs-kevkeb iḳtirān itmiş
   Bu devrinde sipihr-i kec-revüň luṭfında ġam gördüm

5. Selāsetle ġarīḳ-ı lücce-i fenn eyledi Fennī
   Ḥasībā ḳaṭre-i nā-çīz-i ʻācizānı yem gördüm

106.

Feʻilātün / Feʻīlātün / Feʻīlātün / Feʻilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Pāyuňa eşk-i güher-bārumı dökdüm ṣaçdum
   Yoluňa pādişehüm varumı dökdüm ṣaçdum

2. Bezm-i ʻaşḳ içre şikest olalı cām-ı nāmūs
   Āb-ı rūyumla mey-i ʻārumı dökdüm ṣaçdum

3. Müjde-i vaṣluň ile almaġa bir ṣāfī cevāb
   Naḳd-i cān ü dil-i bīmārumı dökdüm ṣaçdum

4. Ḥāṣılı yaḳsa cihānı n’ola āhum şereri
   Micmer-i dilde nihān nārumı dökdüm ṣaçdum

5. Bāb-ı gencīne-i ṭabʻum yine fetḥ oldı Ḥasīb
   Zer ü sīm ü dür-i eşʻārumı dökdüm ṣaçdum

107.
Bāzirgānbaşı-zāde İbrāhīm Aġa’ya Tārīẖ

Feʻilātün / Feʻīlātün / Feʻīlātün / Feʻilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Ḫilʻat-i ẖāṣṣ-ı hümāyūn-ser-i bāzirgānī
   Nāmver ḥażret-i Ḥācī Ḥasan Aġa-yı kerīm

2. Yaʻnī maẖdūm-ı mükerremleri faẖrü’l-aḳrān

---

106 EH 18ª, MÖ 17ᵇ

107 EH 18ª, MÖ 17ᵇ

Cedd-i peyġamber-i ẕī-şānla hem-nām-ı ʿaẓīm

3. Eyledi sünnet-i āyīn-i Resūl'i icrā
Liḥye irsāli ile ḳıldı vaḳārı tetmīm

4. Reng cennet çemeni aḳmişe-i tāze-ẓuhūr
Oldı pūşīde-i zer-kārī-i āyīne-i sīm

5. Ṭūṭī-i sebze-bahār itdi cenāḥeyni güşād
Eyler eṭrāf-ı gülistānı ṭavāfa taʿlīm

6. Oldı rīş-i nev ile çāh-ı zenaḫdānı muḥīṭ
Hem-çünīn sünbül-i pīrāmen-i ḥavż-ı nesīm

7. Dest-i ḫaṭṭāṭ-ı cemāl eyledi vażʿ-ı ketebe
Ḳıl ḳalemlerle idüp *Sūre-i Neml*'i tanẓīm

8. Rü'yet-i ġaym iledür s̱ebt-i s̱übūt-i ġurre
Ḳıldı bu mes'eleyi ḫaṭṭ-ı ʿiẕārı tefhīm

9. Ġālibā burc-ı ḥamel oldı maḥall-i ḫūrşīd
Ḳıldı taḥrīr şeb ü rūzı müsāvī taḳvīm

10. Der-kenār oldı beyāż üzre berāt-ı ḥüsni
Ḫaṭṭ-keşīde ola olmaz mı o nāme telṣīm

11. Daḫi ḥüccetle beyān itdi hilāl-i ʿıydi
Bārek'allāh zihī ḳā'ime-i müjde-raḳīm

12. Oḳu bu vechle tebrīki Ḥasībā tārīḫ
Yazdı ḫaṭṭ levḥına geldükde ṣuḥuf İbrāhīm

(یازدی خط لوحنه کلدکده صحف ابراهیم)[245] (Fī Ramażān 1186)[246]

108.

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Şāh-ı taḫt-ı mülk-i naẓm[um] şerʿ u[247] ḳānūndur sözüm

---

[245] Bu mısranın ebced hesabında aksaklık vardır. Mısranın harfleri toplandığında ortaya çıkan rakam 1260'tır.

[246] Bu tarih EH nüshasında bulunmamaktadır.

108 EH 18[b], MÖ 18[a]

Lāyıḳ-ı pākīze-i ṭab‘-ı hümāyūndur sözüm

2. Her ne deňlü eylesem noḳṣān irişmez be̱zl ü[248] ṣarf
Mālik-i kenz-i ‘ulūmum māl-i Ḳārūn’dur sözüm

3. Niceler itmez ḥased İblīs-i pür-telbīsveş
La‘net-i deḫḫāl-i mel‘ūn ibn mel‘ūndur sözüm

4. Armaġan-ı ‘ālem-i ġayb-i Ḫudā’dur cümlesi
Kāşif-i esrār-ı kevn sırr-ı meknūndur sözüm

5. Ben bir ‘ummānum ki yoḳdur ḥadd ü pāyānum benüm
‘Ārif-i Nīl ü Fırāt [u] Şaṭṭ u Ceyḥūn’dur sözüm

6. Rīze-i elmāsveş zaḫmı ḳabūl itmez ‘ilāc
Deşne-i zehr-āb-ı ṣadr-ı düşmen-i dūndur sözüm

7. İrmişüm taḳlīd ile taḥḳīḳa dervīşüm bugün
Derd idindüm Ḥażret-i Yezdān bī-çūndur sözüm

8. Noḳṭa noḳṭa nükte-i mevhūm-ı taḥrīr-i evc
Ġālibā bir gerden-i pür-ḫāle meftūndur sözüm

9. Sā’il-i dehr-i denīye virmede naḳd-i cevāb
Şā‘ir[üm] bu ‘āleme gūyā ki medyūndur sözüm

10. Vezn-i ṭab‘ī tā ezel vehb-i İlāhī’dür baňa
Anuň içün böyle pür-ma‘nā vü mażmūndur sözüm

11. Cāna urdum bir ağızdan ben tüfeng-i ṭab‘la
Reşk iden ḥāsidlerüň bağrına ḳurşundur sözüm

12. Ṣarf-ı maḳdūr eyledüm cümle taṣavvuf söyledüm
Ḥikmet ü naḥv ü ma‘ānīden de bīrūndur sözüm

13. Mıṣra‘-ı ebyātuma mā’ildür erbāb-ı suḫan
Ḳāmet-i dil-ber gibi zīrā ki mevzūndur sözüm

14. Revnaḳ-ı mecmū‘a-i ‘ālemdür eş‘ārum benüm
Ser-te-ser meşhūr-ı ‘āmm-ı rub‘-ı meskūndur sözüm

---

[247]u: - MÖ

[248]u: - MÖ

15. Mıṣra‘-ı naẓm ile tesḫīr-i cüvānān eylerüm
    Hep musaḫḫardur[249] baňa çün siḥr-i efsūndur sözüm

16. Bī-naẓīrüm ben selāsetle belāġatde bugün
    Naẓm-i pāk-i Nābī-i dānādan efzūndur sözüm

17. Eyle bir kerremiḥekk-i ṭab‘-ı ḫāliṣle ‘ayār
    ‘Ayn-ı ‘ibretle naẓar ḳıl ṣāfī altundur sözüm

18. Gūş idince mürdeye baḫş-ı ḥayāt eyler o dem
    Ben Ḥasīb’üm mu‘ciz-i ‘Īsā’ya maḳrūndur sözüm

[Ḥarfü’n-nūn][250]

109.

Fe‘ilātün / Fe‘īlātün / Fe‘īlātün / Fe‘ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. La‘l-i fem ḥoḳḳa nigeh gizlik ebrū miḳrāṣ[251]
   Āh o kātib güzeli ḳaddi ḳalemden mevzūn

2. Ṣıfr-ı ḫālī raḳamı ḫaṭṭı degüldür ḫāli
   Naḳd-ı cān-ı dili ‘uşşāḳı ider cem‘a yekūn

110.

Mef‘ūlü / Fā‘ilātü / Mefā‘īlü / Fā‘ilün
Muzāri‘: _ _ . /_ . _ . / . _ _ . /_ . _

1. Sīnemde ‘aşḳ-ı yārı nihān eyledüm bugün
   Cismüm niyām-ı tīġ-i bürān[252] eyledüm bugün

2. Açdum o yāre şerḥa-i pür-ḫūnı lā-‘ilāc
   Derd-i derūn[ı] şerḥ ü beyān eyledüm bugün

3. Ben būs-i la‘lin istedüm ol ḫancer ‘arż ider
   Dil-berle ḫayli ṣoḥbet-i cān eyledüm bugün

---

[249] Musaḫḫardur: siḥrdür EH

[250] **Ḥarfü’n-nūn: -** EH, MÖ

109 EH 19[a], MÖ 18[b]

[251] Bu mısrada vezinde bir hecelik eksiklik söz konusudur.

110 EH 19[a], MÖ 18[b]

[252] Bu kelimenin aslı “bürrān”dır. Vezin gereği yukarıdaki şekli tercih edilmiştir.

4. Şevḳ-ı ruḫuňla bāde-i gül-reng nūş idüp
Ḳan üstine begüm yine ḳan eyledüm bugün

5. Bā'iş bu naẓma oldı ḫūb-rū serv-ḳad Ḥasīb[253]
Ṣu gibi ḫāk-pāyına revān eyledüm bugün

111.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Niḳāb itdükce ruḫsārına dil-ber dest ü dāmānın
Şirişk-i dīde eyler 'āşıḳa ter dest ü dāmānın

2. Geh urur bendesin ḳurbān ider gāhī sehl ḫūnın
Yine 'ıyd oldı taḳbīl itdi ḫancer dest ü dāmānın

3. Sebū [vü] ḫumveş āmāde bulur rızḳın gelūsında
Ta'alluḳ bezmgāhından çekenler dest ü dāmānın

4. Bulup eyyāmını hep rūzgār üzre gider ol kim
Açar keştī-ṣıfat bāb-ı Ḥaḳ'a her dest ü dāmānın

5. İden ehl-i niyāzı nāz ile telṣīmden maḥrūm
Ḫulāṣa çāre bulmaz rūz-ı maḥşer dest ü dāmānın

6. Ḥasībā bād-ı ḫūrşīd elümden olmaz āsūde
Çü ḫayme itmeyen 'uzletde ḫūn ber dest ü dāmānın

112.

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Meşāmm-ı cāna ṣabā itdi baḫş-ı būy-ı vaṭan
Derūna düşdi yine şevḳ-ı ārzū-yı vaṭan

2. Sitānbul'uň güzelin sevmezüm pür ise daḫi
Baňa melek görinür cümle ḫūb-rūy-ı vaṭan

3. Aňa ne sūd olur seyr-i sūḳ-ı mercānuň

---

[253] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[111] EH 19[a], MÖ 18[b]

[112] EH 19[a], MÖ 19[a]

Yanında gevher ola seng-i çārsū-yı vaṭan

4. Ṣafā virür mi temāşā-yı nehr-i Sa'd-ābād
   Göñülde cārī iken mācerā-yı cūy-ı vaṭan

5. Bu bī-bedel bedelüñ yoḳ naẓīri gerçi baña
   Mis̱āl-i bāġ-ı iremdür feżā-yı kūy-ı vaṭan

6. Alur cevābın oḳuyınca beyt-i maḳṭa'dan
   İderse daḫl-i ta'arruż baña 'adū-yı vaṭan

7. Ḥasīb ḥubb-ı vaṭan çün es̱erle s̱ābitdür
   Bu naẓm olur sebeb-i ẕikri güft ü gūy-ı vaṭan

113.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Sirişkümrūy-ı zerd üzre revān olsun mı dirdüm ben
   Saña rāzum o vech ile 'ayān olsun mı dirdüm ben

2. Zamān geçdi şeb-i hicrān irişdi yıldızum düşdi
   O meh-rū gün gibi gözden nihān olsun mı dirdüm ben

3. Nis̱ār-ı ġamzesi yaġmāya çıḳmış ḫayli 'uşşāḳı
   O yaḫşi dil-beri böyle yaman olsun mı dirdüm ben

4. Viṣālüñle beni bir kerre mesrūr itmedüñ gitdi
   Saña hercāyī ya Ḫıżr-ı zamān olsun mı dirdüm ben

5. Ġazellerle güzeller ṣayd olur dirdüm yalan oldı
   Ḥasībā şā'irüñ ḳavli yalan olsun mı dirdüm ben

114.
Mīr Ḥasīb'üñ Oġlı Rıżā içün Tārīḫī

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Bārek'allāh ṭāli'-i sa'dile itdi nev-ẓuhūr
   İlticā-yı naḫl-i ümmīdüm verā-yı perdeden

---

113 EH 19[b], MÖ 19[a]

114 EH 19[b], MÖ 19[b]

2. Ġonce-i gülzār-ı bāġ-ı ʻālem-i mülk-i vücūd
Armaġan-ı ʻālem-i ġayb-ı Ḫudā'dur cümleten

3. Ger vizān olsa aňa olmaz bahā dürr-i s̱emīn
ʻIrḳ-ı ṭāhir maḫzen-i ġayb-ı hüviyyetdür gelen

4. Şāhid-i baḫt u saʻādet ʻizzet ü ʻömr-i[254] dırāz
Ol velīdi ḳılsun erzānī cenāb-ı Ẕü'l-minen

5. Kāmilen ḥüsn-i[255] edā ile didüm tārīḫini
Āl-i Zehrā hem şerīf ü hem necīb ü hem ḥasen

(آل زهرا هم شريف و هم نجيب و هم حسن)[256]

115.
Bunı Daḫi Mīr-i Mūmā İleyh Bilā-tekellüf Güft

Mefʻūlü / Fāʻilātü / Mefāʻīlü / Fāʻilün
Muzāriʻ: _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Nām-ı şerīfini işit āl-i Resūl'den
Tārīḫ-i mevlidin didi "Āmed Rıżā Ḥasan" (آمد رضا حسن)[257]

116.
Tābī[258] Efendi'ye Mīr-i Mūmā İleyh İrsāl Eyledügi

Mefʻūlü / Fāʻilātü / Mefāʻīlü / Fāʻilün
Muzāriʻ: _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. ʻIyd oldı aç fütādeňi vir būse sīneden
Şāhum lez̲ez̲ mevācibidür iç ḫazīneden

2. Ḫaylī tekellüf oldı kemer-bend-i yārda
Virdi nişāne fetḥ-i muṭalsam defīneden

---

[254] ʻömr-i: ʻömr ü MÖ
[255] ḥüsn-i: ḥüsn ü MÖ
[256] Bu mısra ebced hesabına göre 1164rakamını vermektedir.
[115] EH 19b, MÖ 19b
[257] Bu ibare ebced hesabına göre 1164rakamını vermektedir.
[116] EH 19b, MÖ 19b
[258] Tābī: Nābī EH

3. İṭfā ider mi āteş-i ʿaşḳ-ı dil[i] sirişk
Yoḳ farḳı yemde muḥteriḳ olan sefīneden

4. Olmaz göňül ḫayāl-i viṣāliyle muġtenim
Būs-ı nevāl eyleme dürr-i āb-gīneden

5. Aḥbāba berg-i sebzdür ey dil bu şiʿr-i ter
Maḥṣūl-i bāġ-ı ṭabʿ-ı Ḥasīb-i kemīneden

117.

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Teraḥdur bezm-i tesbīḥ-i riyā künc-i ḫarābīden
Feraḥdur ḫānḳāh-ı pey-i nev künc-i ḥesābīden

2. Tenāvül itdügi miḳdārdur ṣıḳlet şikem-ḫˇāra
Girāndur bār-ı vizr tevliyet-i ʿiṣyān-ı cābīden

3. Ḥelālīden ider ifṭār kebābı setresin ṣūfī
Ser-ā-ser iç libāsı çekme kālā-yı şarābīden

4. Dil-i dīvāneme sevdā-yı gīsū-yı girih-gīrüň
Bu nice ḫilʿata şāyestedür zencīr-i bābīden

5. Zihī nā-pāk-ṭıynet raḥmet-i Ḥaḳ'dan müberrādur
İdenler ḳaṭʿ-ı mā …[259] āl-i türābīden

118.

Arslan Girāy Ḫāneye Geldükde Ḳarındaşına Virdügi Ḳıṭʿadur

Mefāʿilün / Feʿilātün / Mefāʿilün / Feʿilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Cenāb-ı kān-ı celādet Ḳırım Girāy Sulṭan
Ki şān-ı şevketidür reşk-i ḫusrev ü ḫāḳān

2. Ḥasīb ḫāk-i ḳudūmına ʿarż-ı ḥāl eyler

---

117 EH 20[a], MÖ 19[b]

259 Vezin ve anlam bakımından düşünüldüğünde burada mahlas ve bir kelimenin eksik yazıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu bu eksiklik muhtemelen müstensih kaynaklı bir sorundur.

118 EH 20[a], MÖ 20[a]

İder efendilik elbet gedālara şāhān

119.
Mīr-i Mūmā İleyhüň Aḳribāsından Emīn Ḳadın'a

Müfte'ilün / Fā'ilün / Müfte'ilün / Fā'ilün
Münserih: _ . . _ /_ . _ / _ . . _ /_ . _

1. 'İffeti ẕikri enām 'iṣmeti virdi zebān
   Ḫalḳ pesendīdesi olmış idi rāyegān

2. Mülk-i fenādan göçüp eyledi 'azm-i beḳā
   İde cenāb-ı Ḫudā ḳaṣr-ı cinānı mekān

3. Hātif-i ġaybī didi rıḥleti tārīḫini
   Rūḥ-ı Emīn Ḳadın'a *Fātiḥa* oḳı hemān

(روح امين قادينه فاتحه اوقى همان)[260]

120.

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Ḥabāb-ı āb-ı revān sū-be-sū çemen-be-çemen
   Nehār tāze ḳılar cüst ü cū çemen-be-çemen

2. Durur o şūḫ-ı mey-āşāma lāleler güller
   Ayaġ elinde ṣurāḥī ṭolu çemen-be-çemen

3. Faṣıl faṣıl varaḳ-ı gülsitān olur bülbül
   İder ṭuyūr-ı sebaḳ-ḫˇān ġulū[261] çemen-be-çemen

4. Bu rūzgārda bir serv-ḳadd hevāsınadur
   Nesīmde eṡer-i ārzū çemen-be-çemen

5. O mest-i nāzik ider seyre çıḳduġın ifşā
   Ṣadā-yı na'ra-i gül-bāng-ı hū çemen-be-çemen

6. 'Arūs-ı ġoncaya meşşāṭa oldı ġonce-i ter

---

119 EH 20ª, MÖ 20ª

[260] Bu mısra ebced hesabına göre 1192 rakamını vermektedir.

120 EH 20ª, MÖ 20ª

[261] Aslı "ġulüvv" olan bu kelime kafiye gereği "ġulū" olarak okundu.

Miṡāl-i ġāze virür reng [u] bū çemen-be-çemen

7. Ḥasīb vaṣf-ı ḫaṭ-ı yāre gel müşā'areye
Bahārdur idelüm güft ü gū çemen-be-çemen

121.

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Ṭūṭī lüknet-zededür leẕẕet-i güftārından
Serv pā-beste olur şīve-i reftārından

2. Reşk ile mevce-i deryāları gird-āb eyler
Her girih kim çözile ṭurre-i ṭarrārından

3. Ḫum-ı cūşīdeye elbette ziyānı derkār
Kim nihālüñ ide sūd itmedi bāzārından

4. Vefḳ-ı maḳṣūdını eyler şeref-i şemse ḳarīn
Noḳṭa-i ḫāli gören ṣafḥa-i ruḫsārından

5. Dil urılmış yine bir dil-ber-i çār-ebrūya
'Āfiyet mi bula ol şerḥa-i nā-çārından

6. Būsına ḫaṭṭ-ı ruḫa bīm-i nigehdür māni'
'Arż-ı ḥāl eyleyemem şāha silaḥdārından

7. Bilmeyen dā'ire-i ḥaddin ider maḥv-ı vücūd
Ḥakk olur ṣıfr-ı raḳam kim çıḳa pergārından

8. Ḥażret-i Ḫayrī'ye mümkin mi Ḥasībā tanẓīr
Ḳadri ma'lūm suḫan-dān olur eş'ārından

122.

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün
Muzāri': _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Besdür lebüñ piyāle hem olsun hem olmasun
Gül devri geldi lāle hem olsun hem olmasun

2. Ḫūbān-ı sīm-ten zer-i maḥbūba seslenür

---

121 EH 20^{b}, MÖ 20^{b}

122 EH 20^{b}, MÖ 20^{b}

ʿĀşıḳda āh-ı nāle hem olsun hem olmasun

3. H̱ūy-gerde ḳılma şerm ile ruẖsār-ı ālüñi
Verd-i ter üzre jāle hem olsun hem olmasun

4. Ol mest-i nāz şāl-be-gerden degülsede
Mihr-i münīr hāle hem olsun hem olmasun

5. Olmaz niḳābdan ẖaṭ [u] ẖālüñ müṭālaʿa
Mektūm olan risāle hem olsun hem olmasun

6. Bir şeb firāş-ı vuṣlatı beyʿ eylesün hemān
Ferdāya ġam iḳāle hem olsun hem olmasun

7. Fennī Ṣabīḥ'a oldı Ḥasīb-i naẓīre-gū
Pey-revlik-i iḥāle hem olsun hem olmasun

123.

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Degüldür seyr-i ẖālüñ żaʿf-ı çeşmümle cüdā benden
İder Hind'i temāşā rind-i ʿāşıḳ çeşm-i sūzenden

2. N'ola düşsem ẖayāl-i cām-ı laʿlüñle ẖarābāta
Ṣafādur Lāy-ẖˇār'a künc-i külẖen ṣaḥn-ı gülşenden

3. Ṣarılsam rişte-i gīsūya sevdā-yı viṣālüñle
Şehā ẖaṭṭ ṣādır olsa ḳaṭʿ-ı ümmīd eylemem senden

4. Sirişk-i dīdeme cān zaẖm-ı sīneden nigāh eyler
Neẓāret defʿ-i ġamdur sāḥil-i deryāya revzenden

5. Lebinden diş kirāsı alma dir ol beste-bostāna
Bezimde[262] mīve-çīn-i şeftālū olduḳca gerdenden

6. Meger vāʿiẓ yürütmiş giñ yaḳadan zevraḳ-ı ẕevḳı
Sebū-yı mey açıldı çıḳdı zīr-i ẕeyl-i dāmenden

7. Ṭalebkār-ı naẓīre olduġım kesb-i maʿārifdür
Ḥasībā Rātib-i üstād-ı ṣāḥib-ṭabʿ-ı pür-fenden

---

123 EH 21[a], MÖ 20[b]

[262] Aslı "Bezmde" olan bu kelime vezin gereği "Bezimde" olarak okundu.

124.
Mīr-i Mūmā İleyhüñ Aḳribāsından Ḫazīnedār Aġa'ya

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Ḫazīnedār Meḥemmed Aġa'ya ṣad taḥsīn
   Cemālin eyledi ḫaṭṭ-ı şerīf ile tezyīn

2. İdüp liḥāyla icrā-yı sünnet-i Nebevī
   Vaḳār-ı ẕātına virdi o vech ile temkīn

3. Seḥābdan meh-i nevdür ya mihrdür hāle
   Ya burc-ı sünbüledür oldı maṭla'-ı Pervīn

4. Ya gerü lāle-i ḥamrāda berg-i ḫaḍrādur
   Benefşedür ki ola yāsemen ile teşḥīn

5. Ya rabṭ-ı faṣṣ-ı zümürrüdle ḫātem-i elmās
   Ya sīm āyīne pervāzı ḳāşī-i zerrīn

6. O leb ki kāġıd-ı āl üzre ḫaṭṭ-ı yāḳūtī
   Ya mühr-i la'le ḳazılmış ola zemān ü zemīn

7. Kitāb-ı ḥüsnine ya 'anberīn şīrāze
   Ya cild-i muṣḥaf-ı ruḫsāra mıḳleb-i miskīn

8. Oḳursa bülbül-i gūyā 'aceb mi tārīḫin
   Gül-i Meḥemmed'e ḫaṭṭ yazdı *Sūre-i Yāsīn*

(كل محمده خط يازدى سورهٔ ياسين)[263]

125.
Rātib Efendi-zāde İskender Efendi'ye

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Ḥażret-i Rātib Efendi-i müşārün bi'l-benān
   Āmidī-i ḫ˘ācegān 'allāme-i naẓm-ı beyān

---

124 EH 21ª, MÖ 21ª

[263]Bu mısra ebced hesabına göre 1200rakamını vermektedir.

125 EH 21ª, MÖ 21ª

2. Feylesūf-ı ḥikmete ḥayret virür endīşesi
Rüşdine teslīm olur Soḳraṭ olaydı imtiḥān

3. Eyledi Mevlā ʿaṭā oldı meserret rū-nümā
Virdi bir maḫdūm-ı pāk mevlidi ile dehre şān

4. Raḳṣa çıḳdı sebʿa-i seyyāre ṭutdı hāle def
Nüh felek devr itdi encüm yaḳdı bir bir şemʿdān

5. Olsa şāyeste Benātü'n-naʿş anuň bāzīçesi
Rişte-i āvīzeye nūr-ı eşiʿʿa rīsmān

6. Ḳılmaġa pūşīde nesc itdi şafaḳ dībāc-ı āl
Bāliş [ü] pister ser-ā-ser çarḫ-ı aṭlasdan nişān

7. Ẕātı mir'āt-ı celī pervāzı mihr-i ʿanberīn
Ya seḥāb-ı müşg-fām içre hilāl olmış ʿayān

8. Ya dür-i yek-tā vücūdıdur ṣadef gehvāresi
Şeb-çerāġ olmış ya ṭarf-ı dürc-i yāḳūta nihān

9. Ḥüsnini görse olur sevdāda bānū dāyesi
Ḫıdmet-i lālālıġın eyler Siyāvūş-ı Keyān

10. Ġamzesi tīġ-i Ferāfer nīze-i Rüstem nigeh
Tīr-i Gerşāsb müje ebrū kemān-ı Ḳahramān

11. İtmesün ḥācet degül ʿazm-i seyāḥat ẓulmine
Aňa sedy-i dāyeden āb-ı ḥayāt olmış revān

12. Nice merd olur o ṭıfl-i sedd-i İskender-vaḳār
Ṭūl-i ʿömr ile muʿammer eyleye Mevlā hemān

13. Müjde ḳıl ser-tā-be-pā āfāḳa tārīḫin Ḥasīb
Geldi İskender Meḥemmed zümre-i ṣāḥib-ḳırān

(كلدى اسكندر محمد زمرۀ صاحب قران)[264]

Ḥarfü'l-vāv[265]

---

[264]Bu mısra ebced hesabına göre 1196 rakamını vermektedir.

[265]**Ḥarfü'l-vāv: -** EH

126.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Benān ḫāme devāt sīm-bāzū ebruvān miḳrāṣ[266]
   Nigeh gizlik varaḳ rūy[dur] mürekkeb ḫaṭṭ liḳā gīsū

2. İdeyazdı beni dīvāne Kāġıd-ḫāne seyrinde
   Ḳalem kātiblerinden bir güzel gördüm efendim hū

127.
Ṭosyavī Şeyḫ Meḥemmed'e

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Menba'-ı ḥilm ü ḥayā Mollā Meḥemmed kim[267]
   Fikri maṣrūf idi dā'im ehl-i ḥaḳḳa ḫıdmete

2. Bī-tekellüf keşf olup kendüye sırr-ı "men'aref"[268]
   Maẓhar oldı ḥaḳḳ bu kim feyż-i 'aṭā-yı Ḥażret'e

3. Olmadı her naḳş[a] bende itdi bend[e] her nuḳūş
   Naḳş-bend olup ḥaḳīḳatle serāy-ı vaḥdete

4. Sırr-ı Mevlānā żiyā-pāş-ı 'aṭā olup aňa
   Ẕerre iken oldı vāṣıl şems-i çarḫ-ı rif'ate

5. Vāḳıf olup neş'e-i uḫrāya ol bu neş'eden
   Gitdi çāḳ mestāne tā ḳurb-ı civār-ı raḥmete

6. Vuṣlata dā'ir ḫiṭābı cānib-i cānāneden
   Gūş idince ḳıldı sür'atle icābet da'vete

7. Ḥubb-ı ehl-i beyt ile maḥbūb-ı āl olmış idi
   Şübhesüz anlarla cennetde[269] irer her ni'mete

---

[126] EH 21^b, MÖ 21^b

[266] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[127] EH 21^b, MÖ 21^b

[267] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[268] Burada "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." biçimindeki hadîs-i şerîfe (el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2, 262.) telmih yapılmıştır.

[269] cennetde: cennete MÖ

8. Yazdı tārīḫin imāmīn emr-i ceddiyle anuň
Eyledi mi‘rāc-ı rūḥānī Meḥemmed cennete

(ایلدی معراج روحانی محمد جنته)[270] (1192)[271]

128.
Nezd-i Īşānda Sikke-pūş Olduġı Anda

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Ṣıdḳ ile bendesi ol Ḥażret-i Mevlānā'nuň
Dir iseň vāṣıl olam sırr-ı dile "men 'arefe"[272]

2. Ser-bülend oldı şeref buldı giyin sikke Ḥasīb
İrdi 'ālemde külāhıyla mināre şerefe

129.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Fikr-i şādī cāy-gīr olmaz dil-i maġdūrda[273]
Mey nice eyler temekkün şīşe-i meksūrda

2. Āb-ı raḥmet-beste nāzildür ferāz-ı kūhdan
Bulmadum luṭf-ı tevāżu‘dan eṡer maġrūrda

3. Eylesem bālīn [ü] pisterde 'aceb mi ıżṭırāb
Ferş-i rāḥat ḫārzār olur ten-i rencūrda

4. Yār aġyārı ġam-ı gīsūň ile farḳ itmedüm
Nīk ü bed olmaz irāde merdüm-i mesḥūrda

5. Başuma bilmem ne sevdādur hevā-yı kākülüň
Düşdi teşvīşe göňül bu fikr-i dūr-ā-dūrda

---

[270]Bu mısra ebced hesabına göre 1192rakamını vermektedir.

[271] Bu rakam EH nüshasında bulunmamaktadır.

[128] EH 22[a], MÖ 21[b]

[272] Burada "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." biçimindeki hadîs-i şerîfe (el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2, 262.) telmih yapılmıştır.

[129] EH 22[a], MÖ 22[a]

[273] maġdūrda: ma‘ẕūrda EH

6. Rūy-ı a'dā dāġdār olmış şerār-ı āhdan
   Seyr idüñ tamġa-i pīşānī güvāh-ı zūrda

7. Sīne-i ṣāfında bostānın temāşā ḳıl Ḥasīb
   Ḫūb 'aks itmiş turunc āyīne-i billūrda

130.

Mef'ūlü / Mefā'īlü / Mefā'īlü / Fa'ūlün
Hezec: _ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

1. Būs eyle lebin[274] zülfine itdüñse 'alāḳa
   Ma'cūn-ı müferraḥla 'ilāc eyle merāḳa

2. Mescidde varup yāġ ḳoma ḳandīle mürāyī
   Mey-ḫānede dök[275] cām-ı gül icrā-yı meẕāḳa

3. Şarṭ itdi ḳadeḥ 'ıyd u bahār u leb-i cūda
   Bint-i rezi görmezse s̱elās̱eyle ṭalāḳa

4. Ḫalḫālı mı ey serv-i sehī[276] ḳumrī-i cānuñ
   Ya ṭavḳ mı 'aks eyledi āyīne-i sāḳa

5. Ḫālī mi bulur Leylī'yi ḥālī diye Mecnūn
   Aġzını deper miydi raḳīb olmasa nāḳa

6. Rāst geldüm o şeh-nāza ṣafāhāne 'Acem'de
   'Uşşāḳa nevā itdi ṣabā evc-i 'ırāḳa

7. Ṭavr-ı ġazel-i ṭarz-ı meżāmīn-i mes̱elde
   Ṭarḥuñda sebāḳ itme Ḥasībā bu siyāḳa

131.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Bir ḳalem ḳaşlı mürekkeb ṣaçlı kātib dil-beri
   Ḫalḳı Mecnūn ideyazdı ṣaḥn-ı Kāġıd-ḫāne'de[277]

---

130 EH 22a, MÖ 22a

274 Her iki nüshada "la'l-i lebin" biçiminde olan ifadenin "la'l-i" kısmı, vezin gereği metinden çıkartılmıştır.

275 dök: gök EH

276 sehī: şehī MÖ

131 EH 22b, MÖ 22a

132.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Gül-i terler gibi tāb-ı 'araḳla tāzeden tāze
   Ne ḥācet 'ārıż-ı gül-bünesinde ġāze mümtāze

2. Ten-i pālūdesin raḳṣ eyledükce ditredür dir dir
   Doyulmaz şūẖ-ı şīrīn-kār-ı lu'bet-bāza pür-tāze

3. Viṣālüñle 'adūyı şād u ẖandān eyledüñ her-dem
   Firāḳuñla revā mı 'āşıḳ-ı hem-rāza ẖum-bāze

4. Yer itdi dāġum üzre ġamzeler ser-tā-be-pā cismüm
   Libās-ı 'aşḳ ile yoḳ minnetüm ġazzāza bezzāza

5. Ṭabī'atler açıldı gül gibi evvel bahār oldı
   'Aceb mi hem-çü bülbül başlasa pervāza yelpāze

6. Maḳām-ı būselikde peş-rev-i cevrin dırāz eyler
   İdüp 'uşşāḳa gerdāniyyede şeh-nāza āġāze

7. Şikeste-dār-ı reftāruñ öldürdi beni besdür
   Ne zaḥmet tīġ-i tīz-i ġamze-i ġammāza ser-bāza

8. Varup kūyuñda dil-üftādelerle imtiḥān olsun
   Gider çün ehl-i dīvān rütbesin iḥrāza i'zāza

9. Ḥasībā nice mümkindür cenāb-ı şeyẖe pey-revlik
   'Aṣā-yı kilk ile gitdi reh-i i'cāza īcāza

133.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. 'Araḳla 'ārıżuñ olmaḳda pür-nem tāzeden tāze
   Düşer gūyā gül-i āl üzre şebnem tāzeden tāze

---

[277] Bu beyit her iki nüshada, sonrasında gelen beyitlerle aynı manzumeymiş gibi yazılmıştır. Fakat vezin ve kafiyelerinin tamamen farklı olmasından dolayı diğer şiirden ayrılarak ayrı bir manzume biçiminde divan metnine dâhil edilmiştir.

[132] EH 22b, MÖ 22b

[133] EH 22b, MÖ 22b

2. İçenler şerbet-i la'lin çü zemzem tāzeden tāze
   'İlāc eyler dil-i bīmāra her dem tāzeden tāze

3. H̱aṭ-ı ḥüsnin tirāş eyler o gül-fem tāzeden tāze
   Ki tecdīd-i maḥabbet eyler 'ālem tāzeden tāze

4. Güẕeşte demleri yād eylemek ḳalbe ṣafā virmez
   Gelürken ḫāṭır-ı maḥzūnına ġam tāzeden tāze

5. Yeñiler eski derdin çeşm-i bīmārın gören 'āşıḳ
   Ne deñlü dest-i luṭfı ḫoşa merhem tāzeden tāze

6. Çürümez rızḳa virdüm naḳd-ı fenni bāġ-ı vuṣlatda
   Alup şeftālūler ser-tā-be-pā hem tāzeden tāze

7. Göñül virmez ḳocamaz ruḫsārı bu ḳadar[278] 'uşşāḳuñ
   Ḥasībā nev-leheb nev-reste sevsem tāzeden tāze

134.

Fe 'ilātün / Mefā 'ilün / Fe 'ilün
Cedid: . . - - / . - . - / . . –

1. Kūy-ı yāre şitāb var dilde
   H̱ˇāhiş-i intisāb var dilde

2. İdemem iltica-yı ref'-i niḳāb
   Meh-cebīnüm ḥicāb var dilde

3. N'ola yār sitemiyle ḫam ḳaddüm
   Ḳuvvet-i 'aşḳ-ı şābb var dilde

4. Zülfi sevdāsı geh ḫayāl-i ruḫı[279]
   Hem hevā vü hem āb var dilde

5. Ruḫı dāġı ile pür oldı Ḥasīb
   Bend-i bī-ḥaddü ḥisāb var dilde[280]

---

[278] bu ḳadar: yoḳdur MÖ

[134] EH 23ª, MÖ 22ᵇ

[279] Her iki nüshada "rūḥı" biçiminde yazılan bu kelime anlam gereği "ruḫı" olarak okundu.

[280] Bu mısranın vezninde bir hecelik aksaklık bulunmaktadır.

135.

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Ḫaṭṭ-ı nev zīnet-fezā-yı rūy-ı yār oldı yine
   Gülsitān-ı ḥüsnde evvel-bahār oldı yine

2. Bāġ-ı ruḫsārında güller üzre sünbüller biter[281]
   Kim ġazāl-i çeşmine bir sebzezār oldı yine

3. İtmege yāḫūd melāḥat gülşen[in] şādāb-ı ter
   Bir laṭīf ebr-i muʿanber āşikār oldı yine

4. Geldi bir ḳara ḫaberle ʿālemi ḳıldı ḫarāb
   Fitne-i devr-i ḳamer pür-iştihār oldı yine

5. Didiler on dördine girmiş Ḥasībā ġālibā
   Ol meh-i tābānı gördüm hāledār oldı yine

136.

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Şāh-ı ḥüsnüñ leşker-i ḫaṭṭ-ı ruḫ-ı gül-gūn ile
   İtdi ordu-yı dili yaġmā yine şeb-ḫūn ile

2. Diş kirāsı ṣanma bāġından yemişdür şeftālū
   Leylī'ye cān ḳaysı olmışdur[282] ġam-ı Mecnūn ile

3. Ḥüsn-i cāna dāne-i ḫāl-i lebüñdendür devā
   Ḫoş gelür maʿcūn-ı ḳırmız ḥabb-i eftimūn ile

137.

Mefʿūlü / Mefāʿīlü / Mefāʿīlü / Faʿūlün
Hezec: _ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

1. Ol devlete meyl itme ki minnet var içinde
   Bir kenze ḳarīn ol ki ḳanāʿat var içinde

---

135 EH 23a, MÖ 23a

281 Her iki nüshada "biten" biçiminde yazılan bu kelime anlam gereği "biter" olarak okundu.

136 EH 23a, MÖ 23a

282 olmışdur: olmışdı EH

137 EH 23a, MÖ 23a

2. Daġ üsti n'ola bāġ olsa 'uşşāḳa Edirne[283]
   Çoḳ baġrı yanıḳ ehl-i kerāmet var içinde

3. Ādāb ile taḳbīl iderüm muṣḥaf-ı rūyın
   Gördüm ki nice ḥüsn-i ḫaṭ āyet var içinde

4. Gel pīr-i ḫarābātuñ ayaġına yıḳıl düş
   Vīrāne ol ey dil ki 'imāret var içinde

5. Mümkin mi Ḥasīb ola faḳīrāne nāzīre
   'Örfī ġazeli gibi nezāket var içinde

138.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Bir perīşānlıḳ düşüpdür sünbül ü şebbūlara
   Yoḫsa 'ıṭr-ı fitne mi sürdüñ sen ol gīsūlara

2. Şol 'araḳ kim zeyn olur zülfüñde her bir mūlara
   Rişte-i müşgīn olur gūyā ki ol incülere

3. Mihr-i ruḫsārın gören māhiyyetin idrāk ider
   Gel tamām eksikligin bildür bugün meh-rūlara

4. Rub'-ı meskūn içre eyler dā'imā devr[284] üzre ẕevḳ
   Dil viren üftādeler bi'llāh çār ebrūlara

5. Nār-ı āhumla benüm cān ü dilümdür bend olan
   Sevdigüm ṣanma ḥamā'il baġlamış bāzūlara

6. Beste-leb ol ḳıl edeb gel bezme söz diñle Ḥasīb
   Hem-zebān olmaḳ ne ḥaddüñdür senüñ pür-gūlara

139.

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün
Muzāri': _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

---

[283] Bu mısranın vezninde bir hecelik aksaklık söz konusudur.
[138] EH 23[b], MÖ 23[a]
[284] devr: durur MÖ
[139] EH 23[b], MÖ 23[b]

1. Medd-i ḳaşuñla naḳş-ı żamīr-i nigāhımuz
   Levḥ-i cemālüñ üzre elif ḳaddüm āhımuz[285]

2. Biz rūzedār-ı ‘ıyd-ı viṣālüz gedā göñül
   Elbet ṭulū‘ ider bize ol ḥüsn-i māhımuz

3. Şāh-ı cism mi pāyuñ Hindū mıdur ‘aceb[286]
   Iḳlīm-i Çīn-i dilde o zülf-i siyāhımuz

140.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Dīde-i cādūlaruñla siḥr ü[287] efsūn eyleme
   Bu dil-i dīvāneyi ġamzeñle meftūn eyleme

2. Gezme mā’ī nīm-tenle cübbe-i eski giyüp
   ‘Āşıḳuñ eşk-i sirişkin Nīl ü Ceyhūn eyleme

3. Āteşī-reng giyme gül-penbe biniş[288]
   Yaḳma baġrum çün kebāb eşkimi[289] mey-gūn eyleme

4. Tek raḳībe virme yol ‘ıydiyye ḳurbān it beni
   Ey şeh-i[290] mülk-i vefā ḳan eyle ḳānūn eyleme

5. Kākül-i sevdāsına olma heves-kār ey göñül
   Başıña bir ḳayd alup ḥālüñ dīger-gūn eyleme

6. Kūşe-i destārı sebze tāze güller seyr idüp
   Hāleveş cāy-ı Ḥasīb deşt [ü] hāmūn eyleme

141.

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

---

[285] Kafiyesinin son harfi itibariyle “Harfü’z-ze” bölümünde olması gereken bu manzume divan metnine fazla müdahale etmemek adına burada tutuldu.

[286] Vezin ve anlam bakımından problemli olan bu mısranın yan tarafına her iki nüshada üç nokta konmuştur. Bunun nedeni muhtemelen bu problemin müstensihlerce de bilinmesidir.

[140] EH 23[b], MÖ 23[b]

[287] siḥr ü: siḥri MÖ

[288] Bu mısranın vezninde dört hecelik bir eksiklik söz konusudur.

[289] eşkimi: eşki EH

[290] şeh-i: şehi MÖ

[141] EH 24[a], MÖ 23[b]

Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Bükā ile riyāsı[291] kiẕbi cārī her ḫuṣūṣında
   Sözüm yoḳ zāhid-i ḫuşkuñ bu çeşm-i ter ḫuṣūsında

2. Ne deñlü zen-perestān meyl-i maḥbūb eylemezlerse
   Yine teslīm olur dellāk ile berber ḫuṣūsında

3. O āteş-pārenüñ şehr-i dili[n] ḥıfẓ it ḫayālinde
   Sitānbūl'dur çü lāzımdur żarar-ı aḫker ḫuṣūsında[292]

4. S̱aḳīl-i bezm olanlar eylemezse celse-i ḫiffet
   'Aceb rindāna istiḳbāl olur micmer ḫuṣūsında

5. O ber-dā'im Ḥasībā 'āşıḳuñ çoḳ olduġın ister
   Taḳayyüd eyler elbet şāhdur leşker ḫuṣūsında

142.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Ḥālümi ḥayret gelür endīşeme taḳrīrde
   Micmerüm leb-beste kilküm lāl olur ta'bīrde

2. Bāb-ı ḫaddüñde ḫaṭuñ şerḥinde oldı ḳīl ü ḳāl
   Faṣl olınmaz mes'ele geldi yine tefsīrde

3. Mest ider ruḫsār-ı pür-ḫāl-i 'araḳ-rīzüñ beni
   'Anberiyye ḥāletin gördüm gül-i taṣvīrde

4. Gāh nīş ü ġam gelür gāh bu bezme nūş-ı sürūr[293]
   İtme ümmīd-i neşāṭı 'ālem-i tedvīrde

5. Ḳılmayan iksīr-i 'aşḳıyla derūnın kīmyā
   Bilse de te's̱īr-i eşyāyı ḳalur tedbīrde

6. Ḥikmetinüñ çün kelām-ı nāfiẕi i'cāzdur
   Şā'ir-i sāḥir Ḥasībā neylesün tanẓīrde

---

[291] Her iki nüshada "riyāyī" biçiminde yazılan bu kelime anlam gereği "riyāsı" olarak metne dâhil edildi.

[292] Bu mısranın vezninde bir hecelik aksaklık bulunmaktadır.

[142] EH 24[a], MÖ 24[a]

[293] Bu mısranın vezninde bir hecelik kusur vardır.

143.

Fe'ilātün / Fe'īlātün / Fe'īlātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Çarpılup bir perī-rū dil-bere ülfet güççe
   Oḳuyup dā'ire-i ḫāneye ülfet güççe

2. Ān gerek ḥüsn-i dil-ārāda ki ola cārūb-ı dil[294]
   Bize ānsuz güzele meyl ü maḥabbet güççe

3. İntisāb itse de ṣoňra olamaz kāşif-i rāz
   Evveli dil-ber ile 'aḳd-i uḫuvvet güççe

4. Cevr-i bī-ġāyet-i dildāra taḥammül āsān
   Ruḳabānuň sitem ü ṭa'nına ṭāḳat güççe

5. Oldı mevzūn u[295] muḳaffā bu ġazel gerçi Ḥasīb
   Līk 'arż itmege üstāda cesāret güççe

144.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. O māhı sāde-rūyān içre seyr itdüm çemenlikde
   Hemān bir nev-şüküfte tāze güldür yāsemenlikde

2. Hevā-yı[296] zülfüňe dūş eyledüm lā-ḳayd iken başum
   'Aceb sevdāya düşdüm rūzgār ile esenlikde

3. Helāk eyler hezārān 'āşıḳı biň ġamze-i hesti
   Çalar çeşm-i fetīli Ḳahramān'ı tīġ-zenlikde

4. Maḳām-ı būselikden iderek 'uşşāḳa ol şehnāz
   Ḥüseynī'ye çıḳardı naġme-i ḥüsni ḥasenlikde

5. Bu beyt-i penci ḳılduň 'arż-ı ḥāl o pençe-i mihre
   Ḥasīb olduň müşārün bi'l-benān ehl-i suḫenlikde

---

143 EH 24a, MÖ 24a

294 Bu mısrada vezin aksamaktadır.

295 u: - MÖ

144 EH 24b, MÖ 24a

296 Hevā-yı: Hevāyī MÖ

145.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. İrişdi dest-i gül-çīn-i ḫayālüm şāh-ı maḳṣūda
   Yetişmişlerdenüm[297] şimdi bu bāġ-ı dehr-i dil-cūda

2. Viṣālüñ 'ahd [ü] peymāne idüp peymāne nūş itdük
   Unutma içdügüñ andı[298] vefā ḳıl va'd-ı ma'hūda

3. Girift-i dār-ı manṣūr-ı hevā-yı zülfüñ olmaḳdan
   Nefīr olsam enīnüm neyle ruḫsār ola Dāvud'a

4. Çü ṭāvus olma gel dümbāle-bāz[299] [itme] ṭama'kārī
   Hümāveş evc-i istiġnāya pervāz it ol āsūde

5. Vebāl-i nehş-i nīş-i cevr iden mānende-i zünbūr
   Şikeste-bāl olup bulmaz ṣafā-yı bāl kendüde

6. Bulur āmāde āb u dānesin murġ-ı ḳafes bī-ḳayd
   Muḳīm-i künc-i 'uzlet rızḳ içün ġam yer mi bīhūde

7. Ḥasībā dilde mehtāb-ı tevekkül ola tābān
   Kinān-ı fikr-i esbāb-ı teşebbüṣ oldı fersūde

146.

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Melekseci güzeli çekdirürse ten ṣuyına
   Kenāra ṣal yeke yek ḳullanup dümen ṣuyına

2. Şaşırdı puşılasın gördükde pür-'araḳ ḫaṭṭın[300]
   Göñül ḳażā ile düşdi yine Ḫoten ṣuyına

3. Zülāl-i la'lini nūş eyle tāzeden tāze

---

145 EH 24^b, MÖ 24^b

297 Yetişmişlerdenüm: Bişmişlerdenüm MÖ

298 andı: atdı MÖ

299 Bāz: bāzī MÖ; yazdı EH

146 EH 24^b, MÖ 24^b

300 Bu mısrada vezin aksamaktadır.

Temāyül eyleme cām-ı Cem'üñ kühen ṣuyına

4. Bu āb-ı nāb ile sen ol ġonce-i ḫūy-gerde[301]
Ḳanar mı teşne-dehenler çeh-i ẕeḳan ṣuyına

5. Oyunca neş'e-i mey çeşm-i mestini pür-ḫūn
Nigāh-ı āfeti bī-ḳand hep ḫaten ṣuyına

6. Firāḳ-ı la'l-i 'aḳīḳuñla döndi Ceyḥūn'a
Yem-i sirişküm aḳın eyledi Yemen ṣuyına

7. Ṣoyınca varmadı eş'ār-ı Ḥākimī tanẓīr
Ḥasīb düşmedi meşrebce bu suḫen ṣuyına

147.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Ruḫ-ı ālin beyāż-ı levḥ-i vech-i nāzenīn üzre
Görenler ẓann ider gül-bergdür [kim] yāsemīn üzre

2. Dökülmiş kākül-i müşgīn ḫaṭṭ-ı 'anberīn üzre
Ḳomışlar ḳıl ḳalem i'rāb-ı āyāt-ı mübīn üzre

3. Ser-i gīsūda seyr it ḫāl-i [bī]-ḥadd [ü] bī-'adedin[302]
Çekilmiş leşker-i Hindūstān ıḳlīm-i Çīn üzre

4. Olurlar pās-bān-ı ebruvānuñ çeşm-i ḫ˘ābın
Durur iki kemend-endāzdur ceyş-i kemīn üzre

5. Yine ihdāya lāyıḳ bir gül açmış bezm-i aḥbāba
Ḥasībā gülsitān-ı ṭab'-ı Fennī nev-zemīn üzre

148.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Dil-i āvāre ṣayda bir püser ister pedersizce
Yine bī-iḫtiyārī ẕevḳa meyl itdi kedersizce

---

[301] Bu mısranın vezninde bir hecelik aksaklık vardır.

[147] EH 25[a], MÖ 24[b]

[302] 'adedin: ḥadd-i 'addin MÖ

[148] EH 25[a], MÖ 25[a]

2. Ciger pīrāhen üzre mā-hażar mey eşk-i çeşmümle
   Bize teşrīf iderseñ ey perī-peyker ḫabersizce

3. Reh-i ʻaşḳuñda gün gibi nümāyān meşʻal-i dāġum
   N'ola ey meh saña şeb-revlik eylersem fenersizce

4. Ne berzaḫdur belā-yı bīm-i şaḥne-i debīristān
   Ṭarīḳ-ı līk olur maḥbūb [u] dostānuñ ḫaṭarsızca

5. Raḳīb-i seg-menişden kūy-ı dil-ber çünki ḫālīdür
   Ḥasībā ben daḫi terk-i ʻaṣā ḳıldum ḥaẕersizce

149.

Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Gözüm gelse açılsa gül mül olsa tāzeden tāze
   Pey-ā-pey itse ey heylerini şeh-nāza āġāze

2. Gelüp meclisde şıḳ şıḳ şıḳṣam āġūşumda raḳṣ itse
   Ṣalaydum bende yab yab gelse vaḳt-ı yaza yelpāze

3. Şeker-pālūde-i cism-i laṭīfin ditredür dir dir
   Ṭuyulmaz būs-ı laʻl-i dil-ber-i mümtāza hem-rāza

4. Ruḫ-ı ḫūn-pāşı par par parlasa mest-i ʻaraḳ olsa
   Ṣarılsam mū-miyān-ı ṭıfl-i luʻbet-bāza pür-tāze

5. İder yer yer tenümde şerḥa şerḥa ḫancer-i ebrū
   Ne ḥācet tīġ-i tīz-i ġamze-i ġammāza ser-bāza

6. Zemistān gitse nev-rūz itse bülbül ötse gül bitse
   Ṭolu cām alsa sāḳī ṣalsa muṭrib sāza āġāza

7. Ḥasībā māhir oldı şeyḫe pey-revlik ne mümkindür
   ʻAṣā-yı kilk ile gitdi reh-i iʻcāza īcāza

150.

Mefʻūlü / Fāʻilātü / Mefāʻīlü / Fāʻilün
Muzāriʻ: _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

---

149 EH 25[a], MÖ 25[a]

150 EH 25[b], MÖ 25[a]

1. Kāfir ḥiṣār-ı nāzda aṣmış der-ā-dere
   Ceyş-i niyāza olmaya mı māverā vere

2. Zülf-i siyehle ʻārıż-ı ālüň nümāyişi
   Semmūr ḳaplamış gibi gül-gūn ser-ā-sere

3. Mihr ü meh oldı rāh-güẕārında çehre-sā
   Ol sīm-ten[303] girince libās-ı zer-ā-zere

4. Ey ġonce vüsʻatin nideyüm bāġ-ı ʻālemüň
   Teng oldı firḳatüňle bu gülşenser-ā-sere

5. Ben küşt-gīr-i naẓma Ḥasībā bes eyledüm
   Fennī'yle ḳaldı Zīnet Efendi ber-ā-bere

151.
Müderris ʻOs̱mān Paşa'ya Ḥasbīce Tārīḫ

Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Mücevher ḥarfle tebrīke yazdı kilk-i zer tārīḫ
   Mora manṣıb ḳılındı nīk-nām ʻOs̱mān Paşa'ya

(موره منصب قلندى نيك نام عثمان پاشايه)[304]

152.
Meddāḥ Şekerci Ṣāliḥ'uň Üstādı Olup Īşān-ı Müşārün İleyhüň Ḫānḳāhında Medfūna

Fāʻilātün / Fāʻilātün / Fāʻilātün / Fāʻilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Şehr-i ṣubḥa ḥālet-i mevt ile düşdi zelzele
   ʻAzm-i firdevs eyledi ḥūriyle oldı el ele[305]

---

[303] sīm-ten: sīm EH

[151] EH 25[b], MÖ 25[b]

[304] Bu mısra ebced hesabına göre 1184rakamını vermektedir.

[152] EH 25[b], MÖ 25[b]

[305] Bu manzumenin ilk beyti kafiye itibariyle farklı bir şiirin matlaʻı intibaʻı uyandırmaktadır. Fakat ilk beyit ile sonraki beyitlerde vezin kalıbı ve konu birliği bulunduğu için aynı manzumenin parçaları biçiminde metne alındı. Şairin divan şiiri kurallarına uymayan böyle bir uygulamaya gitmesinin nedeni yenilik çabası olabilir.

2. Naḳş-bendī mesleki üzre geçürdi sāl ü māh
Ḳıldı fānīden beḳā mülkine āḫir ‘azm-i rāh

3. Meclis-i naḳl-i Ebā Müslim’le olmışdı nedīm
Rūz-ı maḥşer şāfi‘i Āl-i Resūl olsun İlāh

4. Girye vü zār ile aḥbābı didi tārīḫini
Dehre virdi velvele Dervīş Meḥemmed göçdi āh

(دهره ويردى ولوله درويش محمد كوچدى آه)[306]

153.
Ṣūret-i Mektūbı

Benüm Oğlum Mesmū‘ımuz Oldı ki İrsāl-i Liḥye Buyurmışsuz Memnūn Oldum Allāh Ber-ḫūrdār Eyleye, Āmin

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ /. . _

1. Mīr Dervīş Rıżā ḫatn-i Ḥasan
Pür-vaḳār oldı o ẕāt-ı āgāh

2. Eyledi liḥye-i ḫoş-bū irsāl
Ḳıldı çün sünbül-i ter zīr-külāh

3. Geldi ruḫsāra ḫaṭ-ı ‘anber-fām
Bitdi gülzārda ya[307] müşgīn giyāh

4. Mihrdür hāle-i burc-ı behcet
Pür seḥāb oldı ya[308] pīrāmen-i māh

5. İtmege verd-i ‘iẕārın şādāb
‘Iṭr-bār oldı meger ebr-i siyāh

6. Berg-i sebz ile ne ḫoşdur gül-i āl
Ḫaṭṭ-ı ruḫsāra naẓar ḳıl her gāh

---

[306]Bu mısra ebced hesabına göre 1183 rakamını vermektedir.
[153] EH 25b, MÖ 25b
[307]ya: yine EH
[308] Her iki nüshada “yine” biçiminde yazılan bu kelime vezin gereği “ya” olarak okundu.

7. Eyledi ḫaṭṭ-ı hümāyūn ıṣdār
   Maşrıḳa şāh-ı ʿArab çekdi sipāh

8. Yazıla defterüñe biñ ḥüsne
   Eyle vech-i Ḥasan'a pāk-nigāh

9. Oḳı tebrīkine tārīḫ Ḥasīb
   Ḥüsn-i ḫaṭṭ levḥa-i māşa'allāh

(حسن خط لوحهٔ ماشاالله)[309] (1184)[310]

154.

Mefʿūlü / Fāʿilātü / Mefāʿīlü / Fāʿilün
Muzāriʿ: _ _ . /_ . _ . / . _ _ . /_ . _

1. Naḳd-ı niyāzı itme telef nā-sezālara
   Taṣvīr-i naḳş-ı zer gibi muẓlim binālara

2. Vāʿiẓ ḫulūṣ-ı ḳalb gerekdür tażarruʿa
   Ḥācet mi refʿ-i ṣavt-ı muḳaffā duʿālara

3. Olmaz meẕāḳ-ı hāżıma-i tāze-devletān
   Mey vażʿ olınca ḥāmıż olur nev otalara

4. ʿUşşāḳa rāst rāḥatü'l-ervāḥ-ı māyedür
   Bir gül-ʿiẕār ḳılsa nevā ten-tenālara

5. Dil mū-miyān-ı yāri bilin eylemiş ḫayāl
   Rāh-ı ʿademde düşdi görünmez belālara

6. Ḫancer-be-dest şāl gelū-beste dīde-mest
   Cānlar ʿaceb mi olsa fedā bu edālara

7. Kevs̱er Efendi naẓmına naẓīreñ ey Ḥasīb
   Zemzem hediyyesi ola rūḥ-āşinālara

155.

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

---

[309]Bu mısra ebced hesabına göre 1184 rakamını vermektedir.

[310] Bu rakam EH nüshasında bulunmamaktadır.

[154] EH 26ᵃ, MÖ 26ᵃ

[155] EH 26ᵃ, MÖ 26ᵃ

1. Meger her gice bir ʻavret ḳaparmış ḫalvet-i ḫāṣṣa
   ʻAses başmış cenāb-ı vāʻiẓi rüsvā-yı ʻāmm itmiş

2. O şūḫı daʻvet itmiş dāḫiliyye ḥücreye tenhā
   ʻAceb vāʻiẓ umūr-ı ḫāriciyye eylemiş peydā

156.

Mefʻūlü / Mefāʻīlü / Mefāʻīlü / Faʻūlün
Hezec: _ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

1. Bir dürr-i Necef mühr-i ṣadef içre nefīse
   Nefs şems şeref burcı oldı gehvāre[311]

157.

Mefʻūlü / Fāʻilātü / Mefāʻīlü / Fāʻilün
Muzāriʻ: _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Sūḳ-ı çemende āb ile lāleye nigāh
   Kārı nesīm-i ṣubḥ ile al ṭāḳye vir külāh

158.

Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Ne lez̠z̠et var zülāl-i būs-ı laʻl-i ġonce-fāmında
   Ne ʻaynın buldı İskender ne Cem derk itdi cāmında

2. Pey-ā-pey sāġar-ı sīm ü zerüñ devr eylesün sāḳī
   Degül rindān sipihrüñ mihr ü māh u ṣubḥ u şāmında

3. İder pür[312] delvi rīz olduḳca bālā gerdiş-i dolāb
   Tevāżuʻdur ḳulūbı cez̠b iden rifʻat maḳāmında

159.

Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

---

156 EH 26ᵃ, MÖ 26ᵃ

[311] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

157 EH 26ᵃ, MÖ 26ᵃ

158 EH 26ᵃ, MÖ 26ᵃ

[312] pür: bir EH

159 EH 26ᵇ, MÖ 26ᵃ

1. Ya zaḫm ur sīneme bi’llāh ya ḫancer-be-kef ṭurma
   Levendüm tīġ yaḳanda gerek yāḫūd niyāmında

2. Bilür māhiyyet-i noḳṣān-ı ḥüsnin ġurre-i ġarrā
   Muḳābil olsa şems-i ‘ārıżuñla bedr-i tāmında

3. Nihānīce[313] idermiş kişver-i cān ü dili yaġmā
   Yine bir düzd peydā oldı dirler ġamze nāmında

4. Cenāb-ı Rātib’e bu naẓm-ı bī-tertībi ‘arż eyle
   Dirīġ itmez Ḥasībā kilk-i taṣḥīḥin niẓāmında

160.
Ve Lehū[314]

Fe‘ilātün / Fe‘īlātün / Fe‘īlātün / Fe‘ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Cāmi‘-i ḥıṣn-ı cihān Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd
   Ḳıldı Ḥaḳḳ mülhem o şāhenşeh-i ‘ālī-şāna

2. Oldı me’mūr ‘Alī Aġa-yı za‘īm-i dergāh
   İmtis̱āl itdi “aṭa‘nā”[315] diyerek fermāna

3. Ḳıldı rükn-i der [ü] dīvār suṭūḥuñ ābād
   Ṣarf-ı maḳdūr yed-i ġayret idüp bünyāna

4. Görse taṣvīrini ḥayretde ḳalurdı Bihzād
   Ṭab‘-ı mi‘mārī-i Mānī’yi ḳodı ḫüsrāna

5. Görmedi mis̱lini seyyāḥ-ı felek devrinde
   Bu resāḫatde binā şānı çıḳa eyvāna

6. Rif‘at-i ḳullesi bādī-i ẓafer İslām’a
   Ḫandeḳ-ı ‘umḳı[316] olur ḳa‘r-ı saḳar düşmāna

7. Bedeni sīne-i āfāḳa ḳılur istiġnā

---

[313] Nihānīce: Nihāyetce EH

160 EH 26^b, MÖ 26^b

[314] Ve Lehū: - MÖ

[315] Burada *Bakarâ Sûresi*, 285. âyete telmih yapılmıştır.

[316] Ḫandeḳ-ı ‘umḳı: Ḫandeḳı ‘umḳ MÖ

Nāz ider ṭābyaları mihr ü meh-i tābāna

8. Didiler çend melek burc-ı felekden tārīḫ
Seyr-i bārūyı gelüñ ḳal‘a-i Aḳkirmān’a

(سیر بارویی کلك قلعهٔ اقکرمانه)[317]

161.
Ve Lehū[318]

Mef‘ūlü / Mefā‘īlü / Mefā‘īlü / Fa‘ūlün
Hezec: _ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

1. Cānum ṣıḳılur muṭribe sāzı düzülince
Keyfüm ḳırılur rişte-i tārı üzülince

2. İrād idüp uçḳura yaḳayın ḳıṣṣa vü metn[319]
Ṣarf itdüm olan varımı ṭonı çözülince

3. Şāyeste mi nā-bikr olana ġāze vü vesme
Ārāyişe ḥācet mi donanma bozulınca

4. Yegdür ölüsünden dirisi baña raḳībüñ
Rūbāhuñ olur luṭf derisi yüzülince

5. Ẓann eyleme aġyār başını ḫırḳaya çekdi
Ḫarpüşte-ṣıfat yārüñ öñinde bozulınca

6. Şemşīr niyāmında gerek yoḫsa Ḥasīb[ā]
Ṭāḳat mi gelür ġamze-i mesti süzülince

162.
Ve Lehū[320]

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

---

[317]Bu mısra ebced hesabına göre 1191rakamını vermektedir.
[161] EH 26[b], MÖ 26[b]
[318] Ve Lehū: - MÖ
[319] Bu mısranın vezninde bir hecelik aksaklık vardır.
[162] EH 27[a], MÖ 27[a]
[320] Ve Lehū: - MÖ

1. Baḳ ser-i ṭurre ile ḫaṭṭ-ı ruḫ-ı maḥbūba
   Döndi ser-nāmesi hū yazılan mektūba

2. Emerek leblerini ġabġaba ṭoġrı yürürüz
   Giçerüz Südlice'den ḳaymaḳ içün Eyyūb'a

3. Her seḥer silmede süpürmede reh-güẕerin[321]
   Dīde saḳḳāya mis̱āl oldı müje cārūba

4. Yazdı çün ḫaṭṭ-ı şerīfin dil-i dīvāneye
   N'eyler ebrūsı[322]daḫi var mı ḳalem mecẕūba

5. Tevsen-i ḫāmeňe meydān gerek ey naẓm-ı Ḥasīb
   Eyle irḫā-yı 'ināna var mı vādī nev-üslūba[323]

Ḥarfü'l-yā[324]

163.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Tenümden derd-i ḥasret cānumı ifrāza dek gitdi
   Terāfi'-i baḥs̱la dergāh-ı bī-enbāza dek gitdi

2. Suṭūr-ı şerḥalarla yāre 'aşḳı eyledüm is̱bāt
   Bu da'vā ḥüccet-i iḫlāṣumı ibrāza dek gitdi

3. Didükde çıḳmasun kār-ı nühüfte naḳş-ı 'uşşāḳuň
   Maḳām-ı būselikde naġmeler şeh-nāza dek gitdi

4. Ḫaṭ-āver olmaduḳca ibtidā-yı vaṣla yoḳ destūr
   Niyāzum ḥayflar kim intihā-yı nāza dek gitdi

5. Kenār-ı nüsḫa-i vaṣfında bāb-ı zülfi şerḥ olmaz
   Bu faṣluň ḳīl ü ḳāli baḥs̱ ile Şīrāz'a dek gitdi

6. İder cān rīsmān-ı kākül-i cānān ile cünbān

---

[321] reh-güẕerin: reh-i güzīn MÖ

[322] Her iki nüshada "ebrūsın" biçiminde yazılan bu kelime, vezin icabı "ebrūsı" olarak metne alındı.

[323] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[324] **Ḥarfü'l-yā: -** EH

163 EH 27ª, MÖ 27ª

Dil-i āvāremüzde seyre ol cān-bāza dek gitdi

7. Yine pīrāne ʻazm itdi ṭarīḳ-ı maʻnāye ṭabʻum
ʻAṣā-yı ḫāme ile kişver-i iʻcāza dek gitdi

8. Maḥabbet-nāmeyi[325] taḥrīr idince levḥa-i cāna
Kebūterveş göñül bār-ı Hümā-pervāza dek gitdi

9. Ḥasībā beste-leb ol ḳıl edeb üstāddan zīrā
Naẓīreñ semʻ-i Feyżī-i suḫan-pervāza dek gitdi

164.
Ve Lehū[326]

Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün / Mefāʻīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Görünce ʻaḳlum alduñ ey cüvān v'allāhi bi'llāhi
Beni dīvāne ḳılduñ el-amān v'allāhi bi'llāhi

2. Uruldı boş bögürden seyr idince tīr-i müjgānuñ
Dil-i[327] bī-çāre ey ḳaşı kemān v'allāhi bi'llāhi

3. Hevā-yı ḥalḳa-i zülfüñle düşdüm baḫş-ı sevdāya
Ki aḥvāl-i perīşānum yaman v'allāhi bi'llāhi

4. Ciger pür-ḫūn olur derdüñle aġlar dīde-i giryān
Cihānı iñledür āh ü fiġān v'allāhi bi'llāhi

5. Düşelden ʻaşḳuña şöyle żaʻīf ü[328] nā-tüvān oldum
Ḳomadı bende hīç tāb ü tüvān v'allāhi bi'llāhi

6. Ḥasīb-i ʻandelībüñ yoḳ ḳarārı ey gül-i raʻnā
Aña sensüz gerekmez bu cihān v'allāhi bi'llāhi

165.
Ve Lehū[329]

---

[325] Maḥabbet-nāmeyi: Maḥabbet-nāmeye MÖ
[164] EH 27b, MÖ 27b
[326] Ve Lehū: - MÖ
[327] Dil-i: Dili MÖ
[328] ü: - MÖ
[165] EH 27b, MÖ 27b

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Görmedük tā ṣubḥ olunca[330] ey meh-i ġarrā seni
   Hāleveş āġūşa kim çekmiş bu şeb ammā seni

2. Ġamzeden evvel yetiş ey ḫancer-i müjgān-ı yār
   Tīz-destlikde görür cānum daḫi aḳvā seni

3. Çarpılurmış her gören ādem ḫayāl-i ḥüsnüňe
   Kim bu ṣūretle[331] beşer dir ey perī ḥāşā seni

4. Fitne-i devrān mı ya ef'ī-i sāḥir misün
   Görse bi'llāh dōstum Mecnūn olur Leylā seni

5. Şehrimüzde gerçi çoḳdur şūḫ-ı müsteṡnā velī
   Āh kim ey māh-rū illā seni illā seni

6. Merhemüň ḳand-i leb-i āyīne-i ruḫsārdur
   Eyleyen şimdi Ḥasībā ṭūṭī-i gūyā seni

166.
Ve Lehū[332]

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Ṡenā vü minnet ü şükr ü sipās-ı Yezdānī
   Cihāna eyledi luṭf-ı[333] 'amīmi erzānī

2. Muḳaddem olmış idi şevket ile ḫān-ı Ḳırım
   Müşerref itdi yine dehri def'a-i ṡānī

3. Sülāle-i neseb-i 'ırḳ-ı pāk-i Cengīzī
   O ḫānedāna dinilmek sezā kerem kānı

---

[329] Ve Lehū: - MÖ
[330]olunca: ola EH
[331] ṣūretle: ṣūretde EH
166 EH 28a, MÖ 28a
[332] Ve Lehū: - MÖ
[333] luṭf-ı: luṭfı MÖ

4. Şecā'at-i nigehi Ḳahramān'ı ḳahr eyler
'İnāyet-i suḫanı nerm ider Nerīmān'ı

5. Seḫā vü luṭf u kerem ḥüsn-i ḫulḳ hep mevcūd
Virür 'adāleti ıḳlīm-i hefte 'ünvānı

6. Ebü'l-fetḥ ola yā Rabb Fetḥ-i ḫān-zāde
Ġazāya eyle muvaffaḳ o ẕāt-ı ẕī-şānı

7. Sitānbul'a med'uvven eyledi teşrīf[334]
Ki pādişāhuň ola devlet ile mihmānı

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

8. Ḥurūf-ı cevherīlerle Ḥasībā söyledüm tārīḫ
Mübārek Fetḥ ile mesrūr ide Bārī Selīm Ḫān'ı[335]

(مبارك فتح ايله مسرور ايده بارى سليم خانى)[336]

9. Ḥasīb ḥurūf-ı mücevherle söyledim tārīḫ
Bu da'vet ide mübārek ḳadem-i Selīm Ḫān'ı

(بو دعوت ايده مبارك قدم سليم خانى)[337]

167.
İstanbul'da Boğaziçi'nde Ḳanlıca Ḳaryesinde Meşāyiḫ-i Kirām-ı Naḳş-bendiyye'den Mīr-i Mūmā-ileyhüň Ḳayınpederi es-Seyyid Şeyḫ Meḥemmed 'Aṭā'u'llāh Efendi Ḳuddise Sırruhü'l-'ālī Ḥażretlerinüň Dervīşānından Sābıḳan 'Abdī Paşa Süfrecibaşısı iken Terk-i Cāh-ı Dünyā İdüp Ḥālā Ḫān-ḳāh Olan Maḥalli Mübāya'a ve Fuḳarā-yı Dervīşāna Vaḳf u Hibe ve Maḥall-i Merḳūmda Medfūn Olan es-Seyyid 'Alī Dede Efendi'nüň Tārīḫidür

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

---

[334] Bu mısranın vezninde bir hecelik eksiklik vardır.

[335] Bu manzumenin son iki beyiti farklı bir vezinle kaleme alınmıştır. Bu iki beyit, önceki beyitlerle konu ve kafiye birliğine sahip olduğu için bağımsız bir manzume muamelesi yapılmadı.

[336] Bu mısra ebced hesabına göre 1174 rakamını vermektedir.

[337] Bu mısra ebced hesabına göre 1174 rakamını vermektedir.

167 EH 28b, MÖ: -

1. Nāy-zen-i ṣāḥib-nefes bir ẕāt-ı pāk idi velī
Terk idüp çekdi cemī‘-ı mā-sivā’llāhdan eli

2. Meşhedi nūr ola rūḥ-ı pür-fütūḥı şād ola
Kim ṭarīḳ-ı Naḳş-bendī’ye dimiş idi belī

3. Rıḥlet-i dār-ı beḳā idince tārīḫin didüm
Göçdi fānīden muḥibb-i ḫānedān Seyyid ‘Alī

(کوچدی فانیدن محب خاندان سید علی)[338]

168.
Ve Lehū[339]

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Her gören ḥayrān olur dil-ber-i ḥüsnā seni
Ḳudretin iẓhāra mı ḫalḳ eylemiş Mevlā seni

2. Meh mi ṭoğduň[340]mis̱lini görmiş yoḳ ey mihr-i münīr
Ḳande peydā itdi[341] āyā māder-i dünyāseni

3. Çarpılup Mecnūn-ı ser-gerdān olurdı ey perī
Vāḳı‘ā rü’yāda ḫulyā eylese Leylā seni

4. Cām-ı mey mir’āt-ı ruḫ birbirine ‘aks itmede
Nice farḳ itsün bu çeşm-i ḫīre sāḳiyā seni

5. Ġonce-i la‘l-i güli ruḫsārıdur bir nev-resin
Eyleyen böyle Ḥasībā bülbül-i gūyā seni

169.
Ve Lehū[342]

[338] Bu mısra ebced hesabına göre 1178 rakamını vermektedir.

168 EH 28^{b}, MÖ: -

[339] Ve Lehū: - MÖ

[340] “Sadece bir nüshada bulunan manzumenin bu mısrası ‘Bir meh mi doğduň ki’ ibaresiyle başlamaktadır. Vezin ve anlamı gereksiz şekilde şişiren bu ibare tarafımızdan sadeleştirilerek metne alındı.”

[341] Nüshada “eyledi” biçiminde yazılan bu kelime vezin icabı “itdi” olarak metne alındı.

169 EH 29^{a}, MÖ: -

[342] Ve Lehū: - MÖ

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. O meh bir şeb bize hem-cāme-ḫˇāb olsa kim aġlardı
   Felekde necm-i baḫtum şu'le-tāb olsa kim aġlardı

2. Dil-i a'dā ābādī-i ferahla olmasa ābād
   Mücerred ḫāṭır-ı 'āşıḳ ḫarāb olsa kim aġlardı

3. Mey içsek inşirāḥ-ı ṣadr ile bendin yine çözsek
   Açılsaḳ gül gibi ref'-i ḥicāb olsa kim aġlardı

4. Niyāz itsem teġāfül eyler ol leb-beste-i nāzum
   Nigāh-ı luṭf ile bārī ḫiṭāb olsa kim aġlardı

5. Ṭabībüm şerbet-i cān-baḫş-ı la'lüñ va'de itmekle
   Dil-i bīmāra bir şāfī cevāb olsa kim aġlardı

6. Ḥasībā rūz-ı 'ıyd-ı vaṣl irişdi ḥasbeten li'llāh
   Ṣayılsa rūze-i hicrüm ḥisāb olsa kim aġlardı

170.
Ve Lehū[343]

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Ḫadd ü ḳadd-i[344] yārdur serv-i semen didükleri
   Ṭurredür zīr-i külehde feslegen didükleri

2. Def'-i ġam reftār-ı dīdār ḫaṭ-ı dildārdur
   Mā'-ı cārī ḫūb-rū seyr-i çemen didükleri

3. İnşirāḥ-ı ṣadrdur bendine çāk-i sīnesi
   'Āşıḳa bir 'uḳde oldı nīm-ten didükleri

4. Gel uzatma ḳāmeti reşk-i ḫırām-ı yārdan
   Nā-revādur bu reviş ey nārven didükleri

---

170 EH 29ª, MÖ: -

343 Ve Lehū: - MÖ

344 Nüshada "ḳadd ü" biçiminde yazılan bu ibare, anlam icabı "ḳadd-i" olarak metne alındı.

5. Ḫaclegāh-ı vuṣlatuňdur külbe-i şādī baňa
Firḳatüňdür dōstum beytü'l-ḥazen didükleri

6. Er odur dünyāda terk ile ide taḥṣīl-i kām
Ādeme meyl-i sivādur mekr-i zen didükleri

7. Dād-ı Ḥaḳ bir feyżdür kesbi efendiye Ḥasīb
Kim didi efsānedür fenn-i suḫan didükleri

171.
Sāmī[345]

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Temīz-i nīk ü bed 'ayn-ı żarardur ḫurde-bīnāna
Bu diḳḳat cismini sūrāḫ sūrāḫ itdi ġırbālüň[346]

Ḥasīb[347]

2. İder sūrāḫı a'dādı ḳadar zaḫm-ı sitem peydā
Bu 'ālemde temelluḳeyleyen cürmince ġırbālüň

172.
Ve Lehū[348]

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. La'lüň ey sāḳī ider yek-demde iḥyā ādemi
Neş'e-i cān-baḫşı bilmem rūḥ-ı 'Īsā-zāde mi

2. Farḳ ider mi ḫīre-çeşm-i mest-i cām-ı bezm-i 'aşḳ
Lāle mi gül mi ḳaranfül mi ruḫuň mı bāde mi

3. Zevraḳ-ı sāġar süvārı baḥr-i 'işretsün yine

---

171 EH 29b, MÖ: -

345 Ve Lehū: - MÖ

346 Fatma Sabiha Kutlar (haz.), *Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî Dîvânı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 345.

347 Ve Lehū: - MÖ

172 EH 29b, MÖ 28b

348 Ve Lehū: - MÖ

Niyyetüñ ey dil neşāṭ-ābāde[349] şevḳ-ābāde mi

4. Nāmzed olmış gibi muġbeçeye bintü'l-'ineb
Geldüñ ey pīr-i muġān ḳaṣduñ mübārek-bāde mi

5. Hāleveş āġūşa çenber eylemiş pīşānuñı
Bilmem ey meh saña ḳaş başdı da bir dil-dāde mi

6. Çarḫ-ı aṭlas ṣubḥ-dem çāk-i girībān itmede
Dāmen-i ālūde-i ḫūn-ı şafaḳ mı sāde mi

7. İşte bismilgāh-ı 'aşḳ işte bürehne gerdenüm
Bī-vefā ḳanı mürüvvet ḫancerüñ āmāde mi

173.
Ve Lehū[350]

Mef'ūlü / Mefā'īlü / Mefā'īlü / Fa'ūlün
Hezec: _ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

1. 'Aceb ol meh bize hem-ṣoḥbet olur mı
Çün ḥāldür āġūşda furṣat olur mı[351]

2. Bir pīrehen içre olalum laḥmüke laḥmī
Hīç ṭon üzerinden güzelüm ülfet olur mı

3. Berrāḳ u beyāż ola mevzūn [ü] müdevver
Hīç öyle dür-i nādireye ḳıymet olur mı

4. Bārān-ı sirişküñ göricek şefḳat idermiş
'Āşıḳlara bundan ilerü raḥmet olur mı

5. Sulṭānuma var bir sözi maḫfīce Ḥasīb'üñ
Eṭrāfı biraz eyleseñüz ḫalvet olur mı

174.
Dervīş-i Īşāndan Ḥüseyn Bayḳara'ya

---

[349] Her iki nüshada bu kelimeden sonra "mi" soru eki yazılıdır. Bu ek, vezin icabı metne dâhil edilmedi.

173 EH 29[b], MÖ 28[b]

[350] Ve Lehū: - MÖ

[351] Bu beytte her iki mısranın vezninde aksaklık bulunmaktadır.

174 EH 30[a], MÖ 29[a]

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Maḥāsin-i şiyemüñ cāmi'i Ḥüseyn Aġa
   Mürüvvet ehline vaḳtinde pīşvā oldı

2. Egerçi ol ḫademe zümresinden idi velī
   Miṡāl-i şöhreti himmetde Bayḳara oldı

3. Ḳalender idi kerīm idi şūḫ-meşreb idi
   'Aṭāda varını iḫvāna muḳtedā oldı

4. Nühüfte olmış idi ol ḳabā-yı 'izzetde
   Aña velāyet-i Ḥaḳḳ şübhesiz 'aṭā oldı

5. Serāy-ı vaḥdetüñ ol naḳş-bendi olmaġla
   Göñülde maḥv-kün-i naḳş-ı mā-sivā oldı

6. Degüldi gerçi o dervīş ṣūretā libās
   Cüneyd ü Şiblī'ye ma'nāda reh-nümā oldı

7. Ḥüseyn idi velī anda idi ḫulḳ-ı Ḥasen
   'Alī vü Aḥmed ü āline ḫāk-i pā oldı

8. Uyandırup anı dest-i 'aṭā-yı Mevlānā
   Miṡāl-i Şems anuñ şem'i pür-żiyā oldı

9. Çıḳup bu tārīḫi didi bir abdāluñ[352]
   Bu anda rūḥ-ı Ḥüseyn vāṣıl-ı Ḫudā oldı

175.
Ve Lehū[353]

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Dilde zaḫm-ı nigehüñ sikke-i maḍrūb gibi
   İddiḫār olmaġa lāyıḳ zer-i maḥbūb gibi

---

[352] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[175] EH 30[a], MÖ 29[a]

[353] Ve Lehū: - MÖ

2. Yūsufum gül gül açıl külbe-i aḥzānumda
   Gül-be-çeşm itmebeni girye-i Ya'ḳūb gibi

3. Ḥıfẓ-ı esrāra kişi gizli ḳapalı lāzım
   İ'tibārı ola tā kīseli mektūb gibi

4. Sürme geh mescide geh tekyede de rīş-i niyāz[354]
   Düşme süfliyyete mülḥid ẖas-ı cārūb gibi

5. Noḳṭa-i ẖālüñi remz eylemede naẓma Ḥasīb
   Güftedür söyledügi güfte-i mecẕūb gibi

176.
Tārīẖ[355]

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . –

1. Ḳanda kim 'azm eyleye ḳılsun Ḫudāy
   Ṭāli' u tevfīḳ u baẖtı reh-nümāy

2. Eyle cevherlerle tārīẖin ḥisāb
   Oldı iḳbāl ile ẖān Devlet Girāy

(اولدی اقبالیله خان دولت کرای)[356] (1182)[357]

177.
Ve Lehū[358]

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

1. Naḳş-bendī Mevlevī Veysī Rufā'ī Ḫalvetī
   Ḳādirī vü Gülşenī Sa'dī Cibāvī Celvetī

2. Edhemī Bektāşī vü Bayramī ey nūr-ı başar

---

[354] rīş-i niyāz: rīş ü niyāz MÖ
[176] EH 30b, MÖ 29b
[355] Tārīẖ: - MÖ
[356] Bu mısra ebced hesabına göre 1182 rakamını vermektedir.
[357] Bu rakam EH nüshasında bulunmamaktadır.
[177] EH 30b, MÖ 29b
[358] Ve Lehū: - MÖ

Rütbe-i a'dādda oldı tamām iṡnā 'aşer[359]

178.
Mażmūn-ı Şütürān

Fe'ilātün / Fe'īlātün / Fe'īlātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

28. Leylī-i nāḳa-süvārı görüp oldı meftūn
    Ḥayretinden deve söylerse 'aceb mi Mecnūn

29. Göricek Leylī'yi hevdecde olur efgende
    Ḳays'uñ aḥvāline şimdi deve eyler h̲ande

30. Dir idi Leylī'ye Mecnūn ayaġuñ altuna baḳ
    Yuṭdı nāḳayı [vü] göstermedi devede ḳulaḳ

31. Niçün 'arż itmedi Leylī'ye dil-i maḥzūnı
    Deve depmiş idi ya dehen-i Mecnūn'ı

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

32. Raḳīb nāḳa-i Leylā'dan itdi āvāre
    Ḳuduz dalar deveye binse Ḳays-ı bī-çāre

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

33. İstedüm bir būse h̲aṭṭından ṭutup ol yārdan
    Didi deveyi bir ṭutam otdur yārdan uçuran[360]

34. Deveye düzden yoḳuşdan ḥaẓẓın itdiler su'āl
    Didi yük ṣırtumda olsa ikisi dah̲i melāl

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

35. Göricek dil-beri üştürde 'āşıḳ-ı nā-çār[361]

---

[359] Bu manzume şairin *Gülşen-i Ebrâr* adlı silsilenâmesinin 78 ve 79. beyitleridir.

178 EH 30b, MÖ 29b

[360] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[361] Bu mısrada "Göricek" kelimesinin son hecesinde vezin kusuru bulunmaktadır.

Alup ḳucaġa didi deveden büyük fīl var

Fe'ilātün / Fe'īlātün / Fe'īlātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

36. Şütrbān[362]-zāde ḳaṭār içre iderdi işrāḳ
Ya deve ya deveci didi gürūh-ı 'uşşāḳ

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

37. Dil-ber-i üştür-süvāra yalvarur aġyār-ı seg
Ol gözi āhū didi kim deveye urmaz köpek

38. 'Āşıḳum laġzīde olmam ġam baňa ḳılsa nidā
Bu mes̱eldür deve ḳulaġından aḳsamaz şehā

Fe'ilātün / Fe'īlātün / Fe'īlātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

39. Çeker aġyār zimāmıyla ḳaṭārın çün ḫar
Deve gördüň mi diyene yiden olsun dirler

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

40. İmām efendi bugün ṭoydı hep ribā yimeden
Lisān-ı nāsda dirler yarar deveye diken

Mef'ūlü / Mefā'īlü / Mefā'īlü / Fa'ūlün
Hezec: _ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

41. 'Āşıḳ varamaz rākib olup kūy-ı nigāra
Yār ardına siňmek gibidür nāḳa[363]-süvāra

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

42. Yügrük at gibi giçer 'āşıḳ ṣırāṭı zāhidā
Ḫandeḳ atlatmaḳ gibidür deveye tefhīm[364] saňa

---

[362] Aslı "şütürbān" olan bu kelime vezin icabı "şütrbān" olarak metne alındı.
[363]nāḳa: baḳa EH

43. Āşikāra nehy ider vāʿiẓ ḥarāmī gizli yer
Ḫavf ider gündüz deveden gice yuların çeler

44. Ḳaṭır arpası taʿyīni ister her ay[365]
Virdi ṣan vāʿiẓ efendi deve dişi buġdayı

Feʿilātün / Feʿīlātün / Feʿīlātün / Feʿilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

45. Ḳaṭʿ ider arpasın acından olur yüregi ḳan
Ciger içün deveyi ẕebḥ ider oldu sārbān

46. Kaʿbeyi ḫān-ı Ḫalīl ṣandı ticāretde gözi
Ehl-i sūḳa devesi ḥācī diyen ṭoġrı sözi

47. Yaġır itdügi ḳalur deveyi olmaz nācī
Ṭoġrıdur peşīmāne yalancı ḥācī[366]

48. Rāh-ı ḥacda devenüň iki bahāsında kirā
Deveden deve ticāret mi olur ḥācī baba

49. Oldı zengīnle zügürtlüge mis̱āl her rūz
Deve bir[367] aḳçeye ḳıymetlü biň aḳçeye ucuz

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

50. ʿĀşıḳum dāmen sürer dīvānelük ġam mı baňa
Ceẕbelü şütrüň[368] çulı egri gerekdür dil-berā

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün
Hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

51. Raḳīb ile ber-ā-ber beyʿ iderler ʿaşḳ-ı meftūnı
Deve ucuz ceresveş olmasa boynında melʿūnı

---

[364] Her iki nüshada "tefhīmi" biçiminde yazılan bu kelime vezin icabı "tefhīm" olarak okundu.

[365] Bu mısranın vezni aksamaktadır.

[366] Bu mısranın vezni aksamaktadır.

[367]bir: biň MÖ

[368] EH nüshasında "şütürüň", MÖ nüshasında "üştürüň" biçiminde yazılan bu kelime, vezin icabı "şütrüň" olarak metne alındı.

Fe'ilātün / Fe'īlātün / Fe'īlātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

52. Bīm-i zenden varamaz şevher-i kāhiller eve
Ḳuş olur yük diseler[369] uçmaġa geldükde deve

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün
Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

53. Yuṭar deveyi ḥavudıyla ṭob gibi fi'l-ḥāl
Giçürdi ipli elekden emīn-i beytü'l-māl

Fe'ilātün / Fe'īlātün / Fe'īlātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

54. Sārbān-zāde süvārī gelür olsa da'vet
Deveciyle görüşen ḳapuda lāzım vüs'at

179.
Ḳurā'iyye-i Ḥasīb Der-ḳaṣaba-i Ḫayrabolı

Fe'ilātün / Fe'īlātün / Fe'īlātün / Fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Ḫayrı bol şāh-ı melek ḥażret-i Ḳāsım Paşa
Āṣaf-ı ḫāṣṣı olup itdi vezāret ḥaḳḳā

2. Ya'ḳūb-ı müsellem olıcaḳ Evren begi[370]
Ḫaṭṭ idüp hep didiler 'adl ile meşhūr özi

3. Ḳarşu durursa[371] Macarlar ger o Bayram Şāh'a
Tā dura Beç'de ḳılıclar ura ol güm-rāha

4. Bir yavaşca kişidür Ḥācī Ḫalīl Parmaḳsız
Deli Bedr ile ṣavaş itmege anı ḳomazız

5. Ḥavlı obasını çit yapdı[372] boz aġacı faḳīr

---

[369]diseler: dise EH

179 EH 31[b], MÖ 30[b]

[370] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[371] Her iki nüshada "ḳursa" biçiminde yazılan bu kelime anlam ve vezin icabı "durursa" olarak metne alındı.

Raḥm idüp itmeye tecrīm müsellim-i ṣaġīr

6. Bācdāra buluşunca ḳara bāzirgānı
Ordı Tatār[373] begisi gibi soydı anı

7. Bir aḳıncılı kişidür o Tatar bācdārı
Ḳara yaḫşı ururlar fuḳarāya nārı[374]

8. Çünki Tatarlı Yörükler ile itdi ġavġā
Bir yamanlıḳ ḳomayup eyledi mālın yaġmā

9. Çünki ḥalḳa ide yörgüc hep umūruñda ṣanur
Bilemez kimse teşekkī ide Ḥācī Manṣūr

10. Ḫˇāceye aydın çeşmi çerāġ elbet[375]
Kimle aṣḥāb-ı kemāllerüñe hem-ṣoḥbet

11. Ḳara ḳārī-i kebīr [ü] Ḳara ḳārī-i ṣaġīr
Alaca oġlına ʿaḳd oldı münāsib tedbīr

12. Bir hediyyeli müsāfir gelicek bī-daʿvet
Mīrḫān olsa daḫi ḳondurur eyler ʿizzet

13. Ḳand imiş ġayra gibi ṣormaġa yoḳdur ḥācet
Çeñe eyler baña būs gelse nevbet[376]

14. Derdi ḳapuşġada ṣalġamlı ṭaʿāma ṣunmaz
Sevdügüm Bosnalı imiş laḥanadan dönmez

15. Sil ṣarın (?) seyl-i sirişkle görgil mir'ātın
Yüriyecek żabṭuña al nefs atın[377]

16. Uyma şeyṭāna olup saña ḳaraca ḳulaġuz
Uçurur çāha seni işte pür uça sana söz

---

[372] Her iki nüshada "yapdurdı" biçiminde yazılan bu kelime anlam ve vezin icabı "yapdı" olarak metne alındı.

[373] Bu kelime EH nüshasında "nānā", MÖ nüshasında "tātā" biçiminde yazılmıştır. Vezin ve anlam icabı bu kelime "Tatār" şekliyle metne dâhil edildi.

[374] Bu mısranın vezninde bir hecelik aksaklık vardır.

[375] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[376] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[377] Bu beyitte vezin aksamaktadır.

17. Demür az lebine[378] aġyāra içür feyż olsun
Şu [ki] doġunca eşek gibi gebersün ölsün

18. Dirse çıḳrıḳcı keserle beni balṭam besler
İʻtimād itme ġayrı ḳazancı süsler[379]

19. Yine bir körpe ḳuzı tekyeye ḳurbān geldi
Cānı Ḫıżr oldı teni mürdemüze cān geldi

20. Tā yılanlı ki dinür Ḳalʻa-i Şāh-ı Mārān
Ārzūlı iseň anı varup eyle seyrān[380]

21. Zülf-i dil-ber ḳara pörçeklerini ṭaġıtmış
Ḥācī lebüň göricek āh idüp ʻaḳlı gitmiş

22. Ḫānı oġlı güleci eyledi bir ṣubaşı
Olımaz iken o şāhuň eşegi firāşı

23. Ḳaraca körlüge ḳaçmadı hele oldı şikār
Kesdirince başını eyledi ṣaḥrāya firār

24. Bu umūrcayla ne ṣayda tevārüd dildārı[381]
Ḳo hemān ḳoynuňa[382] altun gibi ṣarı yārı

25. Aldı mıżrābı ele ḫışm ile cellād-ı cihān
İtdi ṭoḳuz yörügüň başını birden ġalṭān

180.
Ḳurā'iyye-i Malġara Güft Ḥasīb

Feʻilātün / Feʻīlātün / Feʻīlātün / Feʻilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Bu se-māl ġāre-gīre Bū ʻAlī Sīnā gibi heb
Eylemezdi der-i paşa vü begi kimse ṭaleb

---

[378] Her iki nüshada "lebinet" biçiminde yazılan bu kelime vezin icabı "lebine" olarak metne alındı.

[379] Bu beyitte vezin aksamaktadır.

[380] Bu beytin vezninde bir hecelik eksiklik vardır.

[381] Bu beyitte vezin aksamaktadır.

[382] ḳoynuňa: boynuňa MÖ

180 EH 32ᵇ, MÖ 31ᵇ

2. Ṭurma boynuň egüp it gibi çalış al māli
   Ṣuň peşīmānlıġı bī-fā'idedür bil ḥāli[383]

3. Ger miyānın ḳoçan ol servi ki dünyāda[384]
   İrdi maḳṣūda ḳamu ġamdan olup āzāde

4. Ṭolu ḳıl ibricegüň itmege tecdīd-i vużū
   Ṣūfīce eyle 'ibādātı naṣīḥatdür bu

5. Murġ-ı İsḥāḳca dil ü 'aḳluňa zülfüň aṣa ṣan
   İki cān-bāzı bir ip üzre iderdi cünbān

6. Eyledüm cānumı cānāna teberrük teslīm
   Vaḳfcuḳdur ola ḳutlu begüm itsün ta'ẓīm

7. Ṣaldı doġancı balabanı şikāra imdi
   Ḳondı ḳara aġaca oḳu yaňulmaz şimdi

8. Üç dere ṭaşḳın olup şimdi geçilmez dereler
   Aḫī Evran'la refīḳuz iderüz ġārı maḳarr

9. Merḥamet ḳıl der-i ḫāṣṣuňda baňa sulṭānum
   Rūz u şeb yalıň ayaḳ başı ḳabaḳ nālānum

10. Gerçi ḳuyu ḳazar 'uşşāḳa ḳuyucı aġyār
    Yine gözsüz gibi kendü düşer āḫir-i kār

11. Yörügi ṣoymaġa başladı Ṣarıca Sekbān
    Yetdi imdādına Ḫıżr oldı Tatar aňa hemān

12. Bir yılanlı ḳayaġan ḳal'adur ol Ḳaraḥiṣār
    Sen daḫi görmege maḳṣūdlı iseň seyrine var

13. Deveci kāfir ü Müslim develidür bu sefer
    Geldi fermān ile çāvuş ki mekārī olalar

14. Yay-ıla sīne-i yāri ki raḳīb-i ḫar ala
    Günīler giysem 'aceb mi kim anı āḫir ala

15. 'Ulemā zümresinüň kim ola dānişmendi
    Olmaya ḫıdmeti żāyi' ola ḳāḍī kendi

---

[383] ḥāli: māli EH

[384] Bu mısranın vezninde bir hecelik eksiklik vardır.

16. Alsa Dāvud eline tīġi [vü] gitse saḳara
    Ola fī nār-ı[385] cehennem nice acı kefere

17. Her ekini eküp Allāh'a tevekkül olasın
    Olmayup ṣoñra yüzi ḳara murāduñ bulasın

18. Ṣatmamış[386] Ḳara Ḫalīl ḥalıcımız hep çürümiş
    Ol yüzi ḳara ṣatıvirmemiş yürimiş[387]

19. Bilse her Ḳıbtī demircilig[i] ḳalmaz idi aç
    Geçinürlerdi 'iyāli ile bulġur bulamaç

20. Olmış iki yeñice nāmlı törüdi peydā
    Kürd ilini urup eylerler imiş vāveylā

21. Nişādır ile ḳalay penbe olınca ey yār
    Bir hemān çalḳamaḳdan ġayrı ḳalaycıya ne var[388]

22. Çün ḳurā'iyye-i Maġalġara[389] oldı inşā
    Ola aḥbāba faḳīrāne Ḥasībā ihdā

181.
Düvāzdeh İmāmīn İs̱nā 'Aşer

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün
Muzāri': _ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Her kim şehādet itdi bilüp ḥaḳḳ Muḥammed'i
   Ṣıdḳ u maḥabbet ile sever āl-i Aḥmed'i

2. Cānın iden İmām 'Alī yolına fedā
   Buldı ḥayāt-ı Ḫıżr gibi 'ömr-i sermedī

3. Ḫalḳ ḥasen-i rıżāsına ḳıl zehr-i dehri nūş

---

[385] fī nār-ı: fi'n-nār-ı MÖ

[386] Ṣatmamış: Ṣanmamış EH

[387] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[388] Bu mısrada vezin aksamaktadır.

[389] Bu kelime Osmanlı dönemi metinlerinde "Ma'lkara (معلقره)" imlasıyla yazılan (bk. Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2006, s. 348.), Malkara ilçesinin isminin vezne uyması için değiştirilmiş şekli olmalıdır.

[181] EH 33[a], MÖ 32[a]

Dā'im ola ṣalāt ü selām ebb ü cedi[390]

4. Şāh Ḥüseyin mātemini nüh felek ṭutar[391]
Eyler Yezīd'e la'net-i bī-ḥadd ü bī-'adi[392]

5. Ol nükte-dān-ı pāk 'Alī Zeyne'l-'ābidīn
Bir noḳṭa ile kāmil ider ṭıfl-ı ebcedi

6. İksīr ider Muḥammed-i Bāḳır vücūduñı
Sür āstān-ı ravżasına rūy-ı esvedi

7. Ca'fer çünān 'āşıḳ-ı ṣādıḳ olanlaruñ
Ḳullāb-ı 'aşḳdur ser-i zülf-i müca''adı

8. Mūsā cenāb-ı Kāẓım'uñ ol ḫāk-i pāyı kim
Ḳıl saḳf-ı ṭāḳ-ı 'arş-ı mu'allāda mesnedi

9. Mūsi'r-Rıżā 'Alī ki düşen derd-i 'aşḳına
Buldı ṣafā-yı ṣadrı odur ḫalḳuñ erşedi

10. Dā'im göñülde ḥubb-i Muḥammed Taḳī'yi ṭut
Tā ümmet içre sen olasın merd-i es'adi

11. Bir dil ki istinādı 'Alī-i Naḳī'yedür
Buldı ṣafā-yı vuṣlatı ẕevḳ-ı mü'eyyedi

12. Sulṭān-ı ceyş-i dīn Ḥasan 'Askerī saña
İskān ider fütūḥ-ı rümūz-ı mu'aḳḳadı

13. Mehdī saña hidāyet [ide] dir iseñ Ḥasīb
Ol ehl-i beyt bendesi fehm eyle müfredi

182.

İşbu Maḥalle Degin Eş'ārı Meẕkūr Olan Ḫayrabolı Sākinlerinden Çorumī Ketḫudā-zāde es-Seyyid Meḥemmed Ḥasīb Efendi Ḥāl-i Ḥayātında Fevt-i Ḫodı İçün İnşā Eyledügi [Tārīḫdür]

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün
Remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . –

---

[390] Aslı "cedd" olan bu kelime vezin icabı "ced" olarak metne alındı.

[391] Bu mısranın vezninde bir hecelik eksiklik vardır.

[392] Aslı " 'add" olan bu kelime vezin icabı " 'ad" olarak metne alındı.

182 EH 34ª, MÖ 32ᵇ

1. Āl-i Nebī mesned-i ẕāt-ı nesīb
   Eyledi ‘uḳbāya güẕer ol edīb

2. Rıḥletinüñ tārīḫidür şübhesiz
   Māte mine’l-‘aşḳi Meḥemmed Ḥasīb

   (مات من العشق محمد حسيب)[393] (Sene 1204)

[393] Bu mısra ebced hesabına göre 1204 rakamını vermektedir.

TIPKIBASIM

